Za “Vreme” govore:

BOŽO PRELEVIĆ, DŽEFRI SAKS, RADOVAN LAZIĆ, MILAN RISTOVIĆ, NIKITA MILIVOJEVIĆ

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1434

28. jun 2018.

FUDBAL, HULIGANI I POLITIKA

PREDSEDNIKOV SIN MEĐU “JANJIČARIMA”

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svugde.

tekstovi sa www.vreme.com uskoro dostupni i na mobilnim telefonima!

nedeljnik
VREME

VREME
BROJ 1434
28. jun 2018.

04 Zoom: VAR iz Brisela
06 Fudbal, huligani i politika: Predsednikov sin među "janjičarima"
11 Nuspojave: Koliko volite Bugare
12 Intervju: Božo Prelević, advokat
16 **Referendumsko pitanje o Kosovu: Jeste li za rat ili za sporazum?**
18 Intervju: Radovan Lazić, predsednik UO Udruženja tužilaca Srbija
22 Intervju: Džefri Saks, profesor Univerziteta Kolumbija
24 Lični stav: Ko je Vulinu dao medalju
26 Intervju: Milan Ristović, istoričar
30 Populaciona i demografska politika: Kuda odlaze studenti
32 **Izveštaj OECD: Crvena linija Velikog Getsbija**
37 TV manijak: Fudbalska bajka

KULTURA

38 Intervju: Nikita Milivojević, reditelj, direktor, profesor
42 Dokumenti: Naša životna priča
44 Intervju: Bobo Jelčić, reditelj i profesor
46 Knjige: Grupni (auto)portret s Đinđićem
48 Novi Sad 2021: Buđenje Fruške gore
50 Prve promene: Buduće jezgro kreativne industrije

SVET

52 **Turska: Pobeda Redžepa Tajipa Erdogana**
55 Objava trgovinskog rata Donalda Trampa: Sam protiv svih
59 Navigator: Poslednje školsko zvono
60 Strip: Šeširi u krizi
62 Vreme uživanja: Leto u pet negativa

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Predsedniku Aleksandru Vučiću, kome je dodeljena glavna uloga u rešavanju kosovskog problema, neophodna je atmosfera straha, miris baruta i scenografija rata kako bi se, primoran da potpiše pravno-obavezujući sporazum sa predstavnicima kosovskih vlasti, što defakto jeste priznanje Kosova, među Srbima (prevashodno svojim glasačima) predstavio kao onaj koji će, kako i sam kaže, uspeti ništa da pretvori u nešto. Realnost je, međutim, drugačija

PIŠE: ZORA DRČELIĆ

Socijalni lift je očigledno u kvaru. Ljudi sa dna društvene lestvice su "prilepljeni za pod", a oni najbogatiji su "prilepljeni za plafon". Srednja klasa je u rascepu. Neophodna je reanimacija socijalno odgovorne države u vreme neoliberalne demontaže države blagostanja

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

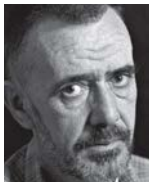

Pobedom Erdogana na predsedničkim i parlamentarnim izborima na snagu stupa predsednički sistem koji mu daje gotovo neograničena ovlašćenja. Treba očekivati da će sada još žešće da se obračunava sa opozicijom, da će nastaviti sa islamizacijom zemlje, da će voditi još agresivniju spoljnu politiku

PIŠE: ANDREJ IVANJI

Na naslovnoj strani: **Danilo Vučić (drugi sleva)**
Foto: **Vadim Ghirda /AP**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

VAR iz Brisela: Da kamere rade, možda bismo videli kako Vučić i ekipa ginu u odbrani, pletu igru u veznom redu i junački napadaju, dok nas protivnik mučki udara po cevanicama i u bubrege, ali na Srbima se ne primenjuje nova tehnologija

Plašenje naroda ratom deo je predreferendumske taktike ovih što su sada na vlasti. Taj strah je indukovan uz svesrdnu podršku medija koji služe režimu, uz svakodnevne udarne naslove i vesti o planiranom upadu Šiptara – u različitim formacijama i uz različite oblike asistencije – na severni deo Kosova

KRATKO I DUŽE:
KOSOVO, SRBIJA I – TAČKA

Ana Brnabić, premijerka Srbije, bila je kratka i jasna pre nedelju dana u izjavi za nemački „Velt": „Kosovo nije Srbija. Tačka." Posle sastanka u Briselu, Aleksandar Vučić, predsednik Srbije, barem u izjavi za RTS nakon sastanka sa Hašimom Tačijem, nije bio baš kratak, ali je, takođe, bio jasan.

O tome opširnije pišemo u ovom broju „Vremena" na stranicama koje slede. Vučić je prepričao Anu Brnabić ovim rečima:

„Kompromisno rešenje će biti svakako značajno za nas pošto danas nemamo ništa. A to ništa smo dobili 1999, 2004, 2008, a onda smo to potvrdili 2010. i 2011. Borimo se da imamo nešto a ne ništa. Ako neko kaže da može bolje i da može više, onda, ko boga vas molim, uzmite to odmah, samo nemojte da držite pridike onima koji nešto rade zato što se vama ne radi ništa."

Da ima nekog političkog VAR-a (Video Assistant Referee), možda bismo videli ko se s kim krlja u Briselu, ko je bio u ofsajdu, kome nije dosuđen penal, ko je zaslužio crveni karton i druge detalje istorijske utakmice između Beograda i Prištine. VAR je, siguran sam u to, instaliran u onoj sivoj prostoriji za sastanke gde, primetili ste, Federika Mogerini prima ovaj dvojac po pravilu nakon isteka radnog vremena ili vikendom, kad nema preča posla, ali nije predviđen za emitovanje. Barem u dogledno vreme.

Hašim Tači je takođe bio jasan i kratak. Priština očekuje prijem u UN i formiraće Zajednicu srpskih opština (ZSO), ali bez izvršnih ovlašćenja. I po Tačijevom mišljenju Kosovo nije Srbija. Tačka. Po slovu Briselskog sporazuma, koji su potpisali Ivica Dačić i Aleksandar Vučić, ta Zajednica srpskih opština biće formirana u skladu s kosovskim Ustavom i zakonima, a oni ne predviđaju izvršna ovlašćenja ZSO. Tačka.

KIBICERI I FOLIRANTI:
NEŠTO NI IZ ČEGA

Da VAR radi, možda bismo videli kako Vučić i ekipa ginu u odbrani, pletu igru u veznom redu i junački napadaju, dok nas

Foto: Laurent Gillieron/ Tanjug AP Photo

protivnik mučki udara po cevanicama i u bubrege, ali na Srbima se ne primenjuje ova nova tehnologija, što se najbolje videlo kada su se na fudbalera srpske reprezentacije Aleksandra Mitrovića u njihovom šesnaestercu okačila dvojica švajcarskih fudbalera – kao deca na trešnju – a sudija Brih sudio faul našem centarforu. Posle smo izgubili. Tačka.

Vučić će u toj igri „jedan na jedan" uz suđenje Briha, pardon Mogerinijeve, nastaviti da izgara „bez obzira na sve te kibicere i folirante koji nikada ništa nisu radili i koji su gledali šta će kome da zamere i baš ih briga da li se neko bori i muči. Naše je da sačuvamo mir i da pronađemo najbolje moguće rešenje i da izvučemo nešto ni iz čega što nam je ostavljeno."

Dodao je da je dogovoreno ono što je vrlo važno za Srbe na KiM i to će, kaže, obe strane poštovati – da svi problemi moraju da se reše u miru, poštujući jedni druge i garantujući bezbednost i sigurnost građana.

"Postavilo bi se pitanje šta ako neko u toku leta krene da zauzima sever Kosova. Šta bi tu bio naš odgovor? Da li bi naš odgovor bio vojni ili da imamo još jednu 'Oluju' ili 'Bljesak'?", naglasio je predsednik.

Ovo plašenje naroda ratom deo je predreferendumske taktike ovih što su sada na vlasti. Taj strah je indukovan uz svesrdnu podršku medija koji služe režimu, uz svakodnevne udarne naslove i vesti o planiranom upadu Šiptara – u različitim formacijama i uz različite oblike asistencije – na severni deo Kosova. To ne zvuči baš logično, jer Priština već ima efektivnu vlast na severu: policijsku, sudsku i kontroliše granične prelaze.

UŠTEDA: LAZANSKI VEĆ IMA UNIFORMU

Dokle može da ide sluđivanje naroda govori i ono što je Miroslav Lazanski, novinar i narodni poslanik na listi SNS-a, sve češće pominjan u javnosti i kao ambasador Srbije u Rusiji, a povodom fudbala, izjavio za „Sputnjik", a to je toliko bizarno da zaslužuje opširniji citat:

„Nemac nam nije dosudio čisti penal na Svetskom prvenstvu u fudbalu u Rusiji. Nemac je sa švajcarskim igračima, verovatno i sa Šaćirijem i Džakom, razgovarao na nemačkom, pošto nemački sudija sigurno ne govori albanski. A možda i govori, jer praunuk Hitlerovog feldmaršala Keserlinga reformisao je, posle pada Envera Hodže, albansku obaveštajnu službu 'Šik'. Usput malo pomogao i ovima u Prištini. Sve je to nemački sudija namerno uradio upravo u Kalinjingradu, nekadašnjem pruskom Kenigsbergu. Kako ruska fudbalska reprezentacija nije igrala u Kalinjingradu, tu su bili 'mali Rusi', odnosno Srbi, pa je nemački sudija pristupio direktnoj reviziji rezultata Drugog svetskog rata. Rusi ne mogu da izgube, ali Srbi moraju. Upravo na mestu gde su Nemci izgubili Prusku."

Posle se čudimo što nam u svetskim poslovima ide loše. Lazanskom se verovatno i Rusi smeju, mada na njemu kao na ambasadoru možemo da ušparamo. Ruska država je Čepurinu kupila uniformu, dok bi Lazanski u Moskvu poneo svoju.

I za kraj: Vučić nam je lepo rekao da on neće ništa da potpisuje (nadam se da neće ni ukaz o postavljanju ambasadora u Moskvi), već će (kad je o Kosovu reč) odluku da prepusti narodu uz, verovatno, sve češće isticanje da je on narod spasao ratnih nevolja i novih bljeskova i oluja... Verovatno će referenduma da bude, a mislim da će ga Vučić pragmatično vezati za vanredne izbore da bi obezbedio izlaznost i klijentelističku podršku stranaka u savezu s naprednjacima, kao i rad već uhodane glasačke mašine.

Tako će pitanje Kosova doći u drugi plan, a Vučić će biti glavna tema. I tačka. ¶

PREDSEDNIKOV MEĐU "JANJIČA

U jednoj od epizoda sad već kultne serije Dragana Bjelogrlića "Montevideo, bog te video", koja se bavi kontekstom odlaska reprezentacije ondašnje Kraljevine Jugoslavije na prvo Svetsko fudbalsko prvenstvo u Urugvaju 1930. godine, vidimo sina najčuvenijeg srpskog političara Nikole Pašiće Radomira kako se bahati po Beogradu i tuče sa tadašnjim članovima reprezentacije.

Nikola Pašić, to je notorna činjenica, imao je puno problema da kontroliše ponašanje svog naslednika, koji, za razliku od oca, nije mnogo davao na politiku: više se bavio trgovinom, nameštenim poslovima i bahatim trošenjem ogromnih svota novca po beogradskim i inim kafanama. Ono što je u to vreme bilo pokušano da se zataška i skloni od javnosti, decenijama nakon toga je predmet istorijske i umetničke obrade.

Na sreću ili na žalost, nedavno je na sličan način stariji sin sadašnjeg srpskog predsednika Aleksandra Vučića dospeo u "centar javnog mnenja" kada se pojavila fotografija sa stadiona u Samari gde

SIN RIMA”

Kako je jedna fotografija sa stadiona u ruskom gradu Samari razjarila predsednika Srbije? Šta je važnije: pitanje bezbednosti njegovog sina ili opravdanosti pitanja kako se on na tom mestu našao, sa kim je tamo bio i kako su oni u čijem je društvu snimljen uopšte došli do Rusije s obzirom na svoj kriminalni dosije

NAVIJAČI, PATRIOTE I OSTALI:
Danilo Vučić, šesti sleva
Foto: Krik

je srpska fudbalska reprezentacija igrala protiv Kostarike u prvom kolu Svetskog prvenstva. Fotografija koja se pojavila na servisu agencije Asošijeted pres, a potom, iz drugog ugla i na servisu neupokojene agencije Tanjug, pokazuje grupu mladića obučenih u iste majice u navijačkoj ekstazi, negde u prvim redovima tog stadiona.

Naizgled uobičajena scena sa stadiona: grupa navijača se raduje verovatno u momentu kada je pred kraj te utakmice kapiten srpske reprezentacije Aleksandar Kolarov iz slobodnog udarca doneo pobedu Srbiji i rasplamsao nade nacije da je drugi krug takmičenja blizu, odnosno, da će Srbija posle 20 godina preskočiti prvu stepenicu na ovom, najvećem fudbalskom događaju. Fotografija kao i bilo koja druga, agencije postavljaju na stotine sličnih sa svake utakmice. Ono što je ovu izdvojilo iz mase jeste podatak da je na njoj sin Aleksandra Vučića u, čini se, intimnom društvu, koje čine mladići za koje smo vrlo brzo saznali da su deo grupe narko dilera Aleksandra Stankovića »

Kada se već poduhvatio da pravda priču o svom sinu u Rusiji, Vučić bi trebalo da nam objasni kako je zaista moguće da se njegovo dete, s obzirom na to da ima obezbeđenje (da li jedinice Kobre ili neke druge), nađe u grupi koja bi mogla da bude opasna po njega

zvanog Sale Mutavi, ubijenog u mafijaškoj sačekuši u oktobru 2016. godine pod, još uvek, nerazjašnjenim okolnostima.

Na fotografiji sa mladim Vučićem nalazi se i jedan čovek koji je osuđen za ubistvo jednog drugog "navijača" pre nekoliko godina. Zato se javnost s pravom zapitala kako je moguće da se Danilo Vučić našao na tom mestu sa takvima, da li su to njegovi drugovi i ako jesu, kako je to moguće, da li Danilo Vučić ima obezbeđenje na turneji po Rusiji koje mu pripada po zakonu kao članu porodice predsednika Srbije, ko je pustio registrovane huligane da uopšte putuju u Rusiju na fudbalske utakmice i, razume se, da li je sin predsednika bezbedan u takvom okruženju?

Pored toga, deo javnosti, oni koji su uopšte saznali da je Danilo u Rusiji sa takvim likovima, a to su samo oni koji koriste društvene mreže i čitaju nekoliko nezavisnih portala (pojedinosti o Danilovim "drugovima" brzo su objavili Krik i Insajder, nudeći detalje o tome ko su likovi, za šta su sve bili osumnjičeni i predstavljajući direktne dokaze o njihovoj povezanosti sa ubijenim narko dilerom i vođom navijačke grupe "Janjičari" Aleksandrom Stankovićem), postavili su i normalno pitanje, za koje autor ovog teksta ne veruje i da je najvažnije, a to je na koji način je Danilo platio svoj odlazak u Rusiju, kartu za utakmice i boravak u toj zemlji u vreme trajanja prvenstva, kada se zna da njegov otac živi vrlo skromno i da sa svojom predsedničkom platom to ne bi mogao da mu priušti, a javnost ne zna da li se i kojim poslovima Danilo bavi.

BRZI ODGOVOR

Kako smo već navikli, deo odgovora na ova pitanja stigao je iz tabloida i iz jutarnjeg programa i drugih emisija Televizije Pink na kojima tumačenje stvarnosti daje par analitičara i urednici "Informera" i "Srpskog telegrafa".

Javnost koja nije ni znala, kao i u bezbroj drugih slučajeva, o čemu se radi jer u tim medijima nije bilo objavljeno s kim je Danilo na prvenstvu, dobila je tumačenje kojim je bilo potrebno naglasiti da oni koji napadaju Vučićevog sina vode besprizornu kampanju, napadaju mu porodicu u danima kada on radi važne državne poslove oko Kosova. Po tom, tabloidnom tumačenju koje hara Srbijom već šest godina, smišljena je zavera da se Vučić dodatno oslabi tako što će se "udariti" na njegove najbliže jer njemu i tako nema šta da se "prišije" – on je svoju besprekornost dokazao na izborima koje sprovodi svake godine i tu mu niko ne može ništa.

Dalje, "tumači" su objasnili da nema ničega spornog u tome što se ide na utakmicu, da je to normalno i da je to uradio svaki građanin Srbije koji je bio u mogućnosti, jer šta ima važnije nego bodriti "orlove" na najvećoj sceni, pa takve bi stvari trebalo pohvaliti a ne napadati, ali ih napadaju jer mrze Srbiju i Vučića, i tako dalje, i tome slično.

Čuli smo da niko ne zna s kim će biti na stadionu, važno je da si "sa svojima", otkud sada Danilo Vučić da zna da li su to kriminalci ili ne, da li se bave prodajom droge, reketiranjem ili pucaju u nekoga, video je da navijaju za Srbiju i bio je na tom delu tribine, što, naravno, ne dokazuje ni da su oni njegovi ortaci, ni drugovi, ni poslovni partneri. A to što su nosili iste majce sa "printom Kosova", to je zato što je to neko tamo delio i normalno je da ako si pravi patriota, uzmeš i obučeš tu majicu, šta bi drugo radio, i da na toj najvećoj svetskoj sceni još jednom pokažeš da je to naše, da ćemo se za to boriti i da to nikada neće biti albansko/šiptarsko.

A SAD MALO ON

Pošto su se izređali analitičari i patriote u odbrani Vučića i njegove porodice od događaja za koji gledaoci tih TV stanica i tih tabloida nisu ni znali da se dogodio, oglasio se i otac porodice, predsednik Vučić, nazivajući one koji su uopšte "otvorili" tu temu bitangama koji mu napadaju porodicu, a svi znaju da njegov sin Danilo nikome ništa nije ukrao.

Međutim, pojavljivanje Vučića i argumentacija koju je on izložio samo su potvrdili ono o čemu su pisali Krik i Insajder: da, to jeste Danilo i to jesu "Janjičari" – odnosno "navijači Partizana". Činjenica da su identifikovani huligani "navijači Partizana", a svi znamo da su Vučići "cigani" odnosno, navijači Zvezde, poslužilo mu je da odbaci sumnju da se Danilo druži sa tim tipovima i da sa njima ima ikakve veze. Dakle, po Vučiću i njegovoj verziji događaja, Danilo je vredno radio poslednje dve godine i uštedeo za odlazak na prvenstvo. Skromno, kako dolikuje porodici Vučić, obezbedio je za sebe nejjeftinije karte u prvim redovima za utakmice reprezentacije, sam i bez pomoći oca, dede, strica ili Slaviše Kokeze. Da je hteo da se pravi važan, išao bi u ložu sa ljudima iz Fudbalskog saveza, Kokezom, Bjekovićem, Savom Miloševićem – ali, moguće je i to zamisliti, da je i tu bilo previše "grobara" za njegov ukus, pa se odlučio da bude na tribini sa običnim svetom.

Tamo je nabasao na grupu snažnih momaka koji su glasno bodrili naš tim i ostao na tom delu zajedno sa njima, kada su ga ulovile kamere brojnih fotoreportera koji su ovekovečili radost srpske zajednice posle gola Kolarova. Slučajno se potrefilo da on bude u toj grupi u tom sektoru i naravno da nema nikakve veze sa tim momcima, niti zna bilo šta o njihovim civilnim aktivnostima. Spojila ih je ljubav prema fudbalu i celovitoj Srbiji.

Sve što se nakon toga dogodilo je brutalni i primitivni napad na dete predsednika Srbije, koji govori o tome kolika je mržnja nekih iz opozicije prema Vučiću a samim tim i prema Srbiji.

ĐAVO I DETALJI

Međutim, kada se već poduhvatio da pravda priču o svom sinu u Rusiji, Vučić bi trebalo da nam objasni kako je zaista moguće da se njegovo dete, s obzirom na to da ima obezbeđenje (da li jedinice Kobre ili neke druge), nađe u grupi koja bi mogla da bude opasna po njega.

Pored toga, Ministarstvo unutrašnjih poslova bi trebalo da nam javi kako je bilo moguće da registrovani kriminalci, huligani mogu uopšte da dobiju dozvolu da putuju na takve fudbalske utakmice kada Srbija ima obavezu da u saradnji sa drugim policijama i službama bezbednosti šalje sve podatke o takvim osobama i da zapravo spreči njihovo pojavljivanje na stadionima.

Jednostavnije, MUP mora da objasni

Foto: M. Milenković

VUČIĆI:
Danilo, Anđelko, Angelina i Aleksandar

Vrhunac manipulacije porodicom bilo je antologijsko pojavljivanje Vučića na TV Hepi u finšu predsedničke kampanje 2017. godine, kada su mu se pridružili otac i majka, koji su takođe poslužili svrsi pokazivanja kandidata potpuno razoružanog i porodičnog

kako su ovi likovi, detaljno opisani u onome što su KRIK i Insajder objavili, mogli da odu u Rusiju, jer je to u suprotnosti sa proklamovanom borbom protiv huliganizma, osim ako nisu i oni neka vrsta "ovlašćenih službenih lica" – kriminalaca regrutovanih od strane Službe ili policije koji, zapravo, rade u sektoru bezbednosti, a samo su greškom bili procesuirani u nekim slučajevima.

Više od decenije i po Srbija se kao bori protiv huliganizma, kao pokušava da odstrani kriminalce sa tribina, a zapravo, poslednjih godina, pozicija tih ljudi i tih grupa je učvršćena. Izgleda da oni koji su bili spremni da slušaju "ovu vlast" mogu sve da rade u ovoj zemlji jer se tako "plaća" njihovo tihovanje zbog Kosova i gej parade, na primer, a oni koji nisu pušteni su zakonu ulice i vidimo da skoro svake nedelje imamo po jednog mrtvog "navijača" na ulicama Beograda, koji strada u obračunima narko i drugih bandi.

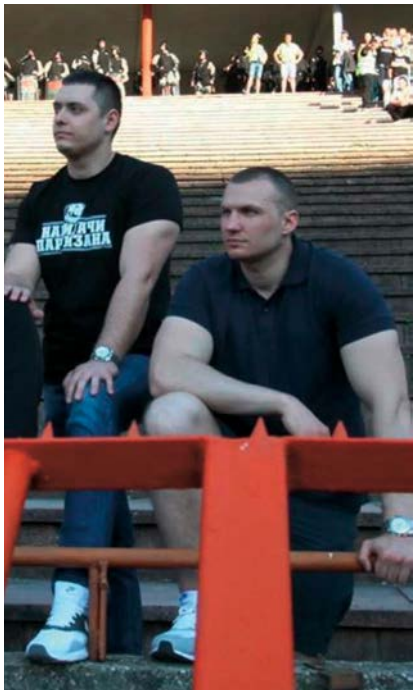
Ako nema odgovora na ova pitanja, onda je sasvim očekivano da se čaršija i novinari ubuduće bave poslovima i akcijama punoletnog i odraslog sina predsednika Republike, pokušavajući da razume čime se taj mladić bavi u životu, s kim se bavi, ko su mu drugari, u kakvim je odnosima sa njima, gde izlazi u grad, s kim izlazi, na koja mesta, ko još tamo izlazi, da li je bezbedan i ostala pitanja od javnog značaja.

ŠTA DA OČEKUJEMO

Autor ovog teksta veruje da će sam Vučić dati odgovore na sva ova pitanja. On je pokazao da je vešt u proizvodnji kriza i rešavanju istih i da zna kada je najbolji trenutak da članove svoje porodice uključi u otvorenu političku arenu.

Iako je nebrojeno puta ponavljao "sve mi dirajte, samo mi porodicu ostavite na miru", Aleksandar Vučić je znao da svoje ukućane uključi u različite kampanje, onda kada bi osetio da je to važno za njega i da ako to učini, pred druge protivnike stavlja previsoke prepreke. Još dok je bio u opoziciji, znao je da se kune u decu govoreći "Tako mi Danila i Milice" da bi time dodatno uverio sagovornika da govori istinu. Kasnije je Danila pominjao kao dobro dete koje nije neki đak i koji je odabrao da radi umesto da se školuje uprkos činjenici da mu je porodica »

DEO DRUŠTVA SA STADIONA: Aleksandar Vidojević i Aleksandar Stanović (gore, levo); Veljko Belivuk i Aleksandar Stanković (gore, desno); Aleksandar Vidojević i Nemanja Srećković (dole, levo); Boris Karapandžić, Aleksandar Stanković i Veljko Belivuk (dole, desno)
FOTO: Krik

MUP mora da objasni kako su likovi, detaljno opisani u onome što su KRIK i Insajder objavili, mogli da odu u Rusiju, osim ako nisu i oni neka vrsta "ovlašćenih službenih lica" – kriminalaca regrutovanih od strane Službe ili policije koji, zapravo, rade u sektoru bezbednosti, a samo su greškom bili procesuirani u nekim slučajevima

omogućila da završi elitnu privatnu školu "Ruđer Bošković" u vlasništvu sadašnjeg ministra prosvete Mladena Šarčevića. Nedavno je o Danilu pričao kao svom saputniku iz Rima gde su navodno gledali sami, bez obezbeđenja, utakmicu polufinala Lige šampiona između Rome i Liverpula. Tada je za "Kurir" ispričao da su se njih dvojica u Rimu sreli sa "članovima" Torcide – navijačke grupe iz Splita, i da su surovi Splićani bili zadivljeni kada su shvatili da se predsednik Srbije sam šeta po Rimu sa svojim sinom, za koga su mislili da mu je telohranitelj.

Milicu je sam uključio u kampanju nekoliko puta, a skoro uvek je vodi kada ide na glasanje (to je svake godine bar jednom). Posebno je bilo zanimljivo kada ju je "pokazao" u predsedničkoj kampanji 2017. godine. Tada se u tabloidu "Blic" pojavila sa ocem na naslovnoj strani: slika oca i ćerke ispred najskupljeg hotela u Ujedinjenim Arapskim Emiratima krasila je naslovnicu "Blica", ali nismo dobili objašnjenje kada je napravljena s obzirom na to da Vučić nikada nije išao na odmor i prema prijavljenoj imovini nije u mogućnosti da priušti takvo putovanje za sebe i svoje dete.

Vrhunac manipulacije porodicom bilo je antologijsko pojavljivanje Vučića na TV Hepi u finšu predsedničke kampanje 2017. godine, kada su mu se pridružili otac i majka, koji su takođe poslužili svrsi pokazivanja kandidata potpuno razoružanog i porodičnog. Iz tog gostovanja ostalo je upečatljivo da je otac ostavio utisak dominantnog člana porodice, koji i danas svom moćnom sinu može da naredi šta da uradi, dok je majka bila povučena i skromna i nije se naljutila na sina čak ni kada ju je uveravao da on bolje od nje zna koliko je bio težak na rođenju. Pre toga je mamu i tatu pominjao kao imućne penzionere koji imaju skoro 100.000 dinara mesečne penzije svako, iako nisu bili ni generali u SFRJ ni direktori Narodne banke.

Dakle, Vučić, kao politički terminator, sve što ima koristi za povećanje svoga rejtinga, pa tako i članove svoje porodice i pokušava da njihovo prisustvo u javnosti drži pod kontrolom. Za sada mu to ne polazi baš za rukom jer se oko njegovog brata Andreja formirala cela naslaga glasina i priča o uticaju i poslovima koje vodi za celu familiju, oko oca da je veoma uticajan u bankarskom sektoru, a sada na red dolazi i Danilo, koji nije hteo da uči ali, evo, ne ide mu loše kada uspeva da sebi uštedi za odlazak na SP u Rusiju, makar i ekonomskom klasom. Vučić je to pokušao da spinuje pričom o tome kako drugi imaju milijarde, a njegov sin nije ukrao ništa, međutim, slabo je sve to u zemlji gde se prosečnom srednjoškolcu nudi posao "kod Turčina" za 250 evra mesečno i o odlasku na Srebrno jezero može samo da sanja a ne da vidi zlatne kupole Kremlja.

Mora to bolje, predsedniče, mora. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

TEOFIL PANČIĆ

Koliko volite Bugare?

Ako saksiju okreneš naopačke, ona neće postati lokomotiva, i dalje će biti saksija. Tako je i sa nacionalističkim emocijama, zvale se one "mržnja" ili "ljubav"

U mom spomenaru nekih davnih, naivnih i nevinih vremena, nalazi se i jedna televizijska emisija iz zajedničke JRT šeme, nekakvo Nedeljno popodne iz studija televizije Novi Sad, negde ranih ili srednjih osamdesetih; urednik je, ako se ne varam, bio Miodrag Mile Isakov. Da, *onaj* Mile Isakov iz nekih naših potonjih života... E, ono što je tu emisiju razlikovalo od bilo koje ranije emitovane jeste da su u njoj pričani "politički vicevi", pa još i *nacionalistički*, oni za koje se navodno *išlo u zatvor*. Bio je to kanda pokušaj demistifikacije jednog navodnog ili stvarnog tabua: evo vam, narode, da čujete i vidite šta je to, pa da se uverite u bar dve stvari: nije to ni tako strašno, a ni tako dobro kao što se šaptom priča, a osim toga, neće nam nebo pasti na glavu ako ih izgovorimo na televiziji. Naime, "nacionalistički fazoni" bili su tabu kao neka vrsta socijalističke verzije onoga što je na Zapadu "politička korektnost", s tom razlikom što je naša PC neretko bivala pendrekom uterivana.

Kako god, možda zato što sam tada živeo tamo, najbolje pamtim vic iz zagrebačkog studija, ispričao ga je glumac poznat kao Gumbek: "Kaj je to nacionalizam? To vam je ono kad mrzite Srbe više nego kaj je to normalno". Zanimljivo, nacionalistima taj vic nije bio naročito zabavan. Zašto? Cenim da je stvar u tome da je vic naprosto isuviše dobar i inteligentan, samim tim subverzivan, to jest, da oni "u čije ime" vic tobože govori barem instinktivno osećaju da on ima duplo dno: njegovo naravoučenije nije da je nacionalizam nešto što je sasvim OK pod uslovom da se baš ne preteruje nego, naprotiv, da je to toliko idiotski pogled na svet da naprosto ne može biti "normalan" i "umeren", koliko god nastojali da ga dozirate i takvim ga prikažete. Na koncu se on nužno svede na golu, banalnu i bednu mržnju. Ona je jedina istina i jedini sadržaj nacionalizma, sve drugo su mistifikacije.

Sumnjam da je mlađani Vučić Aleksandar gledao to Nedeljno popodne; pre će biti da je bio na stadionu, maštajući o tome kako će postati ugledni huligan kad još malo poodraste. Da li je već tada "mrzeo Hrvate više nego što je to normalno", ili je tu emotivnu posebnu potrebu razvio kasnije? Ko li ga zna, tek, sećam se da je i mnogo godina docnije, negde tik pred svoju transformaciju iz radikala u... šta god da je sada, objašnjavao da je mržnja prema Hrvatima njegovo ljudsko i građansko pravo i potreba, i šta sad tu ima neko da se meša u njegov burni emotivni život? Tom prilikom sam ga nazvao političarem s posebnim (emotivnim) potrebama; nisam primetio da se njegovo stanje u međuvremenu bitnije promenilo.

Ali čekaj, kako nije, pa on sad mrzi tek sporadično i iz nužne samoodbrane, i to češće pojedince u Srbiji nego narode izvan nje? Dok, s druge strane, rapidno raste spisak naroda i zemalja koje "voli"! Da, dragi moji, ali to vam je zapravo jedno te isto, samo okrenuto naglavačke. Ako saksiju okreneš naopako, ona neće postati lokomotiva, i dalje će biti saksija. To jest, tvrditi da ti ili tvoji *volite* neki narod ili zemlju zapravo je podjednako toksičan iskaz nacionalizma, jer je i dalje zakopan duboko u njegovom mračnom središtu, u kojem se nalazi idiotsko uverenje da se može voleti, mrzeti, ceniti ili prezirati tako velike i u dobroj meri apstraktne entitete kakvi su narodi ili zemlje. Emotivno se investirati u višemilionsku masu ljudi koje lično ne poznaješ i koje inače međusobno ne povezuje gotovo ništa opipljivo i stvarno – to je sama srž nacionalističkog osećanja sveta. Predznak te emotivne investicije – "mržnja" ili "ljubav" – nije od presudnog značaja, utoliko pre što je metastabilan, podložan je promeni, spolja gledano iracionalnoj i neshvatljivoj. Uostalom, lucidniji proučavaoci antisemitizma odavno znaju da je upadljivi, agresivni filosemitizam zapravo jedna od aberacija antisemitizma: dovoljno je jedno "razočaranje" i predznak se menja.

Dobro, ali zašto baš sad sve ovo pišem? Vučić se ovih dana družio s bugarskim predsednikom Rumenom Radevim, što je lepo, i tom prilikom isprosipao gomilu karakteristično šupljih, bezukusnih i nehranjivih verbalnih naplavina, što je očekivano, ali je među njima zasijala i ova: "Kod Srba nema nikoga ko ne voli Bugare". To, dakako, nije istina, niti postoji način da se empirijski dokaže nešto takvo. Među nekoliko miliona svakojakih ljudi koji se nazivaju Srbima dakako da će se naći i onih koji "ne vole Bugare" (kao i onih koji ne navide neke druge nacionalne kolektivitete); razume se, broj takvih je danas mnogo manji nego pre, recimo, stotinak godina, jer su se promenile istorijske prilike i odnosi dveju zemalja, i jedni i drugi nacionalisti stekli su nove, življe i aktuelnije dušmane. Ali se u naravi tog fenomena nije promenilo baš ništa. Kao ni u naravi građanina Vučića: on je i dalje neko ko misli da treba, ili da je barem razumljivo, da "svi" mrzimo ove ili one, koje nam već narede, ili pak da "niko" ne treba da mrzi ove ili one, koje nam već zabrane. Gledano iz tog tupog ugla, i dalje je sasvim OK da se narodi i države međusobno vole ili mrze, samo tu materiju treba nekako urediti tako da bude bolje "ukorićena"... Da je tome tako i nikako drugačije, videlo se i po njegovom skandaloznom petljanju u tamo neku fudbalsku utakmicu, i to sa Švajcarskom (!), svi znamo zašto. Bugari su tu sasvim nedužni, oni su tek metafora. To jest, vučić-gumbekovskom logikom izraženo, "Nacionalizam, to vam je kad volite Bugare više nego kaj je to normalno". ¶

Mafijašenje države

Kada preuzmete vlast, onda garantujete da možete da obezbedite osnovna ljudska prava. Ako vam se svaki dan dešavaju ubistva, onda vi niste nikakav garant mojih osnovnih prava da mogu bezbedno da šetam ulicom ili da mi nećete dići kola u vazduh. Ne zaboravite, sve što se tako javno dešava, bilo na ulici bilo u medijima, ostavlja sliku i pečat moći države

Crnim hronikama, sačekušama, ubistvima, kao nekad devedesetih, otpočinju dnevne vesti skoro svakog dana, a o produženoj ruci mafije više se ne govori sa zadrškom. Jaki uticaji kriminalaca sve su vidljiviji, bilo da je sport u pitanju, bilo mediji, policija, pravosuđe... O tome ko u srpskom društvu vodi glavnu reč, mafija ili država, šta se dešava na ulicama, ko je protiv koga, kada i zašto policija ćuti, razgovaramo sa advokatom i nekadašnjim ministrom policije Božom Prelevićem.

"VREME": U seriji mafijaških obračuna na ulicama Beograda, najveći šok građana izazvalo je ubistvo ispred "Franša", na prometnom mestu i usred dana. Da li nas taj slučaj uvodi u stanje opšte nesigurnosti i koja se poruka time šalje?

BOŽO PRELEVIĆ: Kao prvo, mora se znati da svakog dana u Srbiji stradaju desetine ljudi od mafije. Jer, desetine ljudi će postati novi konzumenti narkotika, desetine ljudi će biti uključeni u neke "vojske narko kurira ", odjedanput će imati brza kola, oružje, neku grupu iza sebe. Za jednog socijalnog luzera koji po ceo dan diže tegove u teretani veoma je važno da postane deo neke grupe, da iza njega neko stane. Zato oni da bi postojali, moraju da se udruže. Svaki dan imate širenje takvih grupa, Partizana, Zvezde, Rada, Škaljara, Kavača i, ako počnete da analizirate njihov socijalni status, videćete kako naglo dolaze do nekog novca, postaju značajni, kreću sa nekim poslovima kao što je uterivanje dugova i slično. Za normalan život

Fotografije: Marija Janković

vi ste kao društvo ili roditelji u tom trenutku to dete izgubili.

Što se tiče zastrašujućih manifestacija, pogotovo eksplozivom ispod kola, njima želi da se unese paranoja kod suparničkog klana kako bi se oni faktički naterali da promene stranu. Sve one koji su još živi, oberučke će prihvatiti u svoju "vojsku". I poručuju im: dok to ne učinite, vi nigde niste sigurni.

Na isti način, da nigde nisu sigurni, to preteći deluje i na građane. Poručuje li se time nešto i državi?

Mafija nema razloga da poručuje građanima da nisu sigurni. Evo zašto ona pazi da nema kolateralne štete i drugih poginulih: zato što bi se onda postavilo pitanje za tu političku vlast o njenoj objektivnoj odgovornosti za to što se desilo. Pogledajte samo kako se manipuliše informacijama: kaže se, na primer, "ubijen je narko-diler odranije poznat policiji". Time se, zapravo, sugeriše javnosti da pomisli – pa neka je ubijen ako je narko-diler, bolje da ima jedan manje. Ali, nisu rekli "ubijen je narko-diler, koga je ubio drugi narko-diler i koji će preuzeti njegovu mrežu". Priznaćete, to ne zvuči preterano optimistično.

Kada preuzmete vlast, onda garantujete da možete da obezbedite osnovna ljudska prava. Ako vam se svaki dan dešavaju ubistva, onda vi niste nikakav garant mojih osnovnih prava da mogu bezbedno da šetam ulicom ili da mi nećete dići kola u vazduh. Ne zaboravite, sve što se tako javno dešava, bilo na ulici bilo u medijima, ostavlja sliku i pečat moći države. Država bi stoga morala da se potrudi, zbog sopstvenih interesa, da na svaki mogući način krene u rat protiv mafije, koja ne samo što truje našu decu, ne samo što ih regrutuje, nego što ugrožava njihovo osnovno pravo, a to je pravo na život.

Na ulicama Beograda uveliko se vodi kotorski rat mafijaških klanova, "škaljara" i "kavača". Može li se on zaustaviti i kakav je odgovor naše države?

Naš najveći problem je što se deo te osvete odigrava u Srbiji i što se za njihove ciljeve regrutuju deca, i iz Srbije i iz Bosne. U ovom mafijaškom ratu ne ubijaju se čelni ljudi, alfa mužjaci ili "kumovi", ubijaju se samo "vojnici".

Klanovi su već rekli da neće stati s ratom, osveta je jak motiv. Stradalo je već više od 30 ljudi. Pritom, oni imaju neograničene resurse para i neograničene resurse klinaca iz teretana koji su željni adrenalina, željni da dobiju kola, pištolj, da budu važni, da budu deo neke grupe i kao takvi su lak plen. Države, ni Crna Gora ni Srbija neće smeti adekvatno kroz institucije da na to reaguju, iako imaju raznih mogućnosti. Srbija, na primer, može te ljude da isporuči Crnoj Gori, može da im sudi... Ali mislim da oni predstavljaju ozbiljnu opasnost za vlast, i srpsku i crnogorsku. Veliko je pitanje da li bi vlasti smele frontalno da udare na njih.

A i vrlo je zanimljivo to što su ovi koji su već izginuli u tom "ratu" ili presretači Vučićeve kolone ili su hapšeni zato što su ga tajno pratili. To bi moglo da govori dve stvari: ili je reč o osveti među klanovima ili su ti ljudi bili i ozbiljna opasnost za Vučića.

U kojoj meri su izvršioci krivičnih dela ovde uopšte dostupni pravdi?

Taj procenat je zastrašujuće mali, ispod 20 odsto. Reći ću i jedan podatak koji je iz evropske statistike, a to je da je više od 30 odsto samoubistava zapravo samo fingirano ubistvo. Postoje takva "samoubistva" koja se rade, recimo, predoziranjem ili raznim drugim tajnim načinima, ne mora sve da bude dizanje džipa u vazduh.

Najsvežiji primer, policiji se dojavi gde se nalazi droga, recimo, u kontejneru sa bananama. I svaka ozbiljna kriminalistička policija bi onda stavila odašiljač u tu drogu i videla kod koga će da završi. Ali, ako se vi dogovorite s onim čija je droga, a zbog onih koji su vam dojavili spolja ne možete da je pustite, vi ćete praćenje da prekinete u trenutku kad nema preuzimaoca i da to od njega naplatite. Otkrivanje učinilaca košta mafiju, neotkrivanje učinilaca košta državu, ali na tome neko fantastično zarađuje. Taj čiji je tovar platiće takav gest ogromnim sumama novca.

Uzmemo li, dalje, kao primer slučaj u vezi s hotelom "Prestiž", videćemo da kad god policija krene da izvrši pravosudnu odluku, ona to ne može da učini. Te sekunde policija kaže: mi nismo u stanju da obezbedimo vladavinu prava. Te sekunde ona kaže da postoje neki ljudi u odnosu na koje pravosudne presude ne mogu da se izvrše. Pogledajte samo koliki broj postupaka je imao bivši vlasnik hotela "Prestiž", koji se svaki put penje na krov kad dođe policija, i videćete protiv koga to država ne može da izvrši presudu.

Možete li detaljnije?

Radi se o Bojanu Radovanoviću, čoveku koji ima više od 18 optužnica, koji je pritom na slobodi i koji je prihvatio meni neshvatljivu saradnju sa državom. Njegovi sudski postupci stoje, a iza njega je veliki broj oštećenih. Vrlo često su to banke, a na prvom mestu država. To je čovek koji je javno priznao da je oštetio državu za milione evra. Za razliku od njega, prema kome nije moguće izvršiti presudu, na drugoj strani su jadnici kojima je neko na prevaru prodao njihov stan zato što ga nisu uknjižili i oni će biti izbačeni na ulicu. Skupiće se tu neki stanari i reći će da to nije pravedno, ali ne, u tom slučaju policija će da postoji. Kada policija postoji samo za ove koji su nedužni, onda tu leži ozbiljan problem. »

Šta je ključ uspeha Đulijanijevog modela?

Bivši gradonačelnik Njujorka Rudolf Đulijani napravio je fantastičan model kako se jedan grad brani od mafije i taj model se izučava na svim policijskim akademijama sveta. Ključna stvar je borba protiv korumpiranih policajaca i korumpiranog državnog aparata. Primenom tog modela, za šest godina kriminal je u Njujorku smanjen 60 odsto. Dakle, postoji model kojim se to da rešiti, ali nisam siguran da je ovde samo u pitanju neznanje, već i namera. Ovde su i dalje razmere mafijašenja države, i u slučaju Srbije a i zemalja regiona, zastrašujuće. Ogroman broj ljudi će se zbog toga iseliti, u ogroman broj ljudi će ući doza straha i postaće dobar plen za ove što vladaju strahom. Interesantna je i činjenica da se sa Kosova ne iseljavaju samo Srbi, nego masovno i Albanci, koji takođe ne mogu da žive od tamošnjih kriminalnih grupa.

Međutim, nije ovde samo mafija zastrašujući problem. Mi kao društvo ubrzano propadamo, pa pogledajte samo ovu količinu poniznosti i poltronstva. Kao neko ko je svedok Titovog vremena, gledao sam kako su poltroni tada prolazili, svedoci smo toga istog i u vreme Miloševića. Pa onda obrt. Na primer, poltroni koji su napadali sve što se protivilo Miloševićevom razarajućem režimu odjednom su postajali dopisnici CNN-a. Na neki način, mi gajimo poltrone, samo što su ovi današnji prevazišli sve što je Srbija do sada videla. Ovo u ovakvom endemskom obliku nigde više ne postoji u Evropi, možda jedino u Turskoj. Tvrdim, na osnovu svih svojih kontakata, da na prostorima bivše Jugoslavije takva snishodljivost, takvo poltronstvo, takvi napadi na sve, na Crkvu, Akademiju, na bilo koga, uz korišćenje svih sredstava sile, novinara ili ovih što čitaju isti tekst u parlamentu – ne postoji. Pritom, ako hoćete ovde da funkcionišete, možete jedino ako ste u vladajućoj stranci. A pravila vladajuće stranke su takva da svi iz vladajuće koalicije moraju da hvale predsednika vladajuće stranke. Ne sećam se ni da je Mira toliko hvalila Slobu. Za jedne je on Ronaldo ili Mesi, za druge je sam bog s neba, stalno čujemo "biće kako on kaže", "šta on odluči", "kako on odluči". Neki ozbiljni istoričari smatraju da ovo što se sada

"Kad govorimo o institucijama, ne mogu da verujem da ovde nema i mnogo više pucanja. Prosto je neshvatljivo šta se dešava na tržištu, u privredi, kakvo neplaćanje te kakvo odsustvo pravne države. I kakve su tu vaše mogućnosti? Da idete sudski i da to nikad ne rešite ili da angažujete mafiju? Pa sad, šta je jednostavnije, šta je jeftinije i kako smo došli tu gde jesmo"

događa u Srbiji nije postojalo u celoj njenoj istoriji. Slutim da će ponovo uz cvetanje mafija i korupcije desničari opet potpisati kakvu kapitulaciju, a onda će neki da nam se javljaju iz inostranstva.

"Kako on odluči" važi i u pravosuđu?

Krajem prošle godine stigle su strahovite kritike na račun sudija, pri čemu se posebno isticao gradonačelnik Novog Sada Vučević, a u vezi sa sudijskom odlukom u jednom predmetu Specijalnog suda. Direktno je prozvano Veće, za mafijaške, tajkunske pare, za kriminalan rad i iz toga se moglo videti da veliki vođa ima problem i sa sudskim odlukama. Paralelno s tim išao je i napad na Društvo sudija i sudije u celini koje bi da sude "kako one hoće", a ne kako lepo vođa kaže. Jer, ko zna ako vođa ne zna. On može da menja i ustavne garancije nezavisnog sudstva preko noći. Juče je Venecijanska komisija potvrdila stav struke u Srbiji, ali toga nema u državnim tabloidima.

Takođe, izgovorena je rečenica koju verovatno više od dve hiljade godina niko nije izgovorio ni u jednoj ozbiljnoj zemlji, a ovi su je redom izgovarali: "Oni bi hteli da sude kako oni hoće". I to je govorio čovek iz Ministarstva pravde. Ne, nego bi trebalo da sude kako ti hoćeš. Oni bi hteli da i sud sudi kako oni hoće, jer policija radi kako oni hoće, jer DB radi kako oni hoće. I tu dolazimo do uzroka svih napada na tužilaštvo, sud, medije, do napada na sve institucije koje, u stvari, suštinski štite osnovna ljudska prava građana od njega i njih.

Idući tim putem, hoćemo li ikad zatvoriti sva otvorena poglavlja i idemo li uopšte ka EU?

Na osnovu svakog monitoringa EU tačno se zna šta treba da se uradi da bi se tamo ušlo, ali to se, izgleda, ovde ne želi. I to zato što je ova sada faza, kada ste tek krenuli ka EU, bogomdana. Pa kada iz EU kažu "ne možete sedeti na četiri stolice", odavde odgovore "važi, ali sedećemo na četiri stolice". Kad im kažu "oslobodite medije", oni odgovore "dobro, ali nećemo osloboditi medije". Kad im kažu "morate da postavite sistem pravosuđa i vladavine prava", oni odgovore "u redu, ali nećemo to da uradimo". Jer to bi značilo okončanje tranzicionog postupka ka EU, a kada uđete u EU sve što sada radite više neće biti dozvoljeno. Ovo je faza prvobitne akumulacije kapitala i mi nikako da izađemo iz nje duže od 30 godina. U toj fazi nijedna zemlja nije bila toliko dugo, osim Turske. Otvorili smo osam od 35 poglavlja. Toliko o napretku.

U kojoj smo fazi, odnosno kojim intenzitetom država danas sprovodi akcije protiv mafije i koliko su one uspešne?

Vrlo slabo. Uhapsili su jednog policajca s narkoticima i svaka čast na tome, ali to nije dovoljno. Bilo je i akcija u vezi s kockarnicama koje nisu bile neuspešne, ali opet su se našli ljudi iz države kojima to nije odgovaralo. Uvek treba imati u vidu da nema nelegalne radnje bez sinergije mafije i države. To ne mora da znači da je uvek reč o politički visokim kadrovima.

Već dve godine medijski je veoma aktuelan slučaj ubistva pevačice Jelene Marjanović i za sada sve što znamo o tome ide na račun policije. U pitanju su kalamburi od istrage i nesposobnost da počinilac bude otkriven.

Moram da kažem, pošto imam informacije iz tog predmeta, da 80 odsto stvari

koje su se mogle čitati u tabloidnim medijima ne postoje u predmetu. Policija je u tom slučaju kolateralna šteta s ciljem zamlaćivanja javnosti od strane politike. Taj slučaj se koristi da bi se preko takve medijske slike pažnja građana držala prikovana za desno, da se ne bi videlo ono levo. Pritom, sećate li se Vučićeve poruke da će se uhvatiti ubica i rešiti slučaj nakon izbora? To je bilo dva dana pre izbora. I?

Mnogo toga ostalo je nerazjašnjeno i u slučaju navodnog nestanka novinara Stefana Cvetkovića. Šta zaključujete iz tog slučaja?

Prvo, da dok se ne pojavi Vučić, nema pronalaska novinara. Druga stvar je da ne znam šta se tačno desilo. Mislim da je taj slučaj prosleđen Tužilaštvu i da mi ni tu nikad nećemo saznati šta se stvarno dogodilo. Bio je to jedan mali igrokaz, vodvilj u kome je napravljena cirkuska kerefeka. A ko je napravio tu kerefeku, stvarno ne znam.

Ceo taj slučaj navodno je dovođen u vezu sa informacijama o takođe još uvek nerazjašnjenom ubistvu Olivera Ivanovića.

U vezi s tim ubistvom, saznao sam da je posle izjava u medijima Rade Trajković, njen sin ostao bez posla. Kao što je posle jedne moje izjave došla policijska inspektorka da me kazni za nepostojeći prekršaj.

Među urušenim institucijama koliko smo kao građani zaštićeni?

Pa iskreno, kad govorimo o institucijama, ne mogu da verujem da ovde nema i mnogo više pucanja. Prosto je neshvatljivo šta se dešava na tržištu, u privredi, kakvo neplaćanje te kakvo odsustvo pravne države. I kakve su tu vaše mogućnosti? Da idete sudski i da to nikad ne rešite ili da angažujete mafiju? Pa sad, šta je jednostavnije, šta je jeftinije i kako smo došli tu gde jesmo? Uzmite kao primer ozakonjenje divlje gradnje, znate li koliko je ljudi napravilo objekte od pet-šest hiljada kvadrata na tuđem placu? Mogu da vam pokažem i sliku na kojoj se vidi kako je čovek napravio šest hiljada kvadrata na tuđem imanju, i to tik uz policijsku stanicu nasred Senjaka.

I ako ovo potraje još koju godinu, u policiji neće biti nikoga ko radi u kolikotoliko normalnom sistemu. Voleo bih da mogu da apelujem na policiju da krenu da rade sve što mogu. Ali šta na kraju dobijete kad smenite načelnika unutrašnje kontrole koji je, inače, bio jedan vrlo pošten čovek, preziva se Opanica, i kad smenite neke druge ljude, a na ključna mesta dovedete kadar koji to nije zavredeo ni diplomama ni stručnošću u službi, osim direktora policije koji je odličan stručnjak za saobraćaj, ali ne za kriminal. Kvalitetan policijski kadar koji je ostao jedva čeka da ode u penziju, da se skloni od svega. Ovde se, pre svega, radi o moralnom propadanju i o odsustvu solidarnosti; o tome da niko nije branio hrabre i poštene policajce kada su smenjivani i šikanirani u tabloidima.

Najzad, vidite li u opoziciji snagu koja takvom sistemu može postati realna pretnja?

Apsolutno da, ali reorganizovanu i podržanu od ljudi kojima je stalo da i njihova deca žive ovde. Tu i tamo Vučić im pravi marketing, na primer optužujući ih kako su organizovali da Beograd stane zbog visoke cene goriva. Opozicija da može to da uradi, prošla bi bolje na izborima, to je jedno. Drugo, oni tačno znaju da to opozicija nije uradila jer bi u protivnom pokrenuli razne postupke. A koje su to postupke pokrenuli? Pa, jedino protiv one dece što su nosili parole "nećemo Pink, nećemo šund" i slično. Eto, protiv njih su pokrenuti postupci. Sama istina ovde već dugo ne igra nikakvu ulogu i ubija se gde god da se pojavi. U tom smislu očekujem napade na sve ljude koji govore nešto drugačije, pa pretpostavljam da se mora izvesti i neka pokazna vežba, vaspitna. S druge strane, Srbi su sramotno nesolidarni. Kada su počeli da hapse tu decu, trebalo je da svi blokiramo Beograd.

Zaboravlja se da građani, koji ovoj državi plaćaju porez, imaju zajemčeno pravo na pravovremeno i istinito informisanje, kao što imaju pravo na život ili na zdravu životnu sredinu. Sve su to razlozi zbog kojih mislim da su se Srbi predali, legli na leđa, gledaju turske serije i piju bensedine. Neke je sramota zbog toga, a neke više i nije. Mislim da propast Srbije leži u moralnom propadanju, u propadanju suštinski ljudskih, etičkih vrednosti, časti i poštenja. I zbog toga se najčešće čuje ono "važno je samo da se meni ne dešava". ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Tempirana bomba

Šta je najveći bezbednosni problem Srbije?

Kao prvo, to je "sigurna kuća" za sve kriminalce na severnom delu Kosova i u Sandžaku, koji je tempirana bomba. Mnogo godina sam sudio na Kosovu i upoznat sam kako je to u početku izgledalo, i sada me Sandžak podseća na tadašnje Kosovo. Kad se kaže: na Kosovu nema dovoljno džakova koliko ima narkotika, a sve to ide preko Sandžaka, onda se lako vidi da te sandžačke veze imaju fantastične relacije sa mafijaškim klanovima iz Bosne, sa Kosova, iz Crne Gore. Radi se o jednoj ozbiljnoj, dobro organizovanoj kriminalnoj grupi za koju treba ozbiljan odgovor. A tog odgovora nema. Ne bih se nimalo iznenadio kada bi zahtevi iz Sandžaka takođe bili neprijatni kao i ovi sa Kosova, pogotovo što se deo tog novca akumulira i u nekakve ideološke okvire. Za razliku od srpskih mafijaša koji su sve što su ukrali trpali u sopstvene džepove, ovi drugi su jedan deo ostavili za ideološke ciljeve.

Jeste li za rat ili za sporazum?

Predsedniku Aleksandru Vučiću, kome je dodeljena glavna uloga u rešavanju kosovskog problema, neophodna je atmosfera straha, miris baruta i scenografija rata kako bi se, primoran da potpiše pravno-obavezujući sporazum sa predstavnicima kosovskih vlasti, što defakto jeste priznanje Kosova, među Srbima (prevashodno svojim glasačima) predstavio kao onaj koji će, kako i sam kaže, uspeti ništa da pretvori u nešto. Realnost je, međutim, drugačija

Možda zato što RTS ne koristi VAR tehnologiju, ali predsednik Aleksandar Vučić uopšte nije izgledao kao da je „ostavio srce na terenu" kada se uključio u nedeljni Dnevnik posle susreta sa kosovskim predsednikom Hašimom Tačijem u Briselu. A čak je dva puta, pred odlazak srpskih fudbalera na Mundijal i pred sam meč sa Švajcarskom, posebno tražio od „orlova" upravo to, da „daju sve od sebe" kad budu igrali baš sa švajcarskom reprezentacijom, i da bi se on „posebno radovao pobedi" nad Švajcarcima. Što baš nad Švajcarcima? Jedna od najstarijih navijačkih zabava je svakako prebrojavanje krvnih zrnaca fudbalskih reprezentativaca, a u švajcarskoj je nađena alarmantna količina albanske krvi kosovske provenijencije.

Nije Mundijal Brisel, ali, eto tako, čovek koji s najvišeg mesta u Srbiji podstrekuje naše fudbalere, a posredno i navijače, da „ostave srce na terenu" zbog određene koncentracije albanske krvi u protivničkoj ekipi, istovremeno, kao svoju najveću zaslugu i tekovinu apostrofira poslednji briselski dogovor prema kojem će „svi problemi koje imamo morati da se rešavaju u miru, poštujući bezbednost građana".

Vučić je u pomenutom prvom obraćanju građanima Srbije u Dnevniku RTS-a, posle nastavljenih pregovora u Briselu naglasio i da je to naročito važno za Srbe na Kosovu i Metohiji, koje on lično u poslednje vreme često upozorava i plaši nekim novim „olujama".

NAVIJAČ S MAKSIMIRA

Da ne cepidlačimo, predsednik Srbije nije morao biti naročito zainteresovan za utakmicu sa Švajcarskom kao što je to nedvosmisleno bio, razume se da bi opet fudbaleri Džaka i Šaćiri pokazivali dvoglavog orla i na kopačkama imali kosovsku zastavu, podrazumeva se i da bi neki srpski navijači nosili majice sa likom Ratka Mladića, verovatno bi u Beču i inače skandirali posle poraza naših fudbalera: „Nož, žica, Srebrenica", a u Cirihu bi svakako izbila tuča između Srba i Albanaca, na Kosovu bi se slavila pobeda Švajcaraca ispred nosa preostalim Srbima kojima se stalno, i to iz Beograda, preti nekim novim pogromom.

Ali, zašto, kad je već tako zabrinut za bezbednost i zdravlje Srba na Kosovu, Vučić nije mogao da odoli podizanju „krvnih" tenzija pred utakmicu? Pa on bar zna kako sve to počinje, hvalio se da je bio kao navijač Zvezde na južnoj tribini 1990. na Maksimiru, na čuvenoj utakmici koja na kraju i nije odigrana. Tako je počeo rat u Jugoslaviji – tučom navijača Dinama i Zvezde u Zagrebu.

Posle prošlogodišnjeg oslikanog voza „Kosovo je Srbija" koji je iz Beograda krenuo put Kosova i izdramatizovanog hapšenja Marka Đurića, direktora Kancelarije za KiM, proletos u Kosovskoj Mitrovici, odgovor na pitanje sam se nameće. Predsedniku Aleksandru Vučiću, kome je dodeljena glavna uloga u rešavanju kosovskog problema, neophodna je atmosfera straha, miris baruta i scenografija rata kako bi se, primoran da potpiše pravno-obavezujući sporazum sa predstavnicima kosovskih vlasti, što defakto jeste priznanje Kosova, među Srbima (prevashodno svojim glasačima) predstavio kao onaj koji će, kako i sam kaže, uspeti ništa da pretvori u nešto. Realnost je, međutim, drugačija.

Kad je reč o poslednjoj rundi dijaloga koju je Vučić imao s Hašimom Tačijem u prisustvu visoke predstavnice EU Federike Mogerini, to sad već deluje kao rutinska stvar. Nema tu više mnogo nepoznanica, čini se da je u ovom trenutku jedino važno kakvu će najsrećniju jezičku formu predstavnici Beograda pronaći da saopšte ono što moraju građanima Srbije, ali pre svih Srbima na Kosovu. Zato Vučić nije sam, tu su i Ana Brnabić i Ivica Dačić, pritekne u pomoć i Marko Đurić kad zatreba, pa i Federika Mogerini, a uvek se nađu i neki drugi dobrovoljci. Predstavnica EU je izjavila da je poslednja runda pregovora bila „teška, ali ohrabrujuća" i najavila intenzivnu fazu razgovora o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova. Marko Đurić igra desno krilo, po običaju, i daje izjave kako od briselskih razgovora ne očekuje ništa: „Ako imate onakve užasne izjave Tačija, Hotija i Hodžaja kada pričaju o KiM kao o njihovoj teritoriji, a nije ni milimetar njihov, jasno vam je da nisu spremni ni za kompromis, ni za dijalog, pa nema razloga da nešto posebno očekujem."

NIŠTA I NIŠTA

Premijerka Ana Brnabić igra levo krilo: „Kosovo je bilo Srbija. Tačka. Sada moramo naći kompromis. Srbija nikada neće priznati nezavisno Kosovo. To ne bi bio kompromis. A kada bismo i dalje insistirali da Kosovo pripada Srbiji, kompromis ne bi bio moguć."

Šef srpske diplomatije Ivica Dačić trudio se da ostane centralni vezni i držao se

"SRCE NA TERENU":
A. Vučić, F. Mogerini, H. Tači
Foto: FoNet

Nakon poslednje runde dijaloga u Briselu, čini se da je jedino važno kakvu će najsrećniju jezičku formu predstavnici Beograda pronaći da saopšte ono što moraju građanima Srbije, ali pre svih Srbima na Kosovu

opštih mesta: „Srbija ostaje pri stavu koji je zastupala od početka, a to je da želimo nastavak dijaloga, trajno rešenje koje je zasnovano na kompromisu. Način dolaska do kompromisa je svakako teži kada neka strana ultimativno insistira na svojim stavovima." Iako je insistirao na tome da Srbija neće prihvatiti nikakav ultimatum, bio je uglavnom saglasan sa izjavama premijerke i predsednika Srbije:

„Mi nismo u poziciji da imamo sve, pa ćemo nešto da izgubimo. Mi smo u poziciji da nemamo ništa i da gledamo da li ćemo nešto uspeti da spasimo i postignemo bolji rezultat."

To je pojasnio Vučić rekavši da će kompromisno rešenje biti svakako značajno za nas pošto danas nemamo ništa: „To ništa smo dobili 1999, 2004, 2008, a onda smo to potvrdili 2010. i 2011. Borimo se da imamo nešto, a ne ništa. Naše je da sačuvamo mir i da pronađemo najbolje moguće rešenje i da izvučemo nešto ni iz čega što nam je ostavljeno. To smo radili danas i ubuduće."

Vučić je, međutim, zaboravio da se između tog „ništa" koje je on nasledio od svojih prethodnika, kako kaže, i ovog današnjeg „ništa" o kojem govori, dogodio još pre pet godina Briselski sporazum koji su Vučić i Dačić sklopili s kosovskim predstavnicima. A upravo je Briselski sporazum Vučić slavio sa Ivicom Dačićem kao najveće postignuće u rešavanju kosovskog problema u novijoj srpskoj istoriji. Priština je, prema Briselskom sporazumu, bila obavezna da formira Zajednicu srpskih opština, što ni do danas nije učinjeno. A iz Prištine smo mogli da saznamo da je njihov uslov prvo pravno-obavezujući sporazum, koji znači stolicu u UN, pa onda ZSO. Ako je tako, onda je Vučić u pravu, danas nemamo ništa, samo je trebalo da uz one godine u kojima smo, kako reče, dobijali ništa, spomene i 2013. i prizna da i on i Dačić Briselskim sporazumom nisu dobili ništa, nego su i ono što su imali – dali ni za šta.

USTAV POD MIŠKU

Ukratko, „kompromis" je ta reč za unutrašnju upotrebu na kojoj se insistira; u tu reč „kompromis" uvija se ona najveća žaba za gutanje, „da je Kosovo bilo Srbija". Ipak, ova izjava Ane Brnabić za nemački „Velt" nije naišla na značajnije negodovanje u Srbiji. To nije nimalo neobično ako se setimo da je Ivica Dačić još 2013, kao tadašnji premijer, pred potpisivanje Briselskog sporazuma odbrusio braniocima Ustava: „Neka uzmu Ustav pod mišku, pa neka se prošetaju Kosovom ako mogu." Ne može se zato vlastodršcima iz crveno-crne koalicije koji ponovo vode ovu zemlju od 2012. poreći kontinuitet u svesnom kršenju Ustava. Od potpisivanja Briselskog sporazuma naovamo ni oni nisu mnogo marili za to.

S tim što u ovoj fazi mi zapravo nemamo pojma šta taj „kompromis" znači. Pošto su nam predstavnici zvaničnog Beograda u Briselu objasnili da mi sada nemamo *ništa*, a da bi „kompromis" trebalo da nam donese *nešto*, to *nešto* bi, valjda, trebalo da znači mir i bezbednost prvenstveno za Srbe na Kosovu, kako nam je to saopštio predsednik Srbije. „Postavilo bi se pitanje šta ako neko u toku leta krene da zauzima sever Kosova. Šta bi tu bio naš odgovor? Da li bi naš odgovor bio vojni ili da imamo još jednu 'Oluju' ili 'Bljesak'?", pitao je predsednik. Sve predstave, počev od one oslikanim vozom, preko teatralnog hapšenja Marka Đurića u koprodukciji Beograda i Prištine, pa sve do utakmice Srbija – Švajcarska na Mundijalu, koja je takođe iskorišćena za sejanje straha među Srbima na Kosovu, imaju za cilj samo jedno, da se „kompromis", u suštini pravno-obavezujući sporazum između Srbije i Kosova, predstavi kao jedini osnov i garancija Srbima na Kosovu da će ostati „na svojim ognjištima". Ukratko, Vučić Srbima kao rezultat briselskih pregovora nudi mir, kao da smo u ratu, te da je pravno-obavezujući sporazum između Srbije i Kosova zapravo sporazum o prekidu rata, poput onog Kumanovskog iz 1999.

Vučićevo spominjanje referenduma, jer reče da bez podrške naroda on neće potpisati nikakav „kompromis", razume se i kao najava nekih prevremenih izbora, gde bi pitanje o „kompromisu" za Kosovo bilo u paketu sa republičkim izborima, pa bi vladajuća koalicija sebi obezbedila još jedan mandat, ovog puta verifikovan i podrškom za pravno-obavezujući sporazum sa Kosovom, koji de fakto i de jure znači priznanje južne srpske pokrajine.

„Sa tim ćemo ići pred narod, pa će narod reći da li to želi ili ne želi. Niko ne treba da se plaši samovlašća, donošenja odluka bez podrške naroda ako to uopšte bude bilo moguće", istakao je Vučić.

Sva je prilika da bi u tom slučaju referendumsko pitanje bilo jedno od onih nepristojnih ponuda „jeste li za rat ili za mir".

Uz dobru kampanju i podršku spolja, opet će dobiti izbore s natpolovičnom većinom. Pa i referendum. ¶

ZORA DRČELIĆ

Tužilaštvo po sovjetskom modelu

"Primedbe koje je Venecijanska komisija dala su ozbiljne i vrlo su slične onima koje je i struka imala tokom debate o ustavnim amandmanima. Za Komisiju je neprihvatljivo da parlament bira javne tužioce, takođe je neprihvatljivo da ministar pravde bude u sastavu Vrhovnog saveta tužilaca. U stvari, nije sasvim jasno čime je ministarka pravde zadovoljna"

Dugo očekivane preporuke Venecijanske komisije (VK) u vezi sa Nacrtom amandmana na Ustav Republike Srbije koji je pripremila radna grupa Ministarstva pravde, o čemu se u javnosti vodila žustra polemika, konačno su stigle u Srbiju. Preporuke se u velikoj meri poklapaju sa primedbama koje stručna udruženja i mnoge nevladine organizacije odavno upućuju Ministarstvu pravde, a koje ministarka, radna grupa i vladajuća većina u Narodnoj skupštini uporno ignorišu. Komisija izražava zabrinutost da postoji mogućnost za prevelik uticaj izvršne vlasti u Visokom savetu sudstva (VSS) i Državnom veću tužilaca (koje će se prema novom nacrtu ubuduće zvati Visoki savet tužilaca (VST)) zbog toga što u VSS polovinu članova čine izabrani predstavnici skupštinske većine sa mogućnošću da koriste "zlatni glas", a u VST, pored toga što je jedan od članova ministar zadužen za pravosuđe, tužioci predstavljaju ubedljivu manjinu. Smetnju predstavlja i procedura za razrešenje sudija i tužilaca, te VK smatra da je "važno da se u Nacrtu amandmana precizira disciplinska odgovornost i razrešenje. Upotrebu nejasne terminologije, kao što je 'nestručnost' bez daljeg preciziranja, treba izbeći". Još jedna važna zamerka je da bi Narodna skupština mogla da bira Vrhovnog javnog tužioca, a ostale javne tužioce i njihove zamenike nikako, jer ne bi trebalo da imaju "bilo kakvu direktnu vezu sa Narodnom skupštinom". Ministarka pravde Nela Kuburović je prošlog petka lično otišla da još jednom pred VK odbrani izmenu amandmana i građanima Srbije "uzme muštuluk" za dobre vesti. Za nju lično, preporuke VK su očigledno dobre vesti jer je ubrzo izjavila da je zadovoljna i da će usvojiti mišljenje komisije. O ministarkinom zadovoljstvu, stanju i problemima u srpskom tužilaštvu i sudstvu razgovaramo sa Radovanom Lazićem, zamenikom javnog tužioca u Apelacionom sudu u Novom Sadu, izbornim članom Državnog veća tužilaca i predsednikom Upravnog odbora Udruženja tužilaca Srbije.

"VREME": Ako se stav VK o planiranim izmenama Ustava iz oblasti pravosuđa može, blago rečeno, okarakterisati kao zabrinutost, šta vi mislite, čime bi to ministarka mogla da bude zadovoljna?

RADOVAN LAZIĆ: Mišljenje VK je očekivano, štaviše, u nekim segmentima komisija je svojim preporukama prevazišla naša očekivanja, najviše u pogledu pitanja nezavisnosti javnog tužilaštva kao organizacije i interne nezavisnosti u okviru same institucije. Ministarka Kuburović kaže da je zadovoljna i da će Ministarstvo postupiti po svim preporukama koje je VK dala. To je zanimljivo jer je VK dala ne jednu, već pet-šest primedbi, pa, u stvari, nije sasvim jasno čime je ministarka zadovoljna. Primedbe su ozbiljne i vrlo su slične onima koje je i struka imala tokom debate o ustavnim amandmanima. Date su primedbe na sastav VSS i VST i to neće moći tako da ostane. Za VK je neprihvatljivo da parlament bira javne tužioce, takođe je neprihvatljivo da ministar pravde bude u sastavu Vrhovnog saveta tužilaca. Ove primedbe su glavni razlog nesporazuma i neslaganja između sudskih i tužilačkih strukovnih udruženja i nevladinih organizacija koje se bave pravosuđem i ljudskim pravima sa jedne i Ministarstva pravde sa druge strane. Zatim, postoji i primedba na previše jaku i centralizovanu tužilačku organizaciju. To je organizacija sa jakom hijerarhijom i subordinacijom. Mi i dalje imamo model tzv. sovjetske prokurature gde u Tužilaštvu postoji samo jedan tužilac koji je ujedno i starešina. Svi drugi koji vrše tužilačku funkciju nemaju svojstvo tužioca, već zamenika. Samim tim oni nisu izvorni nosioci javnotužilačkog ovlašćenja, nego postupaju po nekoj vrsti zakonskog punomoćja u ime javnog tužioca. Tako da je jedino javni tužilac može da daje izjave o stanju predmeta za koje je Tužilaštvo nadležno ili lice koje on ovlasti.

U kolikoj meri je nacrtom amandmana na Ustav Republike Srbije predviđeno da se struktura i organizacija Tužilaštva izmeni?

Nažalost, ovim nacrtom se nije ušlo u promenu strukture Tužilaštva i propuštena je prilika da se ono organizuje na jedan moderniji način. Kod nas se od '45. do danas promenilo gotovo sve. Ako gledamo ustavna uređenja, tu je bilo sedam, osam država: DFJ, FNRJ, SFRJ, SRJ, SCG dok smo došli u Republiku Srbiju. Što se tiče Tužilaštva, njegove organizacije i unutrašnjeg uređenja, gotovo ništa se nije promenilo. Kako je ono zamišljeno i formirano '45, u 90 odsto elemenata ono je takvo i danas. Ovi ustavni amandmani su bili prilika da se tu nešto promeni, pa je Udruženje tužilaca Srbije dalo takav predlog pre nešto više od godinu dana kada je započela debata o ustavnim izmenama. U tome smo imali podršku i Društva sudija Srbije i dela nevladinog sektora, međutim, naš predlog nije prihvaćen. Ovakav model tužilaštava kakav je u Srbiji danas postoji samo u zemlja-

Fotografije: Marija Janković

ma bivšeg Sovjetskog Saveza i još nekim zemljama iz bivšeg istočnog bloka, kao što je Republika Hrvatska. Taj model je potpuno napušten u Evropi, u kojoj čak u 33 zemlje javno tužilaštvo ima potpunu nezavisnost, a svega u 13 država ono je potčinjeno ministarstvu. Pri tome treba imati u vidu da Evropska unija ima potpuno drugačije standarde u pogledu nezavisnosti tužilaštva prema zemljama tzv. tradicionalne demokratije u odnosu na zemlje tzv. mlade demokratije.

Zbog čega je to tako? Mnogo su veći standardi postavljeni u odnosu na zemlje mlade demokratije zbog toga što je vladavina prava u tim zemljama na mnogo nižem nivou i potrebne su mnogo veće garancije za nezavisnost sudstva i tužilaštva kako bi se vladavina prava ostvarila. U zemljama tradicionalne demokratije to, uglavnom, nije problem i tamo ostvarivanje vladavine prava ne mora da zavisi od načina izbora sudija i javnih tužilaca. Ukoliko sudstvo funkcioniše nezavisno, efikasno i pravično, onda se ne postavlja pitanje ko bira sudije i tužioce. A ako imamo problem sa pravosuđem, onda se to pitanje itekako postavlja.

Imate li neki primer za zemlju u kojoj ministar ili čak monarh imenuje sudije i tužioce, a da je pravosuđe i dalje nezavisno?

Najpoznatiji primer je Nemačka. Ministar pravde je ovlašćen da imenuje i sudije i tužioce, a on, na neki način, vrši funkciju saveznog tužioca, čak ima i pravo da daje uputstva tužiocima, ali se, u praksi, u to ne meša. Pomoćnici ministra pravde u Nemačkoj mogu biti sudije i tužioci. Iz redova tih pomoćnika on formira radna tela koja se bave kadrovskim pitanjima i oni predlažu ko će biti izabran za »

sudiju ili tužioca, ali ministar takve predloge nikada ne odbija. Takođe, u praksi se nikada nije desilo da je ministar razrešio sudiju ili tužioca, a da prethodno stručna tela nisu donela takvu odluku. Kod nas je potpuno drugačija situacija. U Nemačkoj vi imate ministra koji ima izuzetno jaka ovlašćenja, ali ih ne koristi u praksi. Zbog toga se pitanje vladavine prava u Nemačkoj, i pored takvog načina izbora, ne postavlja. Tamo to funkcioniše. U drugim zemljama u kojima su vladavina prava i nezavisnost pravosuđa ugroženi moraju se postaviti mnogo viši standardi kako bi se postigao cilj: nezavisno, efikasno i odgovorno pravosuđe koje može doneti pravdu svojim građanima.

Možete li da pojasnite razliku između nezavisnosti i samostalnosti tužilaca?

Potrebno je razlikovati organizacionu nezavisnost od funkcionalne nezavisnosti. Funkcionalna znači da je nezavisan onaj koji postupa u nekom konkretnom predmetu. Organizaciona nezavisnost ili samostalnost znači da je to organizacija koja je samostalna u sistemu vlasti. Ako imate organizaciono nezavisno tužilaštvo sa vrlo jakom unutrašnjom hijerarhijom i subordinacijom kao što je kod nas, onda tu nema govora o nezavisnosti ili funkcionalnoj samostalnosti tužioca, odnosno zamenika tužioca kako se zove kod nas, koji postupa u predmetu. Suština je upravo u slabljenju hijerarhije i subordinacije u tužilaštvu. Udruženje tužilaca nije zahtevalo potpuno ukidanje hijerarhije, ali je tražilo njenu racionalizaciju i jasno propisivanje hijerarhijskih ovlašćenja sa jasno pozicioniranom odgovornošću. Da se ne može niko umešati u nečiji rad na predmetu bez obrazloženja, bez razloga i bez procedure koja je propisana zakonom.

Dakle, danas javni tužilac može vama da dodeli neki predmet ili ga oduzme bez objašnjenja ili da vam da uputstvo kako da postupite?

Javni tužilac ima pravo da zameni zamenika koji radi na predmetu i da ga drugom, zatim, da uzme predmet i reši ga sam ili da izda zameniku obavezno uputstvo kako da postupi. Zamenik ima pravo da izjavi prigovor na takvo obavezno uputstvo, međutim, to ne odlaže izvršenje. On mora da postupi po uputstvu. S

■ "U Rumuniji imate demonstracije gde stotine hiljada građana daju podršku tužiocu koji se bori protiv korupcije na najvišem nivou. Meni je to kod nas nezamislivo. Mi nemamo takvog tužioca koji je spreman da se tako postavi i javnost nema poverenje u tužilaštvo"

druge strane, razlozi za izjavljivanje prigovora su prilično nejasni: zakon kaže da uputstvo mora da bude nezakonito i neosnovano. Ne može "ili", mora i jedno i drugo. Nije dovoljno da ja smatram da je uputstvo nezakonito, nego moram još da dokažem da je ono i neosnovano. Znači, moram da postupim i po nezakonitom uputstvu iako nije neosnovano, što je zaista apsurd. Mnogo veći problem kod nas je što se zakonska hijerarhijska ovlašćenja u praksi manje primenjuju od neformalnih ovlašćenja. To su usmena ili telefonska uputstva, dakle, razgovori o kojima ne ostaje nikakav trag. Zahvaljujući vrlo čestim reizborima koje imamo, vrlo mali broj zamenika tužilaca, pomoćnika i tužilačkih saradnika spreman je da se takvim postupcima nadređenih suprotstavi.

Ako pojednostavimo, iz pozicije izvršne vlasti, ili da još više pojednostavimo, sa pozicije vladajuće većine u takvom sistemu je dovoljno da imate jak uticaj na javnog tužioca i da na taj način indirektno kontrolišete celo Javno tužilaštvo.

I to samo na jednog javnog tužioca. Ako imate takav uticaj sa pozicije izvršne vlasti na Republičkog javnog tužioca, koji je na vrhu hijerarhijske piramide u Javnom tužilaštvu, vi se, praktično, možete umešati u svaki predmet bilo kog tužilaštva i bilo kog zamenika tužioca u Srbiji. To možete da uradite i na neformalan način, a ukoliko bi neki zamenik bio uporan u svom stavu da ne prihvati taj neformalan uticaj, onda to možete jednostavno da uradite tako što ćete predmet dati drugom. Međutim, to se mnogo češće radi na neformalan način. U tužilaštvu imate more predmeta za koje niko nije zainteresovan. Više od 90 odsto predmeta su takvi gde nije zainteresovana ni javnost, ni politika. Samo mali broj predmeta izaziva pažnju javnosti ili izvršne i zakonodavne vlasti. U svakom tužilaštvu imate nekoliko zamenika koji su lojalni nadređenom tužiocu, tako da takvi zanimljivi predmeti neće ni doći bilo kome. Doći će kod onakvog zamenika koji je spreman da donese odluku kakva se od njega očekuje i za koju smatra da je to za njega oportuno.

Iz toga proističe zaključak da ako biste vi ili neki vaš kolega istraživali slučaj korupcije u koju je umešan neko iz izvršne ili zakonodavne vlasti, da bi to vrlo teško mogao da izvede jer bi postojao pritisak da se to zabašuri, skloni ili zaboravi.

Ja ću čak otići malo dalje pa ću vam reći svoj stav da mislim da je to nemoguće izvesti. I to iz dva razloga: jedan je ovakva organizacija tužilaštva, a drugi je odnos tužilaštva i policije. Policija je pod direktnom kontrolom ministra unutrašnjih poslova, koji je skoro uvek visoki funkcioner vladajuće stranke ili koalicije. Tužilaštvo u Srbiji nema svoj operativni mehanizam za prikupljanje dokaza. Drugim rečima, nema svoje istražitelje. Policija je servis tužilaštva zadužen za prikupljanje dokaza. Ukoliko policija ne želi da nastupa po nalozima tužilaštva, što je po zakonu obavezna da radi, tužilaštvo nema efikasne instrumente da disciplinuje policiju. Tužilac može da zahteva pokretanje disciplinskog postupka protiv policajca čijim radom nije zadovoljan. Nema čak ni pravo da sam pokrene taj postupak, već jedino da zahteva. To možete i vi. Svaki građanin može da zahteva pokretanje disciplinskog postupka protiv policajca. Toliko je to ovlašćenje malo. Druga mogućnost je da tužilac obavesti policijskog starešinu, nadležni skupštinski odbor i ministra policije. Ako se radi o korupciji državnog funkcionera, kakva je svrha da obaveštavate ministra kad opstrukcija najčešće kreće odatle. U takvoj situaciji potpuno je nemogu-

„Što se tiče Tužilaštva, njegove organizacije i unutrašnjeg uređenja, gotovo ništa se nije promenilo. Kako je ono zamišljeno i formirano 1945, u 90 odsto elemenata ono je takvo i danas. Ovi ustavni amandmani su bili prilika da se tu nešto promeni"

će da vodite postupak protiv nekog visokopozicioniranog funkcionera vladajuće stranke, pa čak i opozicione. Osim u situacijama kada se sama politička stranka odrekne svog funkcionera, pusti ga niz vodu i neće da ga zaštiti.

U Rumuniji vlast već neko vreme pokušava da smeni Lauru Kodrutu Kovesi, glavnu tužiteljku koja je za poslednje tri godine vodila istrage protiv više od hiljadu državnih funkcionera, među kojima je bilo mnogo gradonačelnika, ministara, čak i samog bivšeg premijera. Uspela je da dokaže krivicu nekoliko stotina njih koji su dobili zatvorske kazne. Za vlast je "veštica", za narod velika heroina. Šta je tamo promenjeno u pravosuđu? Kako je Rumunija uspela da postigne takav uspeh u borbi protiv korupcije?

Rumuni su imali ogroman problem, a taj problem imamo i mi, sa krupnom korupcijom u visokim državnim strukturama. Oni su uspostavili instituciju nezavisnog tužioca koji je nadležan za suzbijanje korupcije na najvišem nivou i koleginica Kovesi se prihvatila te obaveze i vrlo brzo počela uspešno da radi. S druge strane, Rumunija je zemlja Evropske unije i ona je, kako bi se ispunili standardi koji se od nje kao članice očekuju, na takav korak bila prinuđena. Međutim, šta se dogodilo? Politika, odnosno izvršna vlast, bila je potpuno zatečena takvim postupanjem nadležnog tužioca i krenula je da pruža otpore na svim nivoima. Sada su vrlo jake inicijative za smenu Laure Kovesi. Vlada je predsedniku predložila njenu smenu, predsednik se tome suprotstavljao i sada u Rumuniji imate demonstracije gde hiljade i stotine hiljada građana daju podršku takvom tužiocu koji se bori protiv korupcije na najvišem nivou. Meni je to kod nas nezamislivo. Prvo, mi nemamo takvog tužioca koji je spreman da se tako postavi i javnost nema poverenje u tužilaštvo da bi reagovala kao u Rumuniji. Ali, sigurno imamo potrebu za nekom srpskom Laurom Kovesi, koja bi mogla da se suprotstavi visokoprofilisanoj korupciji koja kod nas sigurno postoji. Jedna od prilika da dobijemo takvu instituciju bile su ustavne promene. Ta prilika možda još uvek nije propuštena. Mislim da bi bilo najbolje rešenje, posle mišljenja Venecijanske komisije, da se debata o novim ustavnim rešenjima nastavi i da se uradi jedan novi tekst ustavnih amandmana koji je proizvod suštinskog dijaloga. Uostalom, imate i stav odbora za pridruživanje Evropskog parlamenta da je potrebno da se debata o ustavnim amandmanima u Srbiji nastavi.

Preporuke Venecijanske komisije su i dalje samo preporuke. Da li postoji mogućnost da naše izvršna i zakonodavna vlast to, jednostavno, ignorišu?

Mislim da ne postoji. Izvršna vlast je preuzela neke obaveze kada je otvoreno poglavlje 23 za pridruživanje Evropskoj uniji. Donet je Akcioni plan koji je Vlada usvojila dok je Aleksandar Vučić još uvek bio premijer. U tom planu je navedeno da u sastavima pravosudnih saveta mora da bude najmanje 50 odsto članova izabranih iz redova sudija i tužilaca. Ne 50, već najmanje 50 odsto, što po nacrtu amandmana za tužilački savet nije predviđeno. Takođe je navedeno da u tim sastavima ne treba da bude mesta za bilo kog ministra i predstavnika Narodne skupštine, a to nije slučaj. Dalje, prema Akcionom planu da se postupak izbora javnih tužilaca i sudija, odnosno zamenika javnih tužilaca i šefova tužilaštava kao i predsednika sudova potpuno mora izmestiti iz parlamenta i iz Vlade. To sve piše u Akcionom planu. Zbog usvajanja tog plana mi smo dobili zeleno svetlo za otvaranje pregovaračkog poglavlja 23. Ako bismo mi sada prihvatili neka drugačija rešenja, mi poglavlje 23 nećemo da zatvorimo. Tako da je to nama bitnije od mišljenja Venecijanske komisije, koja je telo Saveta Evrope. Mi smo članovi Saveta Evrope i njemu se ne pridružujemo već Evropskoj uniji. U Savetu Evrope su i Azerbejdžan, Rusija, Moldavija, Turska. Standardi koji važe za Savet Evrope nisu isti koji važe za Evropsku uniju. Međutim, ako mi sa ovim tekstom ne postignemo standarde Saveta Evrope, šta možemo očekivati od procesa pridruživanja Evropskoj uniji? ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Saradnja je logika čovečanstva

"Proširenje Evropske unije je ispravna ideja, kako za Zapadni Balkan tako i za Evropu, ali se ono ne događa jer je Evropska unija u krizi. Kriza ima tri komponente: prva je migrantska kriza, drugi problem je što evropske institucije ne funkcionišu, a treći – niko nije preterano velikodušan"

"Mađioničar tranzicije", „vunderkind sa Harvarda", „ekonomski tinejdžer", „profesor u farmerkama" samo su neki od epiteta kojima je štampa osamdesetih opisivala dr Džefrija Saksa. Berlinski zid se već polako krunio, Evropa i svet su se nepovratno menjali, a Saks je postao ekonomski superstar još 1985. kada je zaustavio bolivijsku hiperinflaciju za samo godinu dana, pa je stopa porasta cena pala sa 24.000 odsto na godišnji nivo od 15 odsto. Ovenčan slavom ovog poduhvata, kasnije je bio savetnik niza drugih zemalja koje su smišljale kako da obuzdaju inflaciju. Konsultovan je i prilikom antiinflacionog programa Ante Markovića, krajem 1989. godine, kada je promocijom konvertibilnosti dinara, deregulacijom deviznog i spoljnotrgovinskog zakonodavstva, zamrzavanjem plata i kontrolom cena infrastrukturnih privrednih grana, za samo pola godine zaustavljena hiperinflacija koja se bila popela na godišnju stopu od oko 2700 odsto. Ta jedna „Antina godina" pred raspad SFRJ ostala je u sećanjima mnogih kao zlatno doba ekonomske stabilnosti i prosperiteta. Ove nedelje, Džefri Saks je ponovo u Beogradu, ali mu je fokus interesovanja danas, skoro tri decenije kasnije, na malo drugačijim temama.

„VREME": U poslednje vreme iz Evropske unije, posebno Francuske, stižu mišljenja da Evropska unija nije spremna za novo proširenje, čak ni 2025. godine. Da li je Evropska unija pitanje proširenja izbacila sa liste prioriteta? Mislite li da bi se region Zapadnog Balkana bržim integrisanjem lakše stabilizovao?

DŽEFRI SAKS: Proširenje Evropske unije je ispravna ideja, kako za Zapadni Balkan tako i za Evropu, ali se ono ne događa jer je Evropska unija u krizi. Kriza ima tri velike komponente. Prva je migrantska kriza, gde nema zajedničke vizije kako upravljati granicama, kao ni o odgovornosti Evropske unije za uzroke tih migracija, bilo da se radi o ratu, siromaštvu ili nekoj drugoj vrsti nestabilnosti. Dakle, migracije su politički problem broj jedan, koji faktički cepa Evropsku uniju.

Drugi veliki problem je to što evropske institucije ne funkcionišu. To je zato što je 28 članica vođeno različitim komisijama koje nisu sposobne da donose i sprovode odluke. To je nezavidna situacija. Originalna ideja bila je da postoje snažne institucije, koje će imati izvršnu moć u Evropskoj uniji. Ipak, one su slabe, dok su nacionalne države moćne. Postoji 28 država. Jugoslavija je imala svojih šest republika, pa je i to bilo neodrživo i na kraju propalo. Problem sa Evropom je u održanju zajedništva kada postoje različiti interesi. Trenutno, Evropska unija nema rešenje.

Treći problem je što niko nije preterano velikodušan. Svaka evropska vlada kaže „mi nemamo novca da pomažemo drugima", i rezultat je to da je evropski budžet prilično mali, na nivou od svega jedan odsto ukupnog BDP-a zemalja EU. To je premalo da bi se investiralo u regione koji zaostaju, a pre svega u nauku i tehnologiju. To su tri najdublja problema danas.

Naravno, pitanje proširenja je stavljeno na stranu i to je veoma loše za Srbiju i region. Takođe je loše i za Evropu, jer očigledno proširenje pomaže i zemljama unutar integracije. Odlaganje proširenja uopšte nije mudra odluka. Evropska unija trenutno ne zna kako da organizuje ni trenutne članice.

Imate li neku dugoročnu prognozu o svemu tome, da li će se naći konačno rešenje za političke probleme, gde je izlaz?

Politički, ja sam socijaldemokratske orijentacije, stoga verujem da bi socijaldemokratske ideje trebalo da budu jače, kao i da se koordinišu politike unutar evropskog prostora. Ali, ideje levog centra su prilično slabe. Nasuprot njima jačaju populističke, nacionalističke, antimigrantske ideje na desnici. To su snage koje Evropsku uniju čine manje efikasnom. One poručuju: „Ne treba nama niko da govori šta da radimo". To je ono što čini da se države raspadaju, što znamo iz jugoslovenske prošlosti. Nisam zadovoljan trenutnom situacijom i prilično sam zabrinut zbog toga.

Mislite li da su desničarske ideje posledica ekonomske krize iz 2008?

Teško je tačno odrediti odakle potiču ideje koje su iznedrile Trampa, Bregzit, Orbanovu ili politiku Kačinjskog. Nacionalizam je, prosto, oruđe za političare. Kao nacionalista možeš pobediti na izborima, ali ćeš ipak završiti praveći katastrofu, jer logika čovečanstva, kojom se stvari unapređuju, jeste saradnja, a ne nacionalizam i oponiranje. Ali, nacionalizam je veoma efektivno oružje kada napraviš atmosferu straha. Primere toga imamo u mnogim zemljama, uključujući, bojim se, i Srbiju.

Kao neko ko dolazi iz zemlje liberalne demokratije i progresivnih vrednosti u politici i ekonomiji, kako vidite obrnute tendencije koje predsednik Tramp započinje svojim potezima u poslednje vreme? Koliko će to u dugom roku naštetiti američkoj privredi?

Foto: Marija Janković

„Verujem da bi socijaldemokratske ideje trebalo da budu jače, kao i da se koordinišu politike unutar evropskog prostora. Ali, ideje levog centra su prilično slabe. Nasuprot njima jačaju populističke, nacionalističke, antimigrantske ideje na desnici“

Tramp će samo napraviti štetu. On ima veoma opasne, besmislene ekonomske ideje i naivne poglede, koji okreću Ameriku protiv ostatka sveta. Nikoga to ne treba da čini zadovoljnim. Trgovinski rat je loša ideja za svakoga. Uvedene poreske olakšice, preraspodela dohotka najbogatijim Amerikancima i povećanje budžetskog deficita, neprijateljstvo prema ostalim zemljama – nisu ni u čijem interesu. Mislim da je to loš zaokret u američkoj politici i nisam pristalica toga.

Ko jeste? Da li je sve to odraz njegovih ličnih želja ili postoje širi interesi u pozadini?

Neki delovi Trampove politike imaju određenu podršku. Poreske olakšice su podržali bogati pojedinci i velike kompanije. Napad na ideju o klimatskim promenama podržava naftna industrija. Ali, za trgovinske ratove koje započinje po svetu zaista nema podrške u poslovnom svetu.

Pravi takve poteze iako je i sam biznismen...

On nije pravi biznismen. Više je šoumen, TV rijaliti vrsta ličnosti.

Takođe, za ono što radi, a to je narušavanje odnosa sa tradicionalnim saveznicima, nema podršku stručne javnosti. Borba protiv Kine je veoma naivna. To je odraz čistog nacionalizma. Načinom na koji se ponaša obraća se svojim biračima, koji predstavljaju manji deo populacije. Nažalost, ne i poslovnoj zajednici, niti bolje obrazovanom delu stanovništva.

U jednom od svojih tekstova, *Trump's Insane Trade War*, označili ste 25. amandman američkog Ustava, koji predviđa smenu predsednika ukoliko se utvrdi da nije sposoban da vlada, kao način da se prekine njegova pogrešna politika. Kako bi se taj politički proces odvijao i koliko je on danas realan?

Ono o čemu sam pisao, nadovezujući se na druge probleme, jeste to da je predsednik Tramp, prema mom mišljenju, mentalno inferioran, u smislu da ima opasne odlike ličnosti. On je nepristojan i bez sažaljenja napada druge ljude. U pitanju je tip osobe koji podržava oduzimanje dece od roditelja i stavljanje u kaveze za migrante. Prema tome, njegova ličnost nije normalna. Nije kadar da bude predsednik. Mi imamo Ustavom predviđen postupak uklanjanja neadekvatnog državnika. Ali, da bi se u tome uspelo, mora se poći od njegovog kabineta i Kongresa. Očigledno smo, stoga, vrlo daleko od takvog rešenja. Psiholozi mi govore da njegovo stanje može da se pogorša. To bi postalo očigledno mnogim drugim ljudima, što bi verovatno olakšalo upotrebu ovog instrumenta ukoliko bude neophodno.

Ko konkretno određuje da li je on sposoban ili ne?

Poštujući ustavni postupak, o nesposobnosti bi morao da odluči predsednički kabinet, tačnije polovina članova kabineta. Tada vidite koliko je to malo verovatno. Ako se predsednik usprotivi odluci, Kongres bi morao da glasa. Trenutno, na taj proces ne računam. Osim u slučaju da njegove loše osobine postanu još ekstremnije, pa ljudi shvate da je opasan.

Da li vam se, kao priznatom stručnjaku na temu klimatskih promena i održivog razvoja, čini da je zbog trenutnih svetskih problema ta tema „gurnuta pod tepih“ i da joj se ne poklanja dovoljno pažnje? I dalje je veoma važno raditi na njima na najvišem nivou.

Mislim da je suština upravo u tome da su politički problemi koje u poslednje vreme imamo: Irak pre petnaest godina, Libija, Sirija, sada trgovinski ratovi – zapravo velika diverzija i odvraćanje pažnje od ozbiljnijih problema, poput ulaganja u obrazovanje, energetske sisteme, prevencije novih epidemija ili zagađenja prirode. To su zaista ozbiljni problemi. Sve što se trenutno događa, događa se zbog politike i publiciteta, i jedino je destruktivno. Ne rešava ni jedan problem. Ratovi to nikada ne rade. Ne posvećujemo se pitanju kvaliteta obrazovanja, modernizaciji infrastrukture, investiranju u budućnost...

Većina stvari koju Tramp radi, poput trgovinskog rata, samo je stvaranje opasnosti ni iz čega. Stvaramo probleme koji ne postoje, a ne rešavamo one koji postoje.¶

IVAN RADANOVIĆ

Izvinjenje

U “Vremenu” broj 1433 tekst “Novac ne poznaje naciju” grubom uredničkom greškom umesto Tomislava Tatomirovića potpisan je Siniša Trifunović. Izvinjavamo se gospodinu Tatomiroviću, gospodinu Trifunoviću i čitaocima.

Ko je Vulinu dao medalju

Kako je ministar odbrane Aleksandar Vulin dobio Medalju srpskih generala ako je upravo on svojim izjavama poremetio odnose Srbije sa zemljama regiona i izazvao zvaničnu reakciju SAD? Kako je istu medalju dobio Nebojša Pavković, kome je uručena tokom zatvorske posete

Piše: **Nikola Lunić**

Kapetan bojnog broda u penziji i član Glavnog odbora Demokratske stranke

Činjenica da je Klub generala i admirala Srbije dodelio Medalju srpskih generala aktuelnom ministru odbrane predstavlja eksplicitnu zloupotrebu generalskog kora u političke svrhe. Niko ne može u ime svih generala i admirala dodeljivati priznanja pojedincima ili institucijama, jer Klub ne predstavlja ni sve generale koji su još u službi ni sve koji su penzionisani. Stoga su medalju morali nazvati "Medalja Kluba generala i admirala Srbije". Međutim, politikantstvo i neistinito predstavljanje da svi generali dele iste vrednosti dovelo je do aktuelnog lingvističkog rešenja. Sa rukovodstvom Kluba, od osnivanja, nije bilo argumentovanog dijaloga, jer ga oni i ne žele. Primer je pokušaj grupe generala da predlože izmene i dopune Statuta. Ne samo da nije prihvaćen, već se sve pretvorilo u verbalni linč koji su započeli politički konvertiti jer im je, izgleda, jedini cilj da zadrže generalske privilegije i po odlasku u penziju.

Iako Klub nije javno objavio svoje pravilnike, ciljevi udruženja se mogu sagledati uvidom u njihov osnovni opšti akt – Statut. U članu 2 Statuta navedeno je da se, pored negovanja slobodarskih tradicija Srbije i doprinosa odbrambenoj sposobnosti zemlje, Klub osniva radi zaštite ugleda generalskog kora, njihovog društvenog statusa i ostvarivanja kulturno-rekreativnih i drugih potreba. Ispisivanje iz članstva jednog broja generala i admirala govori u prilog činjenici da ne dele svi iste poglede na elitistički pristup i podanički odnos udruženja. Niko nije slep da ne vidi gde određeni broj generala živi i na kakvim su se lokacijama u Beogradu "skrasili". Svima je poznato da su se pojedini generali u penziji na zalasku karijere "borili" za najatraktivnije lokacije svojih stambenih kvadrata. Pozitivni propisi o stambenom zbrinjavanju pripadnika VS dali su im privilegiju da imaju određeni broj kvadrata više od ostalih, radi funkcija koje su obavljali, ali im nikad nije data ekskluzivnost lokacija. Ipak, znamo da u raznim "cvećarama" nisu dobijali kuće i are stambenih kvadrata podoficiri i oficiri, već upravo oni – generali i admirali.

ZATVORSKE POSETE

Klub je, u svom kolektivnom saopštenju, naveo da se "Medalja srpskih generala" dodeljuje isključivo u skladu sa Pravilnikom o vrstama priznanja i kriterijumima za njihovu dodelu, a da je ne dobijaju samo oni koji su odslužili vojni rok, već i oni koji svojim delovanjem doprinose jačanju vojne, odnosno odbrambene sposobnosti naše zemlje i koji se bore za vraćanje poljuljanog ugleda naše vojske. Možemo biti politički neistomišljenici, ali sam uveren da gotovo niko u ovoj zemlji ne izjednačava Vulina sa uvođenjem novog sistema vrednosti i unapređenjem ugleda VS. Upravo on je taj koji je, svojim izjavama, poremetio odnose ne samo sa zemljama regiona, već je izazvao i službenu reakciju SAD. Ako to predstavlja doprinos proklamovanoj vojnoj neutralnosti i odbrambenim sposobnostima Srbije, onda Vulin zaslužuje i plaketu i Medalju koje je dobio od Kluba. A pomenuti Pravilnik im je, verovatno, osnov za dodeljivanje Medalje srpskih generala i Nebojši Pavkoviću koja mu je nedavno uručena u finskom zatvoru, prilikom posete delegacije Kluba. Neshvatljivo je kako je to Pavković, koji je u zatvoru od 25. aprila 2005. godine odnosno duže nego što postoji Klub, doprineo jačanju vojne i odbrambene sposobnosti zemlje.

Klub u Bilansu uspeha ne navodi donacije od 75.000 dinara i namensku donaciju Ministarstva odbrane (MO) u iznosu od 280.000 dinara za štampanje zbornika radova o Prvom svetskom ratu. Takođe se ne prikazuju prihodi Kluba od nefinansijske imovine iako javno objavljuju da imaju donacije, u vidu televizora i računara. MO im ustupa na besplatno korišćenje kancelarije za rad i sale u Domu VS, ali obezbeđuje i besplatan autobuski prevoz, po potrebi. Takvom donacijom MO krši Uredbu o kriterijumima i postupku dodele sredstava za učešće u finansiranju programa rada udruženja koji se zasnivaju na aktivnostima od značaja za odbranu.

Istina je da većinu svojih aktivnosti Klub finansira od sopstvenih prihoda. Članarina je, donedavno, iznosila 450 dinara na mesečnom nivou, ali se uvećala na 550 dinara, što je obrazloženo neophodnošću da se pomogne haškim optuženicima i osuđenicima. Uveren sam da je pomoć u odbrani optuženika i njihovim porodicama legitimna, ali je sporno nametanje obaveze svim članovima Kluba da pomažu osuđenike Haškog tribunala. Elitistički pristup čak i u pomoći optuženima vidi se i u ignorisanju molbe za pomoć optuženom kapetanu bojnog broda Pavlu Pantiću, srpskom državljaninu, kojeg je Crna Gora izručila Hrvatskoj. Klub je molbu za pomoć prosledio MO i time predmet stavio *ad acta*, kao i svoj dalji angažman po tom pitanju. Međutim, u sličnoj situaciji Klub je optuženim general-majorima u penziji Borislavu Đukiću i Novaku Đukiću pomogao, ne samo finansijski.

POSAO ZA BEZBEDNOSNE SLUŽBE

Da bi se evaluiralo rad Kluba, treba imati u vidu da su protekle godine primili i donaciju od izaslanika odbrane Ruske Federacije u Beogradu, što su objavili i na svom sajtu. Ukoliko imamo u vidu da je njegov rad direktno pod nadležnošću Vojno-obaveštajne službe RF ili čuvenog GRU-a (*Главное Разведывательное Управление*), onda bi takav aspekt finansiranja trebalo da bude predmet interesovanja naših bezbednosnih službi, posebno ukoliko se to ponavlja. Legitimna je zabrinutost dela građana ove zemlje koji se sa pravom pitaju zbog čega strana obaveštajna služba troši deo svog budžeta na rad Kluba generala i admirala Srbije i šta se od njega očekuje. Lično cenim mnoge generale i admirale koji su članovi Kluba i znam da su im nacionalni interesi Srbije na pijedestalu ličnih vrednosti, pa očekujem da se u narednom periodu ograde od politike koju u Srbiji sprovodi GRU, a realizuje Klub. Uveren sam da neki od njih ne žele da budu deo manipulacija iz stranih službi, makar bile i ruske. Upravo zbog toga razumljiva je bliska saradnja Kluba sa predsednikom Beogradskog foruma za svet ravnopravnih Živadinom Jovanovićem, poslednjim "čuvarem vatre" poštovanja lika i dela Slobodana Miloševića, kao i Udruženjem srpskih domaćina koji vode izrazito prorusku politiku. Ako se uzmu u obzir i drugi primeri, poput objave na sajtu Kluba stručnog članka "Srbija u raljama južnog krila NATO", čiji je autor sekretar Izvršnog odbora Kluba Vinko Pandurević, osuđenik Haškog tribunala, zatim protokolarno dodeljivanje priznanja (Medalje srpskih generala i paradnog bodeža) jedino izaslaniku odbrane Ruske Federacije akreditovanom u Beogradu (koji je od Vulina dobio i vojnu spomen medalju), postaju uočljive tendencije i vrednosti koje Klub baštini. Time sasvim sigurno ne doprinose proklamovanoj vojnoj neutralnosti Srbije.

DISTANCA OD ANTIFAŠIZMA

Klub sistematski radi na očuvanju i negovanju slobodarskih tradicija Srbije, ali ne i onih iz Narodnooslobodilačkog rata (NOR). Nijednom publikacijom, pa čak ni slanjem delegacije na Tjentište ili objavom saopštenja povodom polaganja venca delegacije VS na spomenik Draži Mihailoviću na Ravnoj Gori, ne dokazuju svoje antifašističko opredeljenje. Nijedna aktivnost Kluba ne proučava reviziju NOR-a ili savremeno jačanje profašističkih i desničarskih organizacija. Klub se nije odredio ni prema procesu rehabilitacije Milana Nedića. Ukoliko neguju slobodarske tradicije Drugog svetskog rata, onda bi trebalo i da se zalažu npr. za promociju nasleđa Prve proleterske brigade. Ali, koketerija sa aktuelnom političkom elitom, kojoj partizanski pokret i nije baš omiljen, dovoljno govori o njihovom politikantstvu.

Zbog svega navedenog, razlog prijema Kluba u kolektivno članstvo SUBNOR-a Srbije predstavlja pravu enigmu. Nijednim aktom Kluba nije obuhvaćeno obezbeđenja socijalne sigurnosti boraca, ratnih vojnih invalida i njihovih porodica, kao ni porodica palih i umrlih boraca i invalida, što je postulat rada SUBNOR-a Srbije. Pored toga, distanciraju se od antifašističkog nasleđa NOR-a, a političkim angažovanjem pojedinih generala i njihovim kooptiranjem u rukovodstvo SUBNOR-a Srbije kompromituju to udruženje. Kada general u penziji i aktivista više stranaka obavlja jednu od najviših funkcija u SUBNOR-u, a deo vojne karijere je proveo na izdržavanju kazne u vojnom zatvoru, onda ni sam SUBNOR ne predstavlja organizaciju koja primerom svog članstva, a posebno rukovodstva, postavlja, održava i unapređuje najsvetlije vrednosti društva. Očekujem da SUBNOR ostane tradicionalna organizacija koja svoje aktivnosti zasniva na tekovinama NOR-a i partizanske borbe u Drugom svetskom ratu, te da prevaziđe aktuelne pokušaje manipulacije i politizacije od strane aktuelnog rukovodstva Kluba.

Rukovodstvo Kluba prenebregava činjenicu da je zastoj i zapostavljanje procesa profesionalizacije VS i utvrđenih koncepata aktivne rezerve i totalne odbrane uzrokovala garnitura političara koja je vlast preuzela 2012. godine. Aktuelno podržavanje netransparentnih i nepotpunih istraživanja o vraćanju obaveznog vojnog roka, na malom uzorku, ne doprinosi kredibilitetu Kluba. Mnogi generali i admirali znaju da pristup tom problemu mora uključiti sveobuhvatnu analizu potreba i mogućnosti društva u svim aspektima, kao i uticaja na privredni razvoj zemlje. Model, organizacija i brojna veličina snaga odbrane, uključujući VS, državno su pitanje od strateškog značaja, a svedoci smo da se isto, proteklih nekoliko godina, svodi na nivo dnevne politike i zavisi od stava jednog čoveka.

Načelno govoreći, Klub bi trebalo da ima perspektivu, te da se oglašava po svim značajnim pitanjima za oblast odbrane i bezbednosti. Jedino tako može da se nametne kao jedan od subjekata koji svojim primerom oblikuje vrednosti u društvu. Međutim, Klub je samo na papiru vanstranačko udruženje čiji je rukovodeći kadar aktivno uključen u aktivnosti političkih partija. Samo primer predsednika Skupštine Kluba general-potpukovnika u penziji Milomira Miladinovića, koji je donedavno bio predsednik Odbora za bezbednost Karićevog Pokreta Snaga Srbije, a sada je aktivista opštinskog odbora SNS u Svilajncu, dovoljno govori o "nestranačkom" karakteru udruženja. Stranačko angažovanje pojedinih generala u penziji nije sporno, ali nametanje stranačke politike Klubu sasvim sigurno jeste.

Voleo bih da vođenje Kluba preuzmu generali i admirali od integriteta koji su bili i ostali sa svojim kolegama i saradnicima iz perioda profesionalne vojne službe, i to bez obzira na čin. Takvo rukovodstvo ne bi se ustručavalo da pruži društvu svoju nacionalnu viziju razvoja i prezentuje optimalno rešenje problema naše južne srpske pokrajine, a ne da svoje stavove krije iza paravana neke nevladine organizacije. Još je Vinston Čerčil rekao da kritika može biti neprikladna, ali je neophodna jer je u istoj funkciji kao bol u ljudskom organizmu – izaziva pažnju na nezdravo stanje. Sve to bih želeo, ali, nažalost, ne očekujem nikakve promene. Realnost je da možemo očekivati da se nastavi rad Kluba sa istim rukovodstvom, sa intenziviranjem donacija i turističkih putovanja po Ruskoj Federaciji, kao i značajnijim angažovanjem generala i pukovnika u penziji osuđenih od strane Haškog tribunala. ¶

Samosvest, otpor

„Ako sudimo o 1948. i njenim posledicama, vidimo da je tada došlo do guranja u stranu emocionalnog shvatanja politike i prihvatanja novih pravila igre. Jer, ko to ne uradi, taj je potpuno propao. Jugoslovenski komunisti bili su prinuđeni da pronađu racionalno rešenje da bi opstali i da to nisu uradili, završili bi oduvani sa istorijske scene uz ko zna kakve posledice po stanovništvo. Njihov ideološki otklon nikad nije bio potpun, ali je 1948. dovela do umekšavanja i reformisanja sistema. Uradili su nešto što je do tada bilo nezamislivo – presekli su pupčanu vrpcu koja ih je tako čvrsto vezivala za sovjetski model“

Sa izlaskom ovog broja „Vremena“, navršava se točno šezdeset godina od objavljivanja Rezolucije Informbiroa, jednog od ključnih događaja u dvadesetom stoljeću za sve jugoslavenske narode. Od tada pa do danas, promijenilo se sve. Međutim, različite posljedice otpora Staljinu iz 1948. osjećaju se i dalje. „Nema sumnje da je ono što je pokrenuto sukobom partijskog i državnog vođstva Jugoslavije sa Sovjetskim Savezom i zemljama istočnog bloka, odredilo na dugi rok sudbinu jugoslovenske države, njene spoljne politike, ali i unutrašnjih procesa“, kaže za „Vreme“ istoričar Milan Ristović, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu.

„VREME“: Zbog čega je došlo do ovog raskola u komunističkom svijetu?

MILAN RISTOVIĆ: Kako suditi o onome što je bio povod, a što stvarni razlog za sukob? Jugoslovenski komunisti u potpunosti su podržavali glavnu liniju staljinističkog koncepta i, kada je reč o ideološkoj pravovernosti, tu im se nije imalo šta da predbaci. Međutim, postojao je problem

i Goli otok

Fotografije: Marija Janković

odnosa Sovjetskog Saveza sa jednom – da je tako nazovemo – mladom državom čije je vođstvo imalo visoku samosvest. Naime, legitimitet jugoslovenskih komunista počivao je na istoriji otpora u Drugom svetskom ratu iz koga izlaze kao pobednici ne samo nad spoljnim neprijateljima, nego i u ideološkom i političkom smislu na domaćem terenu. Josip Broz Tito i njegovi saradnici sa pravom su govorili da su u borbu krenuli još u leto 1941. bez ičije pomoći dok je, u isto vreme, Sovjetski Savez imao oprezan, taktički stav prema kraljevskoj vladi u izbeglištvu i pokretu Dragoljuba Draže Mihailovića, koji je od početka 1942. i ministar vojni u toj vladi. Staljin je zato, zbog vlastitih odnosa sa Britancima i Amerikancima, prebacivao Titu sve ono što je imalo izrazito ideološku notu, uključujući tu imenovanje elitnih partizanskih jedinica za proleterske divizije. A nakon rata, Tito i njegovi saradnici pokazivali su, puni sebe, veliku ambiciju da igraju drugu po važnosti ulogu u komunističkom svetu – oni su smatrali, sa dosta osnova, da imaju pravo na glavni ideološki, politički i drugi značaj u tom bloku. Mislim da je upravo ovo jedan od razloga za sukob.

U isto to vreme imamo i sukob Jugoslavije sa Zapadom u svim segmentima međusobnih odnosa. Setimo se problema oko Trsta, Koruške ili obaranja dva američka transportna aviona iznad Slovenije. Zatim, tu je i potapanje britanskog ratnog broda u albanskim vodama u Krfskom kanalu, na graničnoj zoni između Grčke i Albanije gde je upravo jugoslavenska mornarica postavljala mine. A na sve ovo treba nadovezati snažnu ambiciju Jugoslavije da stvori federaciju sa Bugarskom i Albanijom, s tim što se ova druga zemlja – slobodno to možemo reći – nalazila pod jugoslovenskim tutorstvom bez koga se Enver Hoža ne bi održao na vlasti. Takođe, Jugoslavija ima veoma važnu ulogu i u građanskom ratu u Grčkoj: snažno je podržavala Demokratsku armiju Grčke i tamošnje komuniste u sukobu sa vladinim snagama koje deluju uz pomoć Britanaca do 1947. kada ih smenjuju Amerikanci u sklopu Trumanove doktrine, to jest velike finansijske, vojne i svake druge pomoći režimima u Grčkoj i Turskoj radi ojačavanja granice prema teritorijama sa sovjetskom dominacijom. Uglavnom, Jugoslavija je svojom materijalnom, političkom i vojnom pomoći grčkim komunistima postala praktički neka vrsta treće sile u tamošnjem građanskom ratu.

Staljin na sve ovo nije gledao sa simpatijama – i to kako na projekt Balkanske federacije, tako i na jugoslovensko angažovanje u grčkom građanskom ratu. Jednostavno, nije želeo da zbog Grčke, koja je po dogovoru sa Čerčilom bila prepuštena britanskom uticaju, ulazi u sukob sa Zapadom. Jer 1948. nije samo godina Informbiroa, već i jedna veoma eksplozivna godina sa prvom velikom krizom u Berlinu kada su sovjetske trupe potpuno blokirale grad.

Kako je Beograd reagirao na ovo nezadovoljstvo Moskve?

Tito i njegova ekipa pokušavaju da dokažu da je sve što rade u skladu sa glavnom linijom politike komunističkog sveta. Upravo oni na prvoj konferenciji Informbiroa 1947. u Poljskoj upućuju najoštrije kritike zapadnim komunističkim partijama – za neaktivnost, lošu taktiku i slično. Usput, tražili su pre konferencije da na nju budu pozvani i grčki komunisti, što je Staljin odbio iz svojih spoljnopolitičkih razloga, a u Poljskoj nije bilo ni albanskih predstavnika... Sve ovo je dobar pokazatelj kako se stvari odvijaju. Imamo, dakle, ceo jedan splet okolnosti koje su ukazivale da postoje razlike – političke, ne ideološke – između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza.

Što je bila ona kap u tim nesuglasicama koja je na kraju prelila čašu?

Splet različitih, manjih i većih razmimoilaženja, doveo je do toga da se sve koncentrisao 1948. kada je Staljin želeo da preseče tu situaciju smenom jugoslovenskog rukovodstva i dovođenjem na vlast onih koji su bili spremni da rade kako im on kaže: nakon pisma sa kritikama iz Moskve, otvoreni rascep kulminira donošenjem Rezolucije Informbiroa. Ipak, čak i posle toga, jugoslovenska delegacija u Ujedinjenim nacijama prilikom diskusija oko grčke krize glasa zajedno sa Sovjetskim Savezom za rezolucije kojim se kritikuje stav Zapada. Ali to uskoro prolazi i Jugoslavija je – uz američku i britansku pomoć – nagrađena mestom nestalne članice Saveta bezbednosti, što je bilo veoma važno za međunarodnu emancipaciju zemlje. Naime, Zapad je procenio da se Titov režim mora održati zato što bi nestanak »

ove ekipe doveo do mnogo snažnijeg pritiska Sovjetskog Saveza na veoma osetljivom geostrateškom području.

Kada je izbio otvoreni sukob, Staljin je rekao da će mahnuti malim prstom i Tita više neće biti. Međutim, on se uspeo održati, što ni jednom istočnoevropskom komunističkom vođi nije pošlo za rukom u sukobu sa Moskvom. Zašto?

Razlike između Komunističke partije Jugoslavije i ostalih u zemljama istočnog bloka tada nisu bile samo u broju članova, već – pre svega – u njihovoj predistoriji, pogotovo u Drugom svetskom ratu.

Bugarska komunistička partija je bila jedna od najsnažnijih početkom dvadesetih godina. U ovoj zemlji 1923. imamo dva ustanka – zemljoradnički i komunistički – koji oba propadaju. Nakon njih, komunističko rukovodstvo odlazi u Sovjetski Savez i tamo postaje veoma važan faktor u Kominterni. Međutim, Bugarska je za vreme Drugog svetskog rata bila članica Trojnog pakta, držala deo Jugoslavije pod okupacijom, tu izvršila i teške ratne zločine, a kada je promenila stranu u pozno leto 1944, Tito je krajnje nevoljno prihvatio savezništvo u završnim borbama. Rumunija je takođe iskočila iz Trojnog pakta nešto ranije kao važna zemlja za vojnu komponentu sila Osovine, ali su rumunski komunisti potpuno bili beznačajni – u istoriografiji se navodi da ih nije bilo više od hiljadu, s tim da ih je najveći deo sedeo po zatvorima. Mađarska je, isto tako, bila u Trojnom paktu sa slabom partijom... U ove i sve ostale zemlje istočnog bloka komunistički sistem donose oružane snage Sovjetskog Saveza i instaliraju ga kroz različite taktike potiskivanja građanskih stranaka uz pomoć celokupnog mehanizma sovjetskog represivnog sistema.

Jugoslavija je bila nešto drugo. Komunistička partija Jugoslavije bila je masovna partija sa legitimitetom ratne pobede. Svakako, 1948. dovodi do velikih lomova. Postoje čak i slučajevi odmetanja lokalnih komiteta i njihov odlazak u šumu po direktivi koja je stigla iz Moskve. U svakom slučaju, rascep do koga je tada došlo koštao je dobar deo članstva ne samo partijske knjižice, već i najboljih godina, pa i samog života – KPJ se staljinističkim metodama borila protiv svakog ko je bio žigosan kao staljinist.

Što je bio osnovni razlog za tu praksu?

Ima tu mnogo toga što je vezano za psihološki profil prosečnog člana partije u to vreme. Obogotvorenje Staljina snažno je uticalo na mnoge pravoverne komuniste. Toga se nije bilo lako osloboditi: članovi najužeg rukovodstva poput Sretena Žujovića ili delovi Generalštaba sa samim načelnikom, generalom Arsom Jovanovićem, smatrali su da Staljin ne može biti u krivu. Čak i na Petom kongresu KPJ bile su istaknute Staljinove slike, a govornici su pokušavali da dokažu da su i dalje na njegovoj liniji. I ne samo to – kasnije se, uprkos potpunom rascepu, pojedinim merama poput kolektivizacije zemlje nastojala potvrditi ideološka pravovernost.

„Ja sam veoma skeptičan prema izreci o istoriji kao učiteljici života. Mislim da ljudi slabo uče iz nečega što je istorijsko iskustvo, pa čak i oni od čijeg delovanja zavise životi čitavih naroda“

Iznuđeno okretanje Zapadu udarilo je tačku na ovo poslednje. Američka i britanska odluka da pomognu Jugoslaviji i prihvatanje te pomoći stavilo je Tita i njegove saradnike pred nove činjenice. Do tada je zemlja bila u potpunoj blokadi i sa Istoka i sa Zapada, reč je bila o opstanku i režima i države – vladao je strah od oružanog ustanke delova partije, vojnih struktura i, pre svega, sovjetske intervencije. Međutim, pokazalo se da Staljin nije mogao da ulazi u direktnu vojnu konfrontaciju na prostoru gde nije imao podršku stanovništva i značajnijih političkih struktura. Jer, Sovjetski Savez jeste pobedio u Drugom svetskom ratu, ali pored više od dvadeset miliona mrtvih i razorenom privredom, nije se lako mogao odlučiti na vojnu intervenciju: Zapad je bio ekonomski mnogo jači, a Amerikanci su tada jedini imali atomsku bombu. Hoću da kažem da je postojao rizik od velikog rata koji Staljin nije želeo i izlazak Jugoslavije iz njegove senke predstavlja fenomen koga nije bilo tokom čitavog trajanja hladnog rata: sistem ostaje po svojoj suštini autentično komunistički, ali zemlja više nije deo, niti se može posmatrati kao država pod uticajem sovjetske politike. I otud tu hladnoratovsku atmosferu Tito koristi da od Jugoslavije napravi političku, ideološku, geostrateško – i kako god hoćete – međuzonu. Tu mu je veoma pomogla vojna i materijalna pomoć Zapada – ne zbog simpatija prema jugoslovenskim komunistima, već zbog njihovih vojnih, političkih i geostrateških interesa. Ako ništa drugo, bar jedan deo Mediterana više nije bio pod sovjetskom dominacijom.

U kojoj meri je jugoslovensko rukovodstvo posle nekoliko godina postalo svesno da je direktna opasnost prošla, govori i Titov odlazak u Veliku Britaniju u vreme Staljinove smrti. On na taj način poručuje da ga baš briga šta se u Moskvi dešava, Jugoslavija je potpuno stabilna.

Ipak, za sve to vreme postojao je logor za političke zatvorenike na Golom otoku...

Jugoslovenski komunisti nisu znali ništa drugo osim da kopiraju jedini model koji su poznavali – onaj iz Sovjetskog Saveza. Pošto nisu imali Sibir, zatvarali su političke protivnike – stvarne ili imaginarne – na Goli otok, u Ramskom ritu i drugim pustarama. Ljudi koji su preživeli nacističke koncentracione logore i Goli otok govorili su da im je ovo drugo bilo mnogo teže – ne zbog logoraškog režima, već zbog toga što su bili tamo poslati od strane svojih rat-

nih drugova. Senka Golog otoka pratila je jugoslovensko iskustvo do samog kraja. Golootočani su ostali i posle nestanka zajedničke države na marginama društva i taj žig kojim su obeleženi govori koliko je bilo teže biti suđen po Informbirou nego zbog pripadnosti ustaškim ili četničkim jedinicama. Jer 1948. je postala drugi važan element legitimacije jugoslovenskog sistema po principu – pobedili smo okupacione sile i kolaborante u Drugom svetskom ratu, a zatim i Staljina i Informbiro. Možda je ova druga pobeda bila i važnija u tom propagandnom predstavljanju i identitetu jugoslovenske države i zato je otvaranje pitanja Golog otoka jako sporo išlo. U drugoj polovini sedamdesetih godina, Goli otok se brani na način – da mi nismo njih, oni bi nas. Kasnije, u osamdesetim, postavlja se pitanje da li je to moralo biti tako, ko su bili Golootočani, koliko je među njima bilo staljinista koji su spremali državni udar, a koliko ljudi je stradalo zbog ličnih interesa i osveta.

„Georgi Dimitrov konstatuje u svom dnevniku posle razgovora sa Staljinom negde 1945. da su 'jugoslovenski komunisti prvo jugoslovenski nacionalisti, pa tek onda komunisti'. Mislim da tu ima mnogo toga što je suštinski tačno“

Sigurno je da je 1948. otvorila proces koji je bio pozitivan za celokupno stanovništvo, ali je i za desetine hiljada ljudi bila tragična.

Kako se odvijala suradnja sa Zapadom nakon sukoba sa Staljinom?

Razdvajanje od sovjetskog modela nije išlo ni lako ni brzo. Ipak, otklon iz godine u godinu postaje sve veći i veći. Tako 1953. dolazi do promene Statuta partije, Ustava zemlje i slično. Može se slobodno reći da je Jugoslavija od 1945. do početka pedesetih država koja ima sve odlike totalitarnog uređenja, ali da od tada ulazi u fazu kada taj sistem omekšava. On, svakako, sadrži elemente autoritarne države, ali zbog pragmatičnih razloga – nikad se jugoslovenski vrh nije oslobodio sovjetskog resentimana, pogotovo Tito i starija generacija – politička realnost je gurala zemlju na drugu stranu. Između ostalog, otvara se prostor slobode u kulturi, ma koliko ona bila kontrolisana i pod nadzorom. Takođe, Jugoslavija da bi opstala, mora da otvara svoju privredu i da prihvata saradnju sa Zapadom, te otuda nije ni čudo što imate Fijat već pedesetih godina, bez obzira na loše političke odnose sa Italijom. Međutim, jugoslovenski ekonomski sistem bio je neka vrsta kentaura – u dobroj meri tržišna privreda, ali nikad do kraja. Ona je uvek bila negde na pola puta.

Šta je Jugoslavija mogla ponuditi za materijalnu, političku i vojnu pomoć sa Zapada?

Ona malo šta ima da ponudi, osim reči da će u slučaju sukoba sa sovjetskim blokom biti aktivna i da će se braniti uz pomoć Zapada. Kada pogledamo internu prepisku zapadnih diplomata, vidimo da je njima savršeno jasno kakav je sistem u Jugoslaviji, ali i da im je mnogo važnije to što se ona našla izvan sovjetskog bloka. Hladni rat je jedini kontekst u kome se mogao održati jugoslovenski model sa svim svojim transformacijama. On je sadržavao i ideologiju za domaću upotrebu i realpolitiku za spoljnu.

Kakvu je ulogu u tom kontekstu imao vojno-politički savez Jugoslavije sa Grčkom i Turskom iz 1953?

To je još jedna hladnoratovska anomalija. Ne postoji primer da jedna komunistička zemlja uđe u tesan ugovorni odnos sa dve zemlje koje su bile sa druge strane gvozdene zavese i članice NATO-a. I to, uz Tursku, sa Grčkom koja je do tada na svim naslovnim stranama jugoslovenske štampe označavana kao monarho-fašistički režim. Međutim, ceo taj projekt kratko je trajao: 1953. imamo potpisivanje svih tih veoma zanimljivih ugovora o vojnoj, političkoj, privrednoj i drugoj saradnji, ali su unutrašnje tursko-grčke razlike uticale da sve to ostane disfunkcionalno od početka. I, naravno, posle Staljinove smrti jugoslavensko rukovodstvo osećalo je, s razlogom, olakšanje i izgubilo motiv da napravi iskorak više u vojno-političkoj vezi sa Zapadom. To bi, naime, zahtevalo i ideološki otklon od onoga što su oni suštinski bili. Pored toga, nakon pokajničke posete Nikite Hruščova 1956. Beogradu, sledi pokušaj Jugoslavije da se izmakne od evropskih poslova i okrene partnerstvima u drugim delovima sveta. Ta politika nije trebala da bude ni zapadna ni istočna.

Šta je jugoslavenskim komunistima bilo važnije – partija ili država?

Georgi Dimitrov konstatuje u svom dnevniku posle razgovora sa Staljinom negde 1945. da su „jugoslovenski komunisti prvo jugoslovenski nacionalisti, pa tek onda komunisti“. Mislim da tu ima mnogo toga što je suštinski tačno. Upravo to što su oni sami uradili kroz ustanak i partizanski pokret, uporno su nabijali na nos svim ostalim komunističkim partijama koje su na vlast došle na sovjetskom tenku.

Mogu li se danas, nakon šest decenija, izvući neke pouke iz iskustva 1948?

Ja sam veoma skeptičan prema izreci o istoriji kao učiteljici života. Mislim da ljudi slabo uče iz nečega što je istorijsko iskustvo, pa čak i oni od čijeg delovanja zavise životi čitavih naroda. Kada je u pitanju 1948. i Jugoslavija, mislim da se tu uparilo svašta: na jednoj stani ideološka ubeđenost, ideja da je Rusija ma kakva bila – pod Staljinom ili carem, svejedno – sila koja će uvek da priskoči u pomoć, a na drugoj samosvest da imamo najjaču partiju, „četvrtu armiju u svetu“, te da smo 1945. pobedili Nemce, Italijane, Bugare, ustaše, četnike i sve ostale... Ako sudimo o 1948. i njenim posledicama, vidimo da je tada došlo do guranja u stranu emocionalnog shvatanja politike i prihvatanja novih pravila igre. Jer, ko to ne uradi, taj je potpuno propao. Jugoslovenski komunisti bili su prinuđeni da pronađu racionalno rešenje da bi opstali i da to nisu uradili, završili bi oduvani sa istorijske scene uz ko zna kakve posledice po stanovništvo. Njihov ideološki otklon nikad nije bio potpun, ali je 1948. dovela do umekšavanja i reformisanja sistema. Uradili su nešto što je bilo nezamislivo – presekli su pupčanu vrpcu koja ih je tako čvrsto vezivala za sovjetski model. To nije bilo ni malo lako i jednostavno, niti bez ogromnog rizika. ¶

FILIP ŠVARM

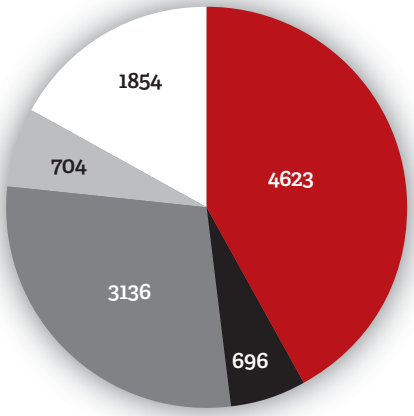
Kuda odlaze studenti

Prema rezultatima istraživanja koje je sproveo Kabinet Ministarstva bez portfelja zaduženog za populacionu i demografsku politiku u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoj i RZZ-om, svaki treći student planira da ode u inostranstvo: u Nemačku 24%, SAD 11,2%, Švajcarsku 10,7%, Austriju 8,7% i Norvešku 6,3%

Kao antiteza aktuelnoj populacionoj i demografskoj politici podsticanja rađanja, a i za potrebe odgovora nedeljniku "Vreme", Dragana Stojanović, izvršna direktorka Asocijacije za socijalno i reproduktivno zdravlje Srbije, prebrojala je sve svoje Fejsbuk prijatelje koji ne žive u Srbiji, reproduktivnog uzrasta, jer je to kategorija u nestajanju – ukupno 42. "Kada bismo svi prebrojali svoje, sigurna sam da bismo došli do zaključka da Srbiji ne preti bela kuga nego odliv mozgova, svake godine sve veći talas. S ostajućom populacijom, uključujući mene, prirodni priraštaj nam je isti kao u Švedskoj".

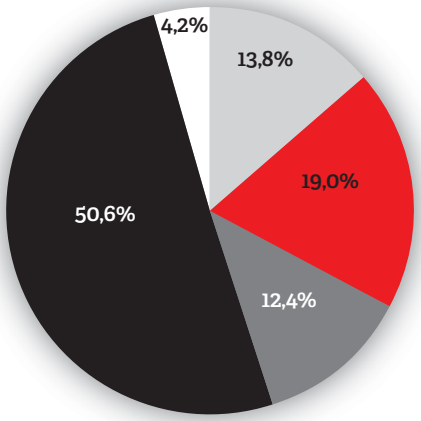
Nataša Krstić, profesorka na Fakultetu za medije i komunikacije, takođe je prebrojala svoje prijatelje koji su u poslednjih pet godina otišli iz zemlje – ukupno 23 odraslih i 22 njihove dece. "Kad je reč o studiranju u inostranstvu, najviše dece iz Beograda odlazi preko, ali i nadarena deca iz Niša. Niš je, inače, rasadnik talentovane i pametne dece", kaže profesorka. "Prvi izbor studentima je Austrija, a zatim Nemačka. Iseljavaju se i profesori u UAE ili u Kuvajt."

Maja T. prebrojala je svoje prijatelje i poznanike koji su otišli u inostranstvo – 19 odraslih i 25 dece, uglavnom iz Beograda, troje sa decom iz Kragujevca i Čačka. "Evo i nas za statistiku, upravo se selim sa detetom za Nemačku", piše Danka Bruin. Zorica B. je obe svoje ćerke poslala u zemlje EU, jedna uveliko radi, a druga se još obrazuje.

Studenti prema području obrazovanja

- Društveno-humanističke nauke
- Informaciono-komunikacione tehnologije
- Medicinske nauke
- Prirodno-matematičke nauke
- Tehničko-tehnološke nauke

Planirana dužina boravka u inostranstvu

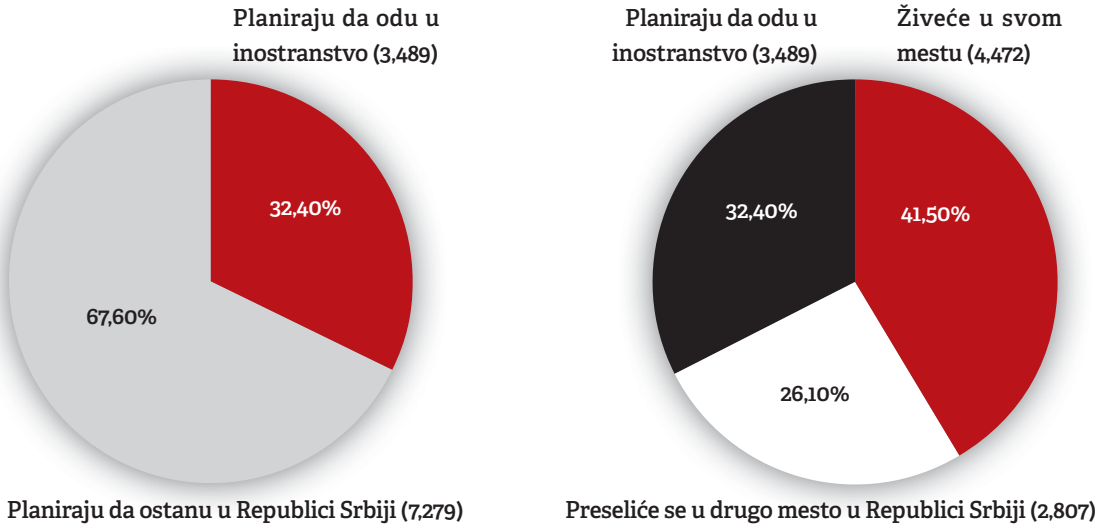
- Dok ekonomska situacija u Srbiji ne bude stabilna
- Dok ne obezbede dovoljno novca za pokretanje posla u Srbiji
- Dok ne steknu dovoljno profesionalnog iskustva
- Ne planiraju da se vrate u Srbiju
- Drugo

KREIRANJE BUDUĆNOSTI

"Dugoročni efekti migracija mladog stanovništva su veoma složeni i dalekosežni. Odlivom mladih ljudi emigraciona područja, koja već zaostaju u ekonomskom razvoju, dodatno će osiromašiti u demografskom, fertilnom, radnom, kulturnom, intelektualnom i svakom drugom pogledu", izjavila je prof. dr Slavica Đukić Dejanović, ministarka u Vladi Republike Srbije zadužena za demografiju i populacionu politiku na konferenciji za novinare prilikom predstavljanja rezultata istraživanja "Migracija studenata". Istraživanje je sproveo Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Republičkim zavodom za statistiku. Prema rečima ministarke, veliko interesovanje studenata za ovo istraživanje i njihova spremnost da usred ispitnog roka odvoje vreme i odgovore na pitanja pokazuje da studenti nisu samo nemi posmatrači dešavanja u društvu, već da žele aktivno da učestvuju u kreiranju svoje budućnosti.

"Prosek onih koji sada odlaze je između 28-29 godina, svaka četvrta osoba je visoko obrazovana, a oko 15.000 ljudi svake godine se iseli iz zemlje. Migracije su civilizacijska tekovina, ljudi iz Evrope idu u Ameriku, oni pak idu u Kanadu, i bedemi ne dolaze u obzir. Mislim da pre svega obrazovnom politikom i politikom zapošljavanja treba stvoriti uslove da mladi ljudi ovde ostanu da žive, da mogu ovde da ostvare elementarne potrebe. Zašto odlaze, pokazalo je istraživanje koje smo radili za Republički zavodom za statistiku koje je obuhvatilo više od 11.000 stu-

Planovi studenata nakon završenog školovanja

denata. Odlaze jer obrazovani ljudi ovde ne mogu da se zaposle, a i kad se zaposle, imaju male prinadležnosti u odnosu na one u svetu. Odlaze nam one generacije koje će roditi decu negde drugde i koja će se asimilirati u te sredine", izjavila je ministarka Slavica Đukić Dejanović u intervjuu "Vremenu" objavljenom 17. maja 2018.

Cilj istraživanja bilo je prikupljanje podataka koji će se koristiti za planiranje aktivnosti i kreiranje konkretnih mera, zarad stvaranja povoljnijeg ambijenta za mlade da ostanu u Srbiji, odnosno da se nakon završetka studijskih programa u inostranstvu vrate u zemlju.

Rezultati istraživanja pokazuju da svaki treći student (33 odsto) planira da ode u inostranstvo, a na prvom mestu je Nemačka. Anketirano je oko 11.000 studenata, od toga 64,6 odsto žena, a 35,4 odsto muškaraca. Zanimljiv je i podatak da je u školskoj 2016/2017. godini upisano više žena (56 odsto) nego muškaraca (44 odsto). Analiza podataka prema polu nameće i razmišljanje da će odluka studenata u vezi sa migratornim kretanjima ozbiljno ugroziti "produkcioni" i "reprodukcioni" potencijal na lokalnom i nacionalnom nivou i da može intenzivirati negativne demografske tendencije koje dominiraju na našim prostorima. Oko 40 odsto studenata planira da se trajno preseli u mesto u kojem studira, dok se 26,4 studenta po završetku studija vraća u svoje mesto.

ZAŠTO ODLAZE IZ ZEMLJE

Kad je o prekograničnim migracijama reč, u istraživanju se ističe da trećina anketiranih studenata koji planiraju da napuste zemlju ima podršku roditelja za odlazak u 90 odsto slučajeva, dok 70 odsto studenata ima rodbinu i prijatelje koji žive u inostranstvu. Najveći udeo studenata koji planiraju da nakon završetka školovanja potraže bolje uslove života u inostranstvu jesu studenti koji imaju prebivalište u regionu Južne i Istočne Srbije (34,1 odsto), prednjače studenti informaciono-komunikacionih tehnologija (36,5 odsto) i studenti iz oblasti medicinskih nauka (36,2 odsto), dok je najmanji udeo onih koji planiraju da napuste Srbiju prisutan među studentima društvenohumanističkih nauka (28,5 odsto). Glavni razlozi za odlazak u inostranstvo jesu: nemogućnost nalaženja posla u struci (27,3 odsto), slabo plaćen posao u struci (21,3 odsto) i nizak životni standard (20,1 odsto).

Kao glavne prednosti života u inostranstvu najveći broj studenata navodi: "lakše nalaženje posla u struci" (27,6 odsto), "bolje plaćen posao u struci" (24,3 odsto), "visok životni standard" (15,9 odsto) i "bolja mogućnost profesionalnog napredovanja" (12,8 odsto). Najveći broj studenata (41 odsto) planira da ode u inostranstvo tako što će samostalno tražiti posao, dok će 27,5 odsto potražiti pomoć rođaka i prijatelja. Oko 17 odsto studenata planira da ode tako što će dobiti stipendiju za nastavak studija u inostranstvu. Države u koje bi studenti najradije otišli jesu: Nemačka (24,2 odsto), Sjedinjene Američke Države (11,2 odsto), Švajcarska (10,7 odsto), Austrija (8,7 odsto) i Norveška (6,3 odsto).

Nemačka se nalazi na prvom mestu najpoželjnijih država za studente svih područja studiranja, osim za studente informaciono-komunikacionih tehnologija, koji u najvećem procentu planiraju da po završetku školovanja odu u Sjedinjene Američke Države.

OSTALI BI U SRBIJI UKOLIKO...

Prema rezultatima istraživanja, više od polovine studenata (51,6 odsto) ne bi napustilo Srbiju ako bi im bio obezbeđen posao u struci. Oko 15 odsto ostalo bi u zemlji kada bi dobili novac za pokretanje sopstvenog biznisa; dok je svega 4,3 odsto studenata navelo da bi promenili odluku o odlasku u inostranstvu kada bi dobili stimulativni kredit/sredstva bilo koje vrste. Kada bi dobili povoljan stambeni kredit za mlade bračne parove, ostalo bi 2,3 odsto studenata, odnosno 1,4 odsto naučnika ukoliko bi dobili stambeni kredit za naučnike.

Četvrtina studenata (25,6 odsto) nije odabrala nijedan od ponuđenih motiva za promenu odluke o odlasku u inostranstvo. Među njima, većina je izjavila da ništa ne može da promeni njihovu odluku da odu iz Srbije. ¶

BILJANA VASIĆ

Ovaj tekst nastao je u okviru projekta "Nestaje li Srbija – populaciona i demografska politika" koji je podržalo Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije preko konkursa za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja

Crvena linija Velikog Getsbija

Socijalni lift je očigledno u kvaru. Ljudi sa dna društvene lestvice su "prilepljeni za pod", a oni najbogatiji su "prilepljeni za plafon". Srednja klasa je u rascepu. Neophodna je reanimacija socijalno odgovorne države u vreme neoliberalne demontaže države blagostanja

Majske demonstracije protiv sužavanja radničkih prava u Parizu koja pokušava da sprovede predsednik Francuske Emanuel Makron, pobeda populizma u Italiji, Mađarskoj i Poljskoj, prodor desnice u Austriji, Francuskoj i Nemačkoj, pobeda Donalda Trampa u Americi, migrantska kriza u Evropskoj uniji. Imaju li te pojave neke zajedničke dubinske uzroke?

Jedan od odgovora glasi: imovinska nejednakost, koja je povećavana od devedesetih godina do danas, pokvarila je "socijalni lift", što je etički neprihvatljivo i društveno neodrživo, pokazuje u junu 2018. objavljeno istraživanje (*A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility*) Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Istraživanje obuhvata 35 zemalja u kojima je proučavana društvena pokretljivost (pomeranje naviše ili naniže pojedinaca, porodica ili grupa u društvenoj hijerarhiji, mereno upoređenjem društveno-ekonomskog položaja, statusa zanimanja, obrazovanja i prihoda roditelja i njihove odrasle dece, koje se opisuje i izrazom *socijalna mobilnost*).

Izveštaj OECD pokazuje da je za devet godina oko 60 odsto pripadnika sloja "najnižih 20 odsto" ostalo zaglavljeno na dnu društvene lestvice, dok je 70 odsto pripadnika sloja "najviših 10 odsto" zadržalo svoj status na vrhu. Drugim rečima: oni sa dna lestvice ostali su "prilepljeni za pod", a najbogatiji "prilepljeni za plafon". Zid koji deli bogate od siromašnih postajao je sve deblji i ljudima je bilo sve teže da ga tokom životnog veka preskoče. To nije ona vrsta nevidljivog zida koji u filmu Luisa Bunjuela "Anđeo uništenja" (*El ángel exterminador*, 1962) grupu buržuja sprečava da izađe iz kruga u kome se kreću. Ovaj zid čuva nečiji privilegovani status.

RASTUĆE RASLOJAVANJE

Prosečni raspoloživi dohodak "najviših 10 odsto" sada je oko devet i po puta viši od dohotka najsiromašnijih 10 odsto, a pre 25 godina bio je sedam puta veći. Onih 10 odsto sa vrha lestvice drže polovinu ukupnog bogatstva, dok "donjih 40 odsto" raspolažu samo sa 3 odsto.

Da bi dete iz prosečne siromašne porodice dostiglo prosečan prihod, u nekim privredama u razvoju bilo bi potrebno devet generacija ili više, u SAD i Britaniji šest generacija, u 35 zemalja članica OECD bilo bi potrebno najmanje pet generacija ili 150 godina, a u Norveškoj, Finskoj, Danskoj i Kanadi – tri.

Izgledi za međugeneracijsku socijalnu pokretljivost na osnovu prihoda, rada ili obrazovanja bolji su u zemljama u kojima je nejednakost mala, a slabiji su u zemljama u kojima je nejednakost u dohocima velika.

Sociolozi taj fenomen opisuju izrazom "krivina Velikog Getsbija", koji je analogija na tragičnu sudbinu Džeja Getsbija, rođenog Gec, junaka istoimenog romana Skota Ficdžeralda (i filma s Robertom Redfordom), koji se uprkos svom bogatstvu uzalud trudi da zadobije naklonost žene iz visokog društva na Long Ajlendu.

Taj izraz je 2012. u raspravi o tome da li je američka ekonomija fer prvi put pomenuo profesor sa Prinstona Alan Kruger, a potom ga je preuzeo predsednik SAD Barak Obama u izveštaju Kongresu.

Činjenicu da "Getsbijeva krivina" pokazuje kako u SAD postoji velika nejednakost koja će trajati dugo, ekonomista Pol Krugman je u "Njujork tajmsu" 2012. nazvao veoma "prosvetljujućom i uznemiravajućom".

Uticaj materijalnog položaja roditelja na društvenu pokretljivost potomaka ipak nije isključivo američki fenomen.

RASTUĆE RASLOJAVANJE DRUŠTVA: Brisel
Foto: Marija Janković

U Ekvadoru i Peruu, na primer, veći je nego u SAD, a u Pakistanu i Nepalu je sličan američkom.

Nedavne analize socijalne pokretljivosti u gradovima u nekada egalitarnoj Kini ukazuju na to da bogatstvo roditelja u visokom procentu i tamo određuje položaj dece. Slična situacija je i u Indiji, mada tamo obrazovanje koje se širi na veliki broj stanovništva donekle koriguje taj paternalistički protekcionizam.

PSIHOANALIZA AMERIČKOG SNA

Dok većina ljudi i dalje veruje da su za uspeh veoma važni dobro obrazovanje i naporan rad, sve veći broj shvata da su za napredak u životu veoma važni bogati ili visokoobrazovani roditelji. Tako misli 36 odsto ljudi u zemljama OECD (više od polovine ispitanika u Čileu, Nemačkoj, Poljskoj i Španiji, ali samo 20 odsto ili manje u nordijskim zemljama i Japanu). U 1992. godini takvo mišljenje imao je manji broj ljudi – 31 odsto. Istraživači takve percepcije nazivaju krizom meritornosti koja, između ostalog, narušava mit o tzv. američkom snu, na kome počiva liberalna ideologija.

U svom pregledu istraživanja socijalne pokretljivosti neprofitna organizacija Brukings institjušen (*Brookings institution*) podseća kako su Evropljani, poput francuskog političkog teoretičara Aleksija de Tokvila, bili oduševljeni ekonomskom dinamičnošću i socijalnom mobilnošću američkog društva u prvoj polovini devetnaestog veka, da je tada oslobađanje od ograničavanja aristokratskog društva privuklo mnoge da pređu okean i odu u Novi svet. I danas imigranti nastavljaju potragu za davno obećanim američkim snom.

Ankete pokazuju da mnogi Amerikanci veruju da su prilike za napredovanje ekonomskim lestvicama u SAD bolje nego u drugim zemljama, međutim, u istraživanju Brukingsa postavlja se pitanje da li je široko prihvaćena pretpostavka o većoj ekonomskoj pokretljivosti u SAD zaista potkrepljena činjenicama. »

KAKO ZA KOGA

Profesor sociologije na Univerzitetu u Otavi Majls Korak, autor istraživanja "Siromašna deca postaju siromašni odrasli" i "Pokretljivost, za koga?", svrstao je SAD i Veliku Britaniju u zemlje sa niskom stopom društvene pokretljivosti i predviđao da će se u SAD prednosti i nedostaci uticaja prihoda roditelja na status dece u sledećoj generaciji povećati za oko četvrtinu.

On je u svojim istraživanjima 2006. izračunavao takozvane "stope fleksibilnosti međugeneracijskih zarada" (koja na "krivini Velikog Getsbija" pokazuje koliko jedan dolar koji je zaradio nečiji otac utiče na njegov socijalni status): SAD i Velika Britanija imaju stope od 0,50, Francuska 0,41, Nemačka 0,32, Švedska 0,27, Kanada, Finska, Norveška i Danska – manje od 0,20.

Neke od zemalja, naročito nordijske zemlje Finska, Norveška ili Danska, koriguju gvozdeno pravilo Velikog Getsbija tako što imaju nižu nejednakost i veću socijalnu pokretljivost.

U Koreji, Austriji, Španiji i Holandiji se, kao i u Sjedinjenim Državama, čuva status kvo u korist bogatih: "zakovani" su prihodi onih na vrhu, ali i prihodi onih na dnu socijalne lestvice.

Nešto vidljiviji prolaz prema grupama sa najvećim zaradama zabeležen je u nekada egalitarnim istočnim državama Poljskoj i Češkoj, a primetan je u Irskoj, Austriji, Danskoj, Španiji i Portugalu, mada je unekoliko otežan.

Mađarska, Francuska, Nemačka i Austrija kombinuju nižu nejednakost i povoljniju socijalnu mobilnost građana sa nižim zaradama, ali njihov uspon ograničavaju na niže srednje slojeve.

Po društvenoj pokretljivosti njima su slične Kanada i Novi Zeland, a do neke mere i Španija i Australija, a u grupi zemalja u razvoju Indonezija, Južna Afrika pa, zbog promena privredne strukture iz agrarne u industrijsku, do neke mere i paternalistički Brazil.

U Holandiji, Finskoj, Sloveniji i Španiji ostali su nepromenjeni prihodi na "podovima" i na "plafonima".

PREDNOST OD TRI GODINE

Pripadnici sloja bogatih efikasno prenose na svoju decu vlastite privilegije kroz ulaganja u različite forme kapitala – ljudski, društveni, kulturni i finansijski – stil govora, veštine, nova znanja koja povećavaju njihove šanse, obezbeđuju im društvene kontakte i povoljno mesto za život. Prema pisanju britanske štampe, 27 puta je verovatnije da će dete koje živi u najnerazvijenijem području u Engleskoj pohađati neadekvatnu školu nego dete iz elitnih područja.

U državnim školama najuspešniju siromašnu decu prosečna deca iz bogatijih porodica preteknu u uspehu između pete i šesnaeste godine, kaže izveštaj OECD-a.

Rezultati dece roditelja nižeg socijalno-ekonomskog statusa na PISA testovima iz matematike su za oko jednu petinu niži nego kod dece visoko obrazovanih roditelja, što je po nekima ekvivalentno trima godinama dodatnog školovanja.

Oko šest puta je manje verovatno da na *Oxbridge* (Oksford ili Kembridž) odu mladi iz siromašnog nego iz bogatog domaćinstva. Samo četiri odsto doktora, šest odsto advokata i jedanaest odsto novinara u Britaniji potiču iz radničke klase. Oko 71 odsto viših britanskih sudija, 43 odsto novinskih kolumnista, 33 odsto poslanika i 22 odsto pop zvezda išlo je u privatne škole. To sebi može da priušti samo sedam odsto britanskog stanovništva.

PAD NA SOCIJALNOJ LESTVICI

Pripadnici srednje klase, čiji je status bio osnova stabilnosti države blagostanja, imali su nešto više mogućnosti od pripadnika drugih slojeva za napredovanje ka višim slojevima.

Međutim, oni su u krizi bili izloženi i većim rizicima pada niz socijalnu lestvicu – ponekad do samog dna – i suočavali su se sa nezaposlenošću ili nedostatkom finansijskih sredstava potrebnih za održavanje minimalnog životnog standarda. Jedno od sedam domaćinstava srednje klase u zemljama OECD-a u posmatranom četvorogodišnjem periodu spustilo se na nivo onih 20 odsto domaćinstava sa najmanjim zaradama. Takvu sudbinu doživeo je svaki peti pripadnik onog dela srednje klase koji je imao niže prihode. A iz tog geta teško izlazi i naredna generacija.

Neki podaci govore da je u zemljama OECD-a poboljšanje javnog obrazovanja donekle uvećavalo šanse siromašnih za socijalni uspon. Međutim, kako pokazuju izveštaji OECD-a, za potomke nižih slojeva školska vrata su sve uža, a zidovi tesni, pogotovu u državama sa većim socijalnim razlikama.

Socijalni uspon potomaka roditelja sa niskim obrazovanjem bila je stvarnost za mnoge ljude rođene između 1955. i 1975. godine, ali je taj kanal socijalne promocije za one koji su rođeni nakon 1975. godine prilično sužen. Viši obrazovni status od svojih roditelja steklo je 42 odsto onih koji danas imaju 55 godina do 64 godine, a samo oko 34 odsto onih od 25 godina do 34 godine.

U zemljama OECD-a deca čiji roditelji nisu završili srednju školu imaju samo 15 odsto šansi da dospeju na univerzitet, u poređenju sa 60 odsto šansi koje imaju njihovi vršnjaci čiji je bar jedan roditelj imao univerzitetsko obrazovanje.

Oko 43 odsto dece manje obrazovanih roditelja napušta srednje ili niže škole, a samo 7 odsto dece iz porodica s višim obrazovanjem.

POPRAVNI ISPIT

Za one koji su napustili srednju školu u nekim zemljama primenjuju se skupi programi "druge šanse" – kao što su *Job Corpus* u Sjedinjenim Državama ili narodne škole u Švedskoj. U Nemačkoj, oni koji nemaju novac za školarinu mogu da se prijave na vanrednu profesionalnu obuku u trajanju do jedne godine.

Neke zemlje, kao što su Holandija, Australija, Kanada i Čile, pokušavaju da ublaže taj problem obezbeđujući više sredstava za dodatne troškove škola koje prihvataju slabije učenike.

Pominju se programi namenjeni obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti dece koji obuhvataju i socijalne službe (*Prospera* u Meksiku, *Bolsa Familia* u Brazilu ili *Solidario* u Čileu); programi namenjeni majkama, koje su sklone više nego očevi da izdvajaju sredstva za svoju decu, kao početni dizajn programa Progresa (sada Prospera) u Meksiku.

U zemljama OECD-a nešto više od trećine dece mlađe od tri godine obuhvaćeno je predškolskim programom, ali to se u velikoj meri razlikuje od zemlje do zemlje – od oko 6 odsto u Češkoj i Slovačkoj do čak 65 odsto u Danskoj, gde

Migrant pred liftom

Šta je sa strepnjama i perspektivama onih koji čekaju pred pokvarenim liftom "obećane zemlje"? To je kompleksna priča koja lavira između integracije i getoizacije, između motivisanja i eksploatacije, između zaštite i marginalizacije, između vrbovanja i izgona.

U OECD-ovom Međunarodnom pregledu migracija za 2018. (*International Migration Outlook 2018*) konstatuje se da su zemlje OECD-a 2017. primile nešto više od 5 miliona novih stalnih imigranta (40 odsto njih su članovi porodica ranije pridošlih imigranata).

Uz to, u zemlje OECD-a je 2016. došlo 4,2 miliona privremenih radnika, 11 odsto više nego u prethodnoj godini. Prema izveštaju OECD-a takvih radnika je najviše u Poljskoj (672.000, uglavnom iz Ukrajine) i u SAD (660.000, zanimljivo, po podacima OECD-a, iz Indije kao glavne zemlje porekla, mada u novijem periodu latinoamerička imigracija u SAD prevazilazi azijsku).

Foto: Armin Weigel

Jedno istraživanje Eurobarometra pokazuje da više od polovine Evropljana veruje da je broju legalnih imigranata jednak, ako nije i veći, broj ilegalnih (mladih ljudi, koji nalaze sezonske poslove u poljoprivredi, građevinarstvu i u uslugama u domaćinstvima).

U EU to sumnjičenje dostiglo je kulminaciju u takozvanoj izbegličkoj krizi. U zemljama OECD-a je 2017. podneto 1,23 miliona izbegličkih zahteva za azil. Od januara 2014. do decembra 2017. godine evropske zemlje su primile 4 miliona novih zahteva za azil, što je tri puta više nego u prethodnom četvorogodišnjem periodu.

U izveštaju se izračunava da bi do decembra 2020. priliv azilanata mogao povećati ponudu na tržištu rada u zemljama OECD-a tek za manje od 0,25 procenata, u EU za 0,4 odsto. Doduše, u zemljama sa najvećim prilivom azilanata (Nemačka, Švedska, Austrija) taj uticaj će verovatno biti mnogo veći. U Nemačkoj bi se broj nezaposlenih mogao popeti na 6 odsto. U određenim segmentima tržišta rada, naročito među mladim ljudima sa niskim obrazovanjem, ponuda radne snage bi se mogla uvećati i do 15 odsto do 2020. U Evropskoj uniji stopa zapošljavanja imigranata je, inače, za 5 procentnih poena veća od stope zaposlenosti domaćeg stanovništva.

Upozorava se i na to da žmurenje pred javnom nervozom zbog ekonomskog i socijalnog uticaja migranata, iako je taj uticaj statistički marginalan a u javnosti preuveličan, može da onemogući vođenje konstruktivne i pragmatične migracione politike.

S obzirom da su u većini zemalja domaćina migranti ranjiva grupa, u izveštaju OECD-a se naglašava da su potrebne dobro ciljane mere kako bi im se pružila adekvatna podrška. Ti uzgredni nalazi zapravo samo nagoveštavaju dramu integracije imigranata u socijalno stratifikovanim industrijskim društvima uzdrmanim rastućim socijalnim razlikama i blokiranom socijalnom mobilnošću.

Jedan zanimljiv nalaz istraživanja EU koji je pordržala grupe autora sa Stokholmskog univerziteta o obrazovanju i socijalnoj mobilnosti u Evropi (*Education and Social Mobility in Europe: Levelling the Playing Field for Europe's Children and Fuelling its Economy*) pokazuje da iako ljudi migriraju kako bi povećali svoje sopstvene i šanse svoje dece za bolji život, baš to što su imigranti često ima štetne efekte na realizaciju njihovih mogućnosti u novoj zemlji, ako se ne aktiviraju resursi da im se pomogne da "uđu u socijalni lift".

Na primer, druga generacija imigranata iz zemalja izvan EU (uglavnom iz Turske i bivše Jugoslavije) koji su došli u Austriju, kada je školovanje u pitanju, pokazala je više "međugeneracijske istrajnosti" nego domaći muškarci i žene. Taj izraz znači suprotno od onoga kako zvuči – nema socijalne mobilnosti, oni imaju isti nivo obrazovanja kao njihovi očevi. Pritom, muškarci imigranti druge generacije bolje prolaze od žena imigranata koje su dvostruko ranjiva grupa – kao žene i kao imigrantkinje.

U zemljama OECD-a 2017. bilo je oko 3,3 miliona međunarodnih studenata koji čine 9 odsto studentske populacije, na master studijama ih je 14 odsto, a na doktorskim studijama 24 odsto, što je zapravo više podatak o odlivu mozgova nego o obrazovnim motivima ili šansama imigranata za socijalni uspon.

»

Foto: *freeimages.com*

je predškolsko obrazovanje propisano zakonom kao dečje pravo. Radi poboljšanja ishoda školovanja u nekoliko zemalja (u Norveškoj i Francuskoj), uvećavaju se ulaganja u predškolske ustanove.

Neke zemlje pomoću socijalne politike pokušavaju da naprave balans između radnih i porodičnih obaveza roditelja, da podrže uključivanje roditelja u tržišta rada i da ublaže štetne uticaje finansijskih poteškoća na budućnost dece. Francuska i nordijske zemlje, na primer, pružaju podršku roditeljima tokom ranih godina života njihovog deteta, pokušavaju da stimulišu visoku zaposlenost žena sa visokom stopom fertiliteta. Norveška i Velika Britanija su proširile ili su uvele besplatne časove za decu.

Nabrojano je i više primera kako se od zemlje do zemlje obezbeđuje višegodišnje izdržavanje dece posle razvoda, koji je često okidač za siromaštvo, pre svega žena. Nezanemarljiv broj roditelja koji nisu staratelji izbegava da plaća alimentaciju. Lista odgovora država je duža: prinudne naplate, odbitak od plata, oduzimanje imovine, blokada bankovnih računa.

Podršku deci u takvim prilikama u nekim zemljama osigurava država (Austrija, Estonija, Nemačka, Mađarska, Italija i Švedska); u nekim lokalne vlasti (Češka Republika, Danska i Finska); u nekim specijalni fondovi (u Letoniji, Litvaniji, Luksemburgu, Poljskoj i Portugalu); ili posebna administrativna agencija (Francuska, Holandija i Velika Britanija).

Raslojavanje u Srbiji

Istraživanje Instituta društvenih nauka "Novi trendovi u klasno-slojnoj pokretljivosti u Srbiji 2012", koje je vodio sociolog Slobodan Cvejić sa Filozofskog fakulteta, pokazalo je da je u Srbiji (koja nije obuhvaćena istraživanjem OECD-a) u vremenskom rasponu od samo devet godina društvena pokretljivost smanjena, da se slojevi društva sada u većoj meri nego ranije zatvaraju i reprodukuju unutar sebe: najviši unutar najvišeg, radnički unutar radničkog, srednji unutar srednjeg. U sociološkim istraživanjima u jugoistočnoj Evropi (SEESSP 2003) uočeno je da 28,6 odsto pripadnika najvišeg sloja u Srbiji vodi poreklo iz porodica preduzetnika, direktora ili političara, a da je samo 11 odsto njih regrutovano iz sloja poljoprivrednika. (Videti tekst "Lift u kvaru", Vreme broj 1141, 15. novembar 2012)

RASTUĆI PESIMIZAM

Istraživači OECD-a uočavaju rastući pesimizam kada je reč o šansama za poboljšanje finansijske situacije pojedinaca, koji se pojavio pre globalne finansijske krize 2008: početkom dvehiljaditih očekivanja da će doći do finansijskog poboljšanja splasnula su u većini evropskih zemalja OECD-a za koje su dostupni podaci, posebno na jugu i severu Evrope.

Pesimizam se tokom krize 2008. proširio. Nešto malo optimizma zabeleženo je samo u 2015. godini, ali očekivanje finansijskog poboljšanja i dalje je znatno ispod nivoa devedesetih. Ljudi su pesimističniji u zemljama u kojima su prihodi roditelja, ili njihovo obrazovanje, više uticali na perspektive sinova i kćeri.

U izveštaju OECD-a preporučuje se da zemlje radi popravljanja "pokvarenog socijalnog lifta" poboljšaju široki opseg raznih politika – od socijalnih, porodičnih i obrazovnih, do stambenih, migracionih i urbanističkih.

Rasprostranjen osećaj da ljudi nemaju jednake mogućnosti podriva socijalnu koheziju. Povećava se nasilje i verovatnoća da izbiju društveni i klasni sukobi. Rastuća nejednakost prihoda roditelja i šokova zbog pada dohotka znatno utiču na zdravlje dece, njihov kognitivni razvoj i uspeh u školi, na njihovo ponašanje, kao i na njihov socijalni i emocionalni razvoj.

Slab start može da prati decu tokom čitavog života. Socijalno-ekonomski status u velikoj meri utiče na izglede za zapošljavanje, kvalitet posla, zdravstveno stanje, obrazovanje.

Pet puta je veća verovatnoća da mladi ljudi koji su nezaposleni ili neaktivni imaju zdravstvene ili mentalne probleme, nego mladi koji su zaposleni ili se obrazuju. U zemljama OECD-a dvadesetpetogodišnji univerzitetski obrazovan čovek može očekivati da u proseku živi skoro osam godina duže od svog niže obrazovanog vršnjaka. Za žene razlika iznosi 4,6 godina.

Nedostatak socijalne pokretljivosti na dnu raspodele dohotka znači i da su mnogi potencijalni talenti propustili šansu ili ostali nedovoljno razvijeni. To znači da mnoge investicione mogućnosti i potencijalni biznis nikada neće videti svetlost dana, konstatuje se u izveštaju OECD-a o društvenoj pokretljivosti.

Zapravo, na specifičan način se pledira za reanimaciju socijalno odgovorne države u vreme kada se nastavlja neoliberalna demontaža države blagostanja. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Fudbalska bajka

Foto: AP / Frank Augstein

Ostaće sporna odluka sudije koji nije dosudio penal Srbiji u utakmici protiv Švajcarske – samo je danas greška još očiglednija. Možda je sudijsko uverenje sporno, ali je „sudijina“ i dalje poslednja

Svako Svetsko prvenstvo u fudbalu je globalni događaj, koji se po medijskoj pažnji ozbiljno takmiči sa Olimpijskim igrama. Moj prvi album sa sličicama (potpuno ispunjen) je iz 1978. iz Argentine. I danas se sećam gotovo svih fudbalera. Istu strast i posvećenost možete videti svakog dana na Terazijama gde klinci ne moraju da gledaju brojeve sličica, već će vam na „menjaži“ bez greške prepoznati svakog fudbalera hipnotički ponavljajući: „imam, imam, ...nemam“.

To je fudbalska strast u najčistijoj formi – uvek u menjaži jedan za jedan, bez prodavanja sličica i sa zlatnim pravilom – kada dobijete poslednju sličicu, ostatak duplikata poklanjate ortacima.

Televizija je i ovog puta napravila korak napred. Svako Svetsko prvenstvo je donosilo poneku inovaciju u prenosima. Bila je to kamera iza mreže, zatim kamera iz ruke sa aut linije, pa ona iz balona ili sa sajle iznad terena, sprej za živi zid, sve do famoznog sistema VAR koji je od ove godine vrhunski arbitar na utakmici. Dakle, nakon što je u tenisu „oko sokolovo“ priznato i prihvaćeno kao poslednja sudijska instanca, od ove godine je taj princip uveden i u fudbalu. Sada sudija ima mogućnost da proveri valjanost svojih odluka, što većina i čini, prema onoj staroj – da su dve ili tri glave uz video snimak pametnije od jednog para očiju. Do ovog trenutka to je rezultovalo velikim brojem promena odluka, penalima i priznatim golovima, koje bi do danas prepustili onome što se naziva „slobodnim sudijskim uverenjem“. Ipak, ostaće sporna odluka sudije koji nije dosudio penal Srbiji u utakmici protiv Švajcarske – samo je danas greška još očiglednija. Možda je sudijsko uverenje sporno, ali je „sudijina“ i dalje poslednja.

Ako bismo, ipak, merili efikasnost ove metode, mislim da je korist višestruko nadmašila mogućnost zloupotrebe. Zato su, valjda, otpori toliko jaki – jer je sramota od sudijske greške neuporedivo veća.

U trenutku dok ovo pišem, odigrano je 36 utakmica i nijedna nije završena bez golova, što je odlična vest za ljubitelje fudbala. Neki kažu da je to zbog nešto lakših lopti, pa su šutevi češći i precizniji, ali zaista nemamo razloga da budemo nezadovoljni. Moderna vremena i popularnost društvenih mreža su u žižu javnosti stavili i dešavanja oko terena. Dok se muškarci nadmeću na terenu, na tribinama vlada paralelni rat lepih navijačica. Većina njih je maskirana u boje svoje zemlje, mnoge od njih su svetski poznate starlete ili glumice iz filmova za odrasle, a sve imaju isti cilj – promociju svojih profila. Milioni sledbenika zevaju u njihove fotke, one navijače mame seksi pozama, a neke od njih osvajaju i premije u vidu bogatih frajera. Da se ne lažemo, samo lovatori iz celog sveta mogu sebi da priušte odlazak na tribine po stadionima u Rusiji, a tu su i fudbaleri koji su vrhunski plen svake starlete. U ovom sportu, baš kao i na terenu, Latinoamerikanke su šampionke, ali su im slovenske lepotice ozbiljna konkurencija. Iz nekog razloga, režija nije puštala snimke lepotica sa tribina tokom utakmica naše reprezentacije. Šteta!

Paralelno nadmetanje na društvenim mrežama (osim političkih prepucavanja) vodi se i po pitanju muške lepote. Primer za ovo je lepotan sa Instagrama, sa Islanda, fudbaler Rurik Gjislason koji je na prvenstvo stigao sa 30.000 pratilaca, a posle prve utakmice taj broj se popeo do milion. Ovaj osrednji fudbaler, bez značajnih uspeha u sportskoj karijeri, odlično ume da se fotka i namešta, tako da je gotovo preko noći postao globalni predmet devojačkih uzdaha. Dakle, da parafraziram moju babu, ne jebe tehničar, niti golgeter, već onaj sa fensi i seksi fotkama na Instari! Videćemo koliko će da dogura do kraja prvenstva.

Na kraju, posle prenosa, u studiju RTS-a počinje emisija „Ruska bajka“, koja je svojevrsni povratak u surovu realnost domaćeg fudbala – zbog aktera i voditelja. Prava bajka je zapravo u Rusiji, a kod nas se fudbal vraća u naš referentni okvir odnosa sa komšijama Albancima, Hrvatima i međunarodnom zajednicom. Ima tu i neobičnih obrta kao što je povlačenje priznanja Kosova, posle kojeg se naš predsednik Vučić zahvalio Žoržu Vei, nekada fenomenalnom fudbaleru, danas predsedniku Liberije. Eto vam fudbalske diplomatije na delu.

Na kraju, svako Svetsko prvenstvo obeleže blokovi reklama, koji vam se popnu na vrh glave, pa ih upamtite za ceo život. Stariji će se setiti „Cipiripija”, danas je tu „Svislajon”, a, srećom, nema izdanja PGP RTS-a, poput „Novog albuma Vesne Zmijanac – Napolju mrak i vetar jak, ti gde si sad, aaaaaaaa”. Umesto svega toga, na javnom servisu su prosto eksplodirale reklame za kladionice, što me, priznajem, malo zbunilo. Shvatam da svaki prenos mora da se plati i da kladionice imaju neverovatne zarade, ali nisam siguran da je produktivno puštati spotove u kojima se pojavljuju naši sportski asovi i TV voditelji. Ipak je kladenje oblik adikcije – naročito zbog klinaca koji gledaju fudbal. Neka bar na televiziji, kao u bajci, veruju da u sportu uvek pobeđuje bolji uz fer plej. ¶

Intervju: **Nikita Milivojević reditelj, direktor, profesor**

DA LI JE PLUTO

Fotografije:
Marko Rupena

ZAISTA SLEP

„Grčka i Srbija su kao lice i naličje na sitnom novčiću boga obilja. Glava ili pismo – nama je svejedno, naša uloga u ovoj večito savremenoj svetskoj komediji ne menja se mnogo. Mi smo nešto kao Rozenkranc i Gildenstern u *Hamletu*, kraljevima smo uvek manje-više isti"

Večeras počinje peti Šekspir festival, jedinstven u ovom delu Evrope. Nikita Milivojević, njegov osnivač i direktor, obećao je da će biti na otvaranju iako u Epidaurusu, na Atinskom festivalu, priprema Aristofanovu komediju *Pluto*. Premijera, rezultat saradnje Narodnog pozorišta iz Beograda i Nacionalnog teatra Grčke je 13. jula.

Pluto je na srpski jezik preveden tek prošle godine. Pluto je bog novca, obilja, a priča o njemu je, kao i sve Aristofanove priče, poučna: dva Atinjana ogorčeni zbog činjenice da se loši ljudi lako i brzo bogate dok vredni i pošteni ostaju siromašni, idu u proročište Delfe da zatraže savet. Dobiju poruku da prvog čoveka kog sretnu u povratku treba da povedu sa sobom. I sretnu slepca. Začude se, zbune, međutim, kroz razgovor otkriju da je to, u stvari, Pluto. Preneraženi su: otkud je bog novca slep, dronjav, nikakav?! A on im kaže da ga je to Zevs oslepeo, kaznio ga nakon što su se posvađali oko toga kako da se dele pare, te oni zaključe da stvari stoje rđavo i naopako jer je bog novca slep. Reše da ga izleče, da mu vrate vid, smatrajući da će tada sve biti bolje. Međutim, ispostavi se da je sve postalo još gore.

Srpski deo ovog projekta su hor, Nenad Maričić u ulozi Horovođe i kostimografkinja Marina Medenica. *Pluto* je treća predstava koju za redom Nikita Milivojević režira na Atinskom festivalu, što je presedan, prethodile su joj *Lukrecija Bordžija* i *Na Drini ćuprija*. Inostrana pozorišta su česta Milivojevićeva scena poslednje u dve decenije; najčešće režira u Grčkoj, a u Srbiji povremeno. Njegova najnovija beogradska predstava, *Bura* dečjeg pozorišta „Duško Radović", na programu je „Šekspira za veliku decu" koji je ovogodišnja novina Šekspir festivala.

„VREME": Vi u Šekspir festivalu radite tiho (koliko vas uopšte ima?), a onda, dve-tri nedelje pred početak, najavite program koji izazove pitanje – odakle im ovo?

NIKITA MILIVOJEVIĆ: Naš tim je veoma mali, svega nas troje radimo kontinuirano na festivalu tokom godine, moguće da je i to jedan od razloga što smo tihi kao što kažete, a onda u poslednjoj fazi uključujemo druge saradnike i sve ostale službe neophodne da bi se uopšte izveo festival. U stvari, radi se pomalo o jednoj gerilskoj strategiji koju razvijamo od početka i u kojoj postoji svest o tome da je manje – više. Da bi se desio dobar festival, potrebno je, pored sreće, dosta različitih talenata. Naravno, svakom pozorišnom festivalu pa tako i nama, pre svega, potrebne su odlične predstave da bi bio uspešan, sve ostalo je u tom slučaju manje važno. Zaista ne preterujem ako kažem da već imamo spreman gotovo ceo program sledećeg festivala, jedino je pitanje šta će od toga ostati jer uvek na kraju dođemo u situaciju da sticajem raznih okolnosti moramo neke stvari na brzinu da presložimo, i zato uvek imamo plan B sa nekim drugim idejama. U poslednjem trenutku odlučujemo šta bi bilo najbolje, da se ne ponavljamo, da imamo neko iznenađenje. Praktično svake godine spremamo dva festivala i do poslednjeg trenutka ni mi nismo sigurni koji će da se desi.

U glavnom programu nema predstave iz Srbije?

Pretpostavljam da ću vas iznenaditi sledećim podatkom: najigraniji pisac u istoriji Narodnog pozorišta u Beogradu je Šekspir! Dakle, to nisu Nušić, Sterija ili bilo koji domaći pisac. Može se jasno videti da se Šekspir nekada mnogo više igrao nego poslednjih, recimo, 30 godina. To je vrlo zanimljivo i uputno za razmišljanje jer između ostalog govori i o nekim drugačijim vremenima, ukusu, kriterijumima, pa i načinu mišljenja onih koji su nekada vodili ovo pozorište. Ako stavimo po strani uvek sveprisutni problem novca, osnovni razlog zašto na festivalu nema domaćih predstava jeste činjenica da tokom godine uvek možete da nađete priliku i pogledate neko naše izvođenje Šekspira, naravno, ako ga ima na repertoaru, dok predstavu iz Belorusije, Irana, Kine, Indije, SAD ... ne možete. Ovo je jedinstvena prilika, i može da bude neponovljivo iskustvo.

Koliko nam danas, uopšte, treba Šekspir? Pitam bez ikakve namere da dovodim u pitanje aktuelnost njegovog dela.

Pre dve godine, kada je čitav svet obeležavao datum Šekspirove smrti, poslali smo pismo Piteru Bruku, kao jednom od najznačajnijih reditelja 20. veka i čoveku čije se ime na neki način uvek vezuje za Šekspira, da nam uputi nekoliko reči kojima bismo otvorili festival – ujedno da to bude i podrška našem festivalu koji je, nekom čudnom ironijom slučaja, baš u godini Šekspira ostao skoro sasvim bez finansijske pomoći. I, na otvaranju, ja sam pročitao njegovo pismo koje počinje ovako: „Šekspir je fenomen kao Sunce ili Mesec. Svi pokušaji da ga u potpunosti protumačite detinjasti su i glupi. Njegove drame govore direktno ljudima svih rasa, nivoa, u svakom trenutku svetske istorije". Ne verujem da je moguće reći nešto bolje zašto nam je Šekspir potreban danas, juče, sutra. Ispričaću vam i jednu anegdotu koje sam se sada setio, mislim da ima veze sa vašim pitanjem. Kada smo igrali u Globu *Henrija VI*, bili su predsednički izbori kod nas. Za svega nekoliko dana našeg boravka u Londonu »

dobili smo novog predsednika. Odmah po povratku bila je zakazana predstava u Narodnom pozorištu i ja zaista nisam znao da je već dogovoreno i organizovano da, tada već bivši predsednik Tadić, dođe na beogradsku premijeru. Sve u svemu, posle predstave, kako to obično biva, bio je koktel, razne zvanice... Tadić mi je čestitao i rekao: „Da sam ranije gledao predstavu, mogao sam nešto i da naučim." Vidite, to je bilo rečeno nekako više u šali, vezano, naravno, za izbore, tako da verujem ni on nije bio svestan koliko u tome što je rekao ima duboke istine. Sve što je potrebno naučiti o vlasti nalazi se kod Šekspira. Međutim, vladari stalno misle da su mudriji i od Šekspira i od istorije i da je to samo lepa fraza koja se, uostalom, odnosi uvek na neko drugo vreme, okolnosti, ljude na vlasti – samo ne na njih.

U svetu ima više festivala posvećenih Šekspiru, neki su i sa dugom tradicijom. Šta je naša specifičnost?

Mnogo toga je pomoglo da Šekspir festival za relativno kratko vreme postane drugačiji, lako prepoznatljiv među drugim festivalima, dobije svoju publiku, a prostor Vile Stanković u Čortanovcima sigurno ima ogroman značaj u tome. Ljudi jednostavno vole da tokom leta izađu negde na otvoreno, u neki lep ambijent. Vila Stanković je čarobno mesto i mnogo ljudi dolazi kao na neki mini izlet koji podrazumeva odlazak na Dunav, ručak, večeru, a onda uz to i na predstavu. S druge strane, kada ste ograničeni budžetom, razmišljate na potpuno drugačiji način. Pošto festival traje svega pet-šest dana, ne smemo da pravimo greške, svaka predstava mora da ima vrlo ubedljiv razlog da bude na festivalu. Naravno da neprestano pratimo i šta se dešava na drugim Šekspir festivalima, pa u odnosu na to smišljamo stvari koje bi bile zanimljive za našu publiku. Recimo, ove godine pored glavnog programa uveli smo i prateći koji je namenjen deci, „Šekspir za veliku decu", radimo ga sa pozorištem „Duško Radović". Ideja je da malo podignemo lestvicu dečjih predstava, a susret sa Šekspirom je pravi izazov za tako nešto. To, recimo, nema nijedan drugi Šekspir festival i mnogi su nam već rekli – bravo, sledeće godine i mi ćemo to da uvedemo kao prateći program. Takođe, ove godine imamo radionicu za tinejdžere, „Q Brothers" iz Čikaga učiće ih kako da repuju Šekspira.

Poslednju i jedinu produkciju Šekspir festival imao je pre tri godine, izuzetno uspešnog *Perikla* u vašoj režiji. Festivalske produkcije nisu ni obavezna ni česta pojava, ali ipak: da li vam je moguće da realizujete još neku?

Naravno, neprestano razmišljamo o tome i tražimo partnera, i siguran sam da ćemo u najskorije vreme imati novu festivalsku produkciju. Sećate se da smo pre dve godine pokušali da uradimo *Buru*? Nažalost, nismo dobili sredstva, ali nećemo sada o tome.

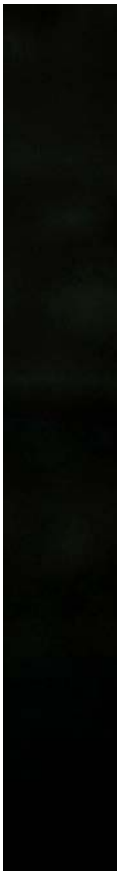
Već treći put, kao ni jedan reditelj, režirate na Atinskom festivalu, i to u Epidaurusu gde se čuva tradicija antičkog pozorišta. U kontekstu činjenice da se u Atini godišnje odigra više od 1000 predstava, ekskluzivnost Epidaurusa nije neobična pojava.

Epidaurus je nekakav pozorišni Akropolj, sveto mesto, i svi pozorišni ljudi u Grčkoj predstavu u Epidaurusu doživljavaju kao nešto vrlo posebno. Sećam se kako je jedna od zvezda atinske scene, sa kojom sam pre nekoliko godina razgovarao da igra kod mene u predstavi, rekla da ne može jer se sprema za Epidaurus. „Ali naša premijera treba da bude u februaru, a vaša premijera u Epidaurusu je krajem jula", rekao sam. Ona se nasmejala i rekla: „Ne, kada je Epidaurus u pitanju, ja se spremam čitave godine samo za to. Prestajem da pušim, menjam način ishrane, redovno vežbam, samo sam tome posvećena." Pretpostavljate da i sam osećam vrlo posebno uzbuđenje zbog premijere u Epidaurusu.

Nekoliko godina unazad, uspešnost neke predstave meri se i njenom aktuelnošću. Glavni lik *Pluta* je novac, a novac je top tema ovog sveta, dakle...

Već u prvoj sceni *Pluta* saznajemo kako je Hremil, jedan od glavnih junaka, išao u Delfe da pita za savet kako da vaspita sina, da li da bude lopov, rđa od čoveka, jer takvi bolje prolaze u životu – ili šta već treba da radi. Zamislite, ovo pitanje je postavljeno pre više od 2000 godina! Mislim da bi i danas trebalo otići u Delfe po isti savet, jer očigledno još uvek nismo razumeli odgovor proročišta. Ali ono što mi je možda najuzbudljivije u ovom trenutku jeste to da ćemo uskoro te iste rečenice, napisane pre toliko vremena, izgovarati ponovo na mestu gde su nastale, u Epidaurusu. Kao da putujemo u nekoj vremenskoj kapsuli i iste poruke prenosimo jedni drugima kroz vreme. Još uvek je, kao i u vreme Aristofana,

Sve što je potrebno naučiti o vlasti nalazi se kod Šekspira. Međutim, vladari stalno misle da su mudriji i od Šekspira i od istorije i da je to samo lepa fraza koja se, uostalom, odnosi uvek na neko drugo vreme, okolnosti, ljude na vlasti – samo ne na njih

Pluto najmoćniji bog na svetu. Uz njegovu pomoć možete da budete lažov, ubica, lopov i, recimo, predsednik bilo koje države, čak toliko moćni da upravljate sudbinom čitave ove planete.

Aristofanov Pluto je slep, pa zato nepravedno deli novac po svetu. I Pravda je slepa – da li vidite neku povezanost u tome?

Moje prvo rediteljsko pitanje vezano za komad bilo je: da li je Pluto zaista slep? U komadu jeste, ali šta ćemo ako se samo pretvara da je slep? To je otvorilo novo tumačenje koje sada za posledicu ima novo čitanje ovog komada. Mislim da Pluto jako dobro i vidi i zna šta radi, mi smo, u stvari, oni koji su sve vre-

me slepi. Pluto i Pravda, nažalost, često zajedno režiraju ovaj svet, možemo u to da se uverimo svakodnevno. Aristofan je pisao ovu komediju kao svojevrsnu satiru na političke prilike u Atini u njegovo vreme. Sa istim motivom radimo i danas predstavu, jedino što je Atina sada čitav svet, ili još tačnije – Balkan. U tom smislu, Grčka i Srbija su kao lice i naličje na sitnom novčiću Pluta. Glava ili pismo – nama je svejedno, naša uloga u ovoj večito savremenoj svetskoj komediji ne menja se mnogo. Mi smo nešto kao Rozenkranc i Gildenstern u *Hamletu*, kraljevima smo uvek manje-više isti.

Da li ste vi inicirali međudržavnu saradnju u realizaciji *Pluta*?

Vratiću se za trenutak na još jednu priču sa premijere *Henrija Šestog* u londonskom Globu. Predstava je počinjala tako što Predrag Ejdus drži nekakav komemorativni govor o Henriju Petom. Prvog dana kada smo imali probu na sceni, Ejdus mi je prišao i rekao: „Nemoj, molim te, sada da nešto menjaš, pa da onda ne budem ja prvi koji je izgovorio rečenicu na srpskom jeziku u Globu!" Bila je to, naravno, jedna od šala u Pecinom stilu, ali, istovremeno, on je glumac koji vrlo dobro zna koliko je to, u stvari, važno, zato mi je to i rekao. Ovo je, naime, jedan od onih slučajeva kada je i moj patriotizam vrlo osetljiv. U tom smislu, ja takođe verujem da je veoma važno da se srpski jezik prvi put čuje na sceni Epidaurusa, isto kao što mi je bilo važno u Delfima ili Globu. U stvari, imam utisak da je to nekom igrom slučaja postao jedan od mojih važnijih pozorišnih zadataka u životu za koji se vredi boriti.

Izjavili ste da vas politika više ne interesuje, pa ipak, birate tekstove koji komentarišu društvo. Aristofanov *Pluto* i, na primer, *Mala mađarska pornografija* koju ste ovog februara režirali u Novosadskom pozorištu, na tom su spisku. Šta to znači? Kad ćete da režirate nešto ljubavno?

Ja sam to rekao iz jedne vrste pobune jer nam se politika toliko nametnula kao najvažnija stvar u životu, da mi je to postalo nepodnošljivo, gotovo uvredljivo. Gde god pogledate oko sebe, uvek politika i političari i beskrajno ponavljani razgovori na iste teme. To, pre svega, veoma sužava moj vidik. Kao da sam prisiljen da gledam samo preko tarabe i ne vidim ništa dalje od toga. Postoji toliko drugih stvari u životu kojima mogu da ispunim svoje vreme, bavim se njima. Naravno da sam svestan da je nemoguće da pobegnem od politike u Srbiji, znam vrlo dobro da ako se ja ne bavim njome, ona se itekako bavi mojim životom – naučio sam već odavno tu lekciju, ali zaista mi je postalo muka od svega toga! Verovatno mi se zgadilo i zbog izuzetno banalnog i površnog načina uvođenja politike u pozorište. Izgleda da je i to jedan od razloga zašto u poslednje vreme sve više biram da režiram komedije. Spomenuli ste temu ljubavi. Režirao sam nedavno u Ljubljani fantastičan autobiografski roman Ingmara Bergmana, *Razgovori u četiri oka*. Stalno razmišljam da bih ga ponovo negde radio, ali nekako već unapred znam da kod nas to ne bi uopšte bilo aktuelno.

Angažovaniji ste u Grčkoj i okolnim državama nego u Srbiji. Šta bi trebalo da se desi pa da se vratite? Da li odbijate ovdašnje ponude?

Ne, vidite... sada zaista moram da malo razmislim pre nego bilo šta kažem. Počeli smo ovaj intervju pričom o tišini, možda bi najbolje bilo da tako nekako i završimo mada znam da tišina ovde kod nas i nije uvek najbolji saveznik. Nekako uvek se čini da bolje prolaze oni koji su vidljivi i prave veliku gužvu oko sebe. Ali toliko je već buke i besa na sve strane oko nas, da ne moram baš i ja da budem deo svega toga. Kada krene vrtlog da vas usisava, pravilo je da ne idete unutra, već da bežite u suprotnom smeru, napolje, ne biste li se iz toga izvukli. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Naša životna priča

***Glasom pisana istorija* Dragoslava Simića, knjiga njegovih transkribovanih radijskih emisija u kojima poznati i nepoznati, pričajući o sebi, svedoče o prošlom veku kakvog ne znamo**

Sigurnim korakom novinar i publicista Dragoslav Simić osvaja razne medije: prvo je kao dugogodišnji novinar Drugog programa Radio Beograda postao cenjen po emisijama različitih naziva i formata, rađenim često neposredno, uživo, o neverovatnim sudbinama ljudi raznih generacija, profesija i društvenih statusa. Zatim je Dragoslav Simić prilagodio format autorskih emisija novom dobu i neodoljivom mediju interneta, pa je nastao audio i foto-arhiv gde nismo samo slušali, već smo mogli da čitamo i gledamo njegove sagovornike. A sada je pred nama i knjiga, izbor iz višedecenijskog serijala radiofonske emisije „Govori da bih te video", pod nazivom *Glasom pisana istorija* u izdanju beogradskog Clia!

Sagovornike i teme autor je lično otkrivao, znao da prilagodi radijskom mediju i da otkrije i podstakne ispovesti, probudi duboko zakopana sećanja i najtananija osećanja. Među njima nema nevažnog svedočenja, nema malih priča. Ova alternativna istorija, po rečima Dragoslava Simića – pisana glasom, pokriva veoma raznorodne teme: od mukotrpnog života dede Ignjata Cvjetkovića u gudurama Bosne s početka 20. veka i dobrovoljca Petra Jovića koji tokom Prvog svetskog rata iz austrougarske beži u rusku vojsku, a potom se priključuje Solunskom frontu; od seljaka iz Gruže Živadina Stevanovića koji odlazi na Svetsku izložbu u Njujorku i sreće Teslu, do diplomate Miloša Tošića koji Tesli pozajmljuje novac; od obaveštajca Žarka Popovića koji prati Pavelićeve ustaše u Italiji i sprečava prvo pripremano ubistvo kralja Aleksandra, do dr Anke Matić koja u Parizu spasava naše učesnike Španskog građanskog rata i vraća ih u Jugoslaviju... Tu su i sećanja princa Tomislava Karađorđevića na svakodnevni život na dvoru, kao i na odnose s braćom Petrom i Andrejom. Tridesete godine su obeležene panslavizmom sokolskih društava, o čemu svedoči Jovanka Jovanović u najstarijem sačuvanom radio-zapisu iz 1938. godine, dobijenom iz Praga, a „prvi Jugosloven", Vane Ivanović, seća se – između ostalog – kako je, kao uspešan sportista

u trčanju preko prepona, na Olimpijadi u Berlinu uspeo da organizuje svoje drugove da ne pozdrave Hitlera.

Početak Drugog svetskog rata u Jugoslaviji oživljen je živopisnim pričama i sećanjima Aleksandra Fredija Mošića na Beograd i njegova putešestvija po Jugoslaviji u želji da se priključi vojsci koja se raspadala. S druge strane, sećanja pilota Velizara Vučkovića, koji je bombardovao nemačke tenkove i kolone, govore o etici zbog koje se i život stavlja na kocku. Potresna je ispovest Mileta Miličevića koji je ostao invalid celog života od četničkih batina koje je kao dete dobio 1943. godine. Nikola Kosić, učesnik puča 27. marta 1941, predao je ogromnu arhivu Srpskoj akademiji nauka i umetnosti o našoj emigraciji u SAD, dok su životni nazori izbegličke vlade i srpskih intelektualaca u Engleskoj osvetljeni sećanjima Desimira Tošića, koji je početkom devedesetih godina bio jedan od retkih povratnika u Jugoslaviju i aktivnih učesnika demokratskih promena.

Živopisna sećanja Vojislava Bubiše Simića odnose se na njegov svakidašnji život neposredno pre, tokom i posle Drugog svetskog rata, a posebno na ulogu Radio Beograda i muzike. Janko Hrkalović, jedan od najuglednijih beogradskih knjižara, govori o nepravičnom i dramatičnom zatvaranju svih privatnih knjižara s dolaskom komunističkih vlasti. Vreme neviđenih, nečovečnih represalija doživela je na Golom otoku Miljuša Jovanović, samo zato što je bila sestra generala Arse Jovanovića i zato što je bila odlučna da se ne pokori naredbama nadređenih; a greh književnika Mihajla Mihajlova se vezuje za njegove napise pod nazivom „Moskovsko leto" i tzv. Zadarsku grupu disidenata sedamdesetih godina prošlog veka.

O odnosima među najvišim jugoslovenskim rukovodiocima, o harizmatičnosti predsednika Tita i o njegovoj međunarodnoj ulozi u vreme destaljinizacije Sovjetskog Saveza i pripremama za konferencije Nesvrstanih govori Budimir Lončar, diplomata i poslednji ministar spoljnih poslova SFRJ, koji svedoči i o nespremnosti i nesposobnosti jugoslovenskog rukovodstva nakon Titove smrti da se prilagodi novim istorijskim okolnostima.

Pred početak rata devedesetih, psihijatar dr Jovan Rašković govori o ideologizaciji koja je dovela do svih nesreća na-

TONSKI ZAPISI NA PAPIRU: Ita Rina, Žarko Popović, Milica Lučić Čavić

šeg društva, do mržnje, do identitetskih problema, nacionalizama, do redukovane svesti... Konstatovao je da je naše društvo – paranoidno! Zato se nije trebalo čuditi što je ubrzo nakon tog intervjua došlo do rata. Svedok Dragoslavu Simiću je bila i profesorka žurnalistike u Sarajevu Vlatka Krsmanović, zatvorena na Palama gde je sretala svoje studente u vojničkim uniformama: bila joj je namenjena uloga taoca za razmenu zatvorenika.

O posledicama sankcija Ujedinjenih nacija uzbudljivo govore mornari s broda „Durmitor" koji je bio „zarobljen" u baltimorskoj luci 1994. godine: bili su izolovani i živeli su uglavnom od milosti lokalnog stanovništva.

Za rat devedesetih godina vezuju se još dva svedočenja: dnevnička proza akademika Ljubomira Simovića pod nazivom *Guske u magli*, o prvom danu bombardovanja 24. marta 1999. godine, kao i neverovatna priča Šanjija Kelemena iz Kikinde, koji je od rata pobegao u Budimpeštu i tamo prodavao sladoled. Sećao se da su se tih godina na prodaju nudili čak i upaljači za atomsku bombu! Radio je i u Grčkoj i u Dominikanskoj Republici, a onda je u turističkoj Meki Vinji del Mar postao zaštitni znak celog Čilea – „VIP ulični zabavljač Aleks Bufon".

Govorne emisije Dragoslava Simića, transkribovane u tekstove, odnose se i na druga polja: Živica Tucić veoma kritički govori o našem mentalitetu, lažnoj religioznosti, nedostatku obrazovanja, neznanju, prenaglašavanju nacionalnog, o duhovnom i moralnom umiranju, primitivizmu, banalizmu i individualizmu, kao i o profiterstvu i arogantnoj vlasti.

Dva teksta su posvećena novinarima: jedan – predratnom novinaru kriminalističke rubrike „Politike" Miroslavu Nikitoviću, a drugi – uglednoj i nepoklekloj novinarki Milici Lučić Čavić, dugogodišnjoj urednici Radija Slobodna Evropa nakon što je Milošević „očistio" s televizije sve nepodobne osobe. Njena maksima je da jednu državu ne čine teritorije, već ljudi.

Dok naša prva glumica Ita Rina evocira svoju blistavu karijeru vezanu za koprodukciju između nemačkih i domaćih filmskih poslenika ranog perioda kinematografije, popularni Cune Gojković se seća svojih pevačkih prvenaca pred početak Drugog svetskog rata. Glumica Ksenija Jovanović govori o svom privatnom životu, porodici i paradoksima koji su je pratili kroz karijeru. Pop i rok muzika, karikatura i performansi – predmet su emisije posvećene Jugoslavu Vlahoviću. Profesor univerziteta Raško Dimitrijević govori o Ujeviću i Bojiću, Andriću i Rakiću, Dostojevskom i Ničeu, Šekspiru i Geteu, Valeriju i Rilkeu, Kamiju i Hamsunu... S druge strane, profesor Ljubiša Rajić postavlja pitanja etike i posebno nauke koja ne sme da bude zavisna od politike, nacije, vere, pola, rođačkih veza... O etici, hijerarhijama u društvu, aksiološkim pitanjima i gubitku sposobnosti za vođenje dijaloga razmišlja sociolog Đuro Šušnjić.

Najzad, dve istoričarke, Latinka Perović i Dubravka Stojanović, odredile su se na različite načine: Latinka Perović se postavila kao analitičarka političkog mentaliteta, sa sećanjima na vreme njenog aktivnog bavljenja politikom i kritičkog stava, kako ona tvrdi, da je došlo do „petrifikovanja našeg patrijarhalnog supstrata". Dubravka Stojanović analizira šta je to što muči jednog istoričara. I konstatuje da istoričar uvek piše s pozicije svoga vremena i o onome što ga najviše zanima, što živi.

Pridružujući se znanim imenima našeg društva i naše kulture, mnogi autorovi sagovornici koji su do sada bili anonimni, postaju i sami važni učesnici, s imenom i prezimenom, u kreiranju ove alternativne istorije pune emocija, istinitih događaja, oživljenih likova i neobičnih situacija. Nijedna priča ne može slušaoca, a sada ni čitaoca, da ostavi ravnodušnim, jer iz svih svedočenja izbijaju autentični događaji, sveža sećanja, iskrenost i neposrednost pristupa, uz bogatstvo ideja, neočekivanih ličnosti, podsećanja na nekadašnje vrednosti, običaje ili načine života. A često se suočavamo s ljudima koji pronalaze puteve prevazilaženja stalnih neminovnosti zle kobi, što govori o snazi i inventivnosti, nemirenju i borbi – svih generacija naših ljudi, bilo koje da su profesije, godišta ili porekla. Volela bih da se i tako čita ova dragocena i uzbudljiva knjiga Dragoslava Simića. ¶

IRINA SUBOTIĆ

Poznajem tog čoveka

„Nismo skloni završecima u ovim krajevima, više smo za dugotrajne zaplete i odugovlačenje radnje, za odgodu kulminacije. Kao u seksu. Rat nas je trajno obilježio. Trauma koja se ne liječi. Pomalo smo pomaknuti ostali. Zaostali za onima koji smo mogli biti da ga nije bilo. Ono što sigurno znamo nakon svega, znamo lučiti: ko je Srbin, ko je Hrvat, ko Bošnjak, znamo jasnije raspoznavati ljude koji nam ne pripadaju. Mrzimo puno lakše nego do tad“

Trebalo je deset godina da se sklope kockice pa da Bobo Jelčić režira u Beogradu/Srbiji – prvo je što ističu u medijima Jugoslovensko dramsko pozorište, gde je prošle nedelje premijerno prikazana Jelčićeva predstava *Zašto je poludeo gospodin R*, i sam njen reditelj. Do sada, Beograd je Boba Jelčića znao samo po čuvenju, po predstavama *Izlog* (Bitefu 2011) i *Galeb* (gostovanje Zagrebačkog kazališta mladih 2013), i po filmu *Odbrana i zaštita* u kome glavnu ulogu igra Bogdan Diklić.

Bobo Jelčić živi u Zagrebu, režirao je u svim većim pozorištima u Hrvatskoj i dobio brojna priznanja. Gostovao je u Nemačkoj, Švajcarskoj, Austriji i, kako ističe, u rodnom Mostaru. Profesor je glume na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Njegov najnoviji film *Sam samcit* uskoro će biti premijerno prikazan. *Zašto je poludeo gospodin R* je predstava po istoimenom filmu R.V. Fasbindera i M. Fenglera.

„VREME“: Neposredno pre nego što ste počeli probe u JDP-u, imali ste premijeru u „Kerempuhu“ *Govori glasnije*, predstave koja istražuje uticaj aktuelnog postratnog stanja na život. Moglo bi se reći da je predstava *Zašto je poludeo gospodin R* nastavak istog istraživanja. Dokle ćemo o tome, o ratu i njegovim posledicama?

BOBO JELČIĆ: Dok ne završi. A ovaj zadnji nije ni završio kako treba, a mi smo već u strahu od novog koji je možda već započeo, samo što mi to još uvijek ne znamo. Nismo skloni završecima u ovim krajevima, više smo za dugotrajne zaplete i odugovlačenje radnje, za odgodu kulminacije. Kao u seksu. Rat nas je trajno obilježio i urezao ožiljke, boli i strahove, svašta nešto, kojih se nikada nećemo riješiti. Pa je i cijela ova situacija tog postživota pomalo PTSP-jevska. Trauma koja se ne liječi. Pomalo smo pomaknuti ostali. Zaostali za onima koji smo mogli biti da ga nije bilo. Ono što sigurno znamo nakon svega, znamo lučiti: ko je Srbin, ko je Hrvat, ko Bošnjak, znamo jasnije raspoznavati ljude koji nam ne pripadaju. Mrzimo puno lakše nego do tad. Rat nas je naučio da pravimo razlike među nama kako bi opet nekad, ako nekom šune, mogao početi i rasplamsati se u svoj svojoj punini. To je kao nekad služenje vojnog roka u JNA, čisti gubitak vremena, ili što bi pisac rekao – godine koje su pojeli skakavci. Ozbiljna količina vremena utrošena uglavnom na mržnju.

Objašnjavajući zašto Fasbinder i zašto baš taj njegov film, kažete da ste ga gledali u mladosti i da vas je dojmio. Šta vas je tada dojmilo? Da li se vaš utisak o tom filmu tokom godina menjao u zavisnosti od društvenih okolnosti?

Postupak – skoro pa nevino i netendenciozno nizanje sasvim običnih svakodnevnih situacija, punih najbanalnijih fraza i stavova, prepun malograđanskih običaja i tuposti, bez razvoja radnje, bez nekog posebnog vrhunca koji se onda potpuno iznenađujuće dogodi na kraju. Dakle, dojmio me se jest postupak po sebi, ali on je jako povezan sa sadržajem, naime, iz njega proizilazi kao neki logični nastavak, kako to kod Fasbindera zna često biti, tako da jedan drugog nadopunjuju. Od onda je prošlo puno vremena, od prvog gledanja, pa ga dugo nisam vidio. Dugo. Čak nisam ni znao kako se zove, a onda je prikazan prije nekih dvadesetak godina ponovno na HRT-u, ja sam već bio zreo čovjek, ali dojam je bio jednako dobar. Ne znam kad mi je palo na um da bih ga mogao raditi u kazalištu, jer meni dnevno padne na um bar dvadesetak ideja šta bih sve mogao raditi, naravno, većina njih su budalaštine, ali eto ova je opstala i drago mi je da je tako. Njemački teatar ima ozbiljnu listu pisaca sa fokusom na malograđanštinu u raznim periodima svoje povijesti, od Marije Lujze Flajšer preko Edena fon Horvata, Krojca itd. Taj topli malograđanin i njegov svetonazorski sustav koga osjećam bliskim kao da je skupa sa mnom odrastao

Foto: Maja Medić

i svi ti oblici u koje može da se pretvori naprosto osjećam svojim područjem. Ja koji ne volim raditi dramske tekstove jer nisu dovoljno moji, ovdje sa ovim Fasbinderom nisam imao ni jedan problem: od starta je bio vrlo moj i prepoznatljiv kao da sam ga sam pisao. Poznajem tog čovjeka.

***Priča o gospodinu R* uopšte nije smešna, a publika na premijeri joj se smejala zato što ste vi to tako hteli. Zbog čega?**

Zato što kazalište danas mora biti šire od žanra. Od onog što se od njega očekuje. Kronično mu nedostaje opuštenosti, zajebancije, duhovitosti jer mu je imanentna neka uzvišenost, tradicionalnost, literarnost. Kazalište nema više pravo niti na realizam, barem ne na onakav kakav je kazalište nekad karakterizirao, onaj tipa stanislavskog, ili kakav je sad na filmu. Ono mora uvijek iznova stvarati neki svoj jezik, vrlo specifičan, nekad vrlo nametljiv i pretjeran, mora se boriti za svoju upadljivost, pritom paziti da je razumljivo i svima dostupno. Nešto što je potencijalno umjetnički vrijedno ne mora biti i hermetično, da ne kažem dosadno. Da skratim, kazalište mora igrati na ironiju i autoironiju kako bi smanjilo svoju uobraženost i vratilo se publici. Smijeh je pratitelj te ironije, da ne kažem poruge sa svim i svačim, tog ludizma. Jedna ozbiljna priča kakva je ova prezentira se na razne načine, a komika je jedno od sredstava bliskosti i prepoznatljivosti. To je recept. Nema razloga, stvarno nema nikakvog razloga biti nerazumljiv i dosadan.

Gospodin R poludi zbog pritiska „kad će unapređenje“, što u prevodu znači „kad će povećanje plate“. Želja za uspehom i napredovanjem, složićete se, pozitivan je čovekov poriv. Šta je onda u tome pogrešno?

Hm. Pogrešno je kad ubijete ljude zbog toga. Pogrešno je ako se život svede na to, i to postane fiks-ideja, takva da te bilo koje neostvarenje dovede u stanje amok-malajskog ludila, šta je i dodatni naslov ovog filma. Pogrešno je biti ovisan o tom sustavu vrijednosti. Pogrešno je tu uglavnom sve u tom filmu, komadu, zato sam ga i radio – kao svojevrsno upozorenje na ono šta se u životu možda tako jasno ne vidi. Kapitalizam upravo počiva na ambiciji pojedinca, na njegovim potrebama da ih u što kraćem roku ostvari, a putem troši sebe i novac koji ima. Na tom njegovom srljanju netko sigurno zarađuje ozbiljan novac.

Zašto se gospodin R ne odupre pritisku?

Jer je slab na vlastitu sliku o sebi. Jer mu je nametnuto nešto što se danas pretenciozno zove *life mission*. Ima onaj vic, ne previše duhovit ali točan, kad Muji koji živi u Americi dođe prijatelj i ovaj ga provodi po gradu i pokazuje mu šta je sve stekao. Ona kuća – to je moja kuća, onaj veliki auto – to je moj auto, ona zgodna žena – to je moja žena, a prijatelj ga onda upita – a ko je onaj zgodan frajer sa tvojom ženom, ko je on? E, to sam ja – kaže Mujo.

Ako je kapitalizam svemu kriv, zašto nastojimo da mu se što pre priključimo?

Mi smo se već na njega priključili, već prvom privatizacijom koja je u Hrvatskoj, recimo, bila jedna od najvećih pljački na ovim prostorima. Kapitalizam nije stvar izbora, kao ni demokracija, nego jedino što nam se nudi. Nema dalje – to je to. Možemo se jedino vratiti u socijalizam, nekim čudom. Ali bi to vjerojatno značilo da bi prvo morali ići na referendum. Na kom ne znam kako bi prošli. Sumnjam da bi se nešto promijenilo. Ali ako se nekad domislite nekom drugom političkom uređenju, slobodno me pozovite da vam se priključim. Možda pođem sa vama.

Druga velika težnja savremenog društva je demokratija. Ako je

»

istinski želimo i ako uspostavljamo demokratske zakone, zašto nje još uvek nema? Da li nama, ovakvima, demokratija uopšte odgovara?

Imate zgodan filmić u kojem Fasbinder razgovara sa svojom majkom. Koji se događa, recimo, početkom sedamdesetih, dakle 25 godina nakon rata, nakon svega što se s Njemačkom zbilo, nakon svih trauma i smrti. Razgovor je vezan primarno za anarhističke i terorističke grupe Bader-Majnhof i slične, budući je Fasbinder bio blizak s nekima od njih, pa se njih dvoje razgovaraju o opravdanosti takvih postupaka, o korisnosti, o njihovoj svrsi, da bi majka u jednom momentu rekla da ona svakako poštuje demokraciju i njene dosege i da je taj sistem svakako dobar, ali ipak misli da bi svi bili sretniji da se na čelu zemlje nalazi jedan autoritarni vladar koji bi bio dobar, pošten i principijelan. Svaki komentar je suvišan.

Boris Isaković glumi Gospodina R kao da nije na pozornici, a mnoge scene se doživljavaju kao da su u dnevnoj sobi našeg stana. Da li uvodite hiperrealizam u pozorište?

To je gluma onakva kakva bi, po meni, trebala biti. On koji je pozicioniran savršeno u svoj emotivni zadatak, manipulira sa formom čiji je raspon od radikalne ekspresije do potpunog nedogađanja i nepomičnosti. Skupa sa Natašom Tapušković kao partnericom, izgradio je jako bogat karakter. Ali svi glumci, bez obzira na svoja dotadašnja iskustva, pokazali su iznimnu sklonost ovakvom načinu rada i upustili se u to bez ikakve zadrške. Baš svi: Vesna, Cveja, Duda, Boki, Milan, Feđa, Lela i mali Pavle. I ne samo oni, nego i dramaturškinja Nataša Govedarica, te scenograf Aleksandar Denić i kostimografkinja Maja Mirković. Stvarno, nije fraza, stvarno sam ponosan na taj ansambl, mada smo ga teškom mukom skupili jer su glumci sa svih strana a ne samo iz JDP-a. U tom smo imali podršku cijelog JDP-a sa Tamarom Vučković kao promoterom. Imali smo sve uvjete da radimo nesmetano i napravimo nešto što ćemo sigurno zauvijek zapamtiti.

Šta uradite glumcu da glumi kao da ne glumi?

Pa, samo mu kažem da ne glumi, šalim se. Proces je ključna riječ, proces dolaženja do rezultata, a ono što vi vidite je dugotrajna i osmišljena stvar. Slika, gotova slika neke ideje koju nosite u kazalištu naprosto nije dovoljna, potrebno je da imate put, matematički precizan, do realizacije iste. Premalo je prostora za tako široku temu, ali reći ću samo to da razina razumijevanja problema koju nosi neki lik mora biti takva da je glumac u stanju da ga zastupa, čak i privatno. To zvuči jednostavno, ali nije. Tako se rađa pozicija, a pozicija je temelj rada. Koja je sublimna stvar u odnosu na cjelokupno radno iskustvo na ulozi. Iz nje onda tek može da nastane kreacija.

S obzirom da predsednik Srbije zna sve šta mu se dešava u zemlji, a da ni pet dana nakon premijere nije reagovao na činjenicu da ste ga uvrstili u predstavu, da li možda znate kako je reagovao?

Ne znam. Nisam se raspitivao. A i zašto bih? Ali on se u zadnje vrijeme nametnuo kao simbol privrednog napretka danas, europskih planova Srbije, općeg uspjeha na međunarodnom planu, svim što on želi da je Srbija, i s tim se mora nositi. On je javna ličnost. TV lice godine koje je sveprisutno u našim životima. On je dio svakodnevnice, dio familije, na trosjedu, u krevetu. On je tu, uvijek.

Bili ste dva meseca u Beogradu. Da li ste osetili nešto od onoga što se sad misli da će Zagrepčanin osetiti u Beogradu i obrnuto? Da li vam to uopšte pada na pamet kad dolazite u Beograd, a u ovom veku vam ovo nije prvi put?

Ako mislite na neku neugodnost – ne. Ako me pitate da l mi je to u glavi, ta neka mogućnost neugodnosti zbog govora ili porijekla, da, to pada mi na pamet. To je neka doza opreza ugrađena u sve nas. Ali ja originalno nisam iz Zagreba nego iz Mostara, pa imam dosta iskustva sa svim tim. Što se tiče ovog mog dvomjesečnog boravka sada u Beogradu, osjećao sam se stvarno ugodno, baš sam bio okružen dragim ljudima, prijateljima i kolegama iz ansambla.

Da li vam je neko rekao da je zahvaljujući vašoj predstavi Beograd dobio lep kraj pozorišne sezone?

Evo, vi ste, a to mi je zbilja drago. U gradu sa takvom pozorišnom tradicijom. I u pozorištu sa tako velikim imenima u svojoj prošlosti i danas. Hvala, to mi puno znači. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Grupni

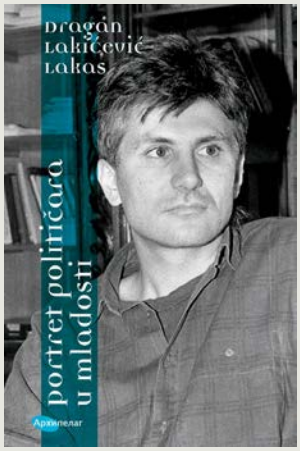
Neobična, žanrovski neuhvatljiva knjiga filozofa Dragana Lakićevića biografska je priča o Zoranu Đinđiću, ali i o generacijama „dece socijalizma“ koja su istraživala puteve promene

Ako vas sam pogled na naslovnu stranu ove knjige natera da zakolutate očima i zavapite: „O, ne, zar još jedna knjiga o Zoranu Đinđiću?!“, ne brinite se, vaša je reakcija sasvim zdrava. Isuviše je već toga što je preplavilo knjižare u poslednjih petnaestak godina, a što je devalviralo i gotovo obesmislilo svaki napor da se o životu, delu i političkom i intelektualnom nasleđu filozofa i političara (državnika?) Zorana Đinđića govori na relevantan način i bez primesa eksploatacijskog murdarluka.

Knjiga Dragana Lakićevića Laka sa *Portret političara u mladosti* (Arhipelag, Beograd 2018) ipak nije deo te „industrije“. Zapravo, teško da je „deo“ bilo čega, jer se opire svim odviše lakim klasifikacijama: u pitanju je već na elementarno žanrovskom nivou neobično i osebujno delo, komad memoarske esejistike kakvom je teško naći parnjaka. Da bismo uopšte mogli pristupiti odgonetanju o čemu se tu radi, treba znati nekoliko elementarnih biografskih podataka o piscu. Lakićević je Đinđićev vršnjak, „šulkolega“, prijatelj iz (novobeogradskog) kraja, kasnije i kolega filozof; njihovo je intenzivno mladenačko prijateljevanje odredilo ili omogućilo mnoge pravce njihovih potonjih biografija. Otuda, Lakićevićev je Đinđić srednjoškolac, student, diplomant i doktorand, mladi filozof u Beogradu i u nemačkoj „dijaspori“, filozofski pisac i prevodilac, disident, borac za političke promene u Jugoslaviji, prvo sa radikalno levih i anarhističkih pozicija, posle s onih bližih liberalizmu. Zo-

(auto)portret s Đinđićem

ran Đinđić kao opozicioni političar, te potom kao „vladar“ nisu u fokusu ove knjige, jer je taj Đinđić neko ko s autorom knjige više nije u prisnoj komunikaciji. I to je jako važno jer, kad pogledate, nisu li *sve druge* knjige o Zoranu Đinđiću knjige o onom Đinđiću kakav postoji negde od 1990. na dalje?

Oprezni čitalac, oguglao na eksploatacijske obrasce koji se primenjuju nad slavnim pokojnicima koji se ne mogu braniti (čak ni od pohvala!) mogao bi pristupiti ovoj knjizi suzdržano, čak i s otporom. Utoliko pre ako o njenom autoru ne zna mnogo (što je s dolepotpisanim slučaj) i što se unapred pribojava onih koji bi možda poželeli da nam „napokon objasne“ šta i ko je bio taj Zoran Đinđić i zašto su svi koji su do sada o njemu pisali grešili *iz fundamenta*... Srećom, nema tih ambicija kod Lakićevića, ili prosevnu tek u tragovima, što mu se može halaliti, jer nismo li svi do neke mere skloni da svojatamo prijatelje i da mislimo kako o njima posedujemo neka osobito važna znanja koja su drugima nedostupna?

Kako god, šta je zapravo ova knjiga? Prikazivač dolazi u iskušenje da kaže da je više autobiografija nego biografija, i mada to ne bi bilo u osnovi netačno, istovremeno se takvog iskaza čuva; s jedne strane, zato što to može odbiti potencijalnog čitaoca („šta mene briga za autobiografiju nekog tipa za kojeg nikad nisam čuo“?), s druge, zato što on više zamućuje nego što bistri. Krenimo zato radije ovako: Lakićevićev je tekst priča o odrastanju i sazrevanju jedne specifične generacije mladih intelektualaca, „dece socijalizma“, u šezdesetim, sedamdesetim i osamdesetim godinama, a u fokusu priče su sam autor i jedan neobični mladić koji, kao doseljenik iz gluhe bosanske provincije, stiže u njegovo novobeogradsko društvo, da bi u njemu brzo zauzeo istaknuto, jedinstveno mesto, kao neko ko obećava da će dospeti daleko... Koliko daleko i na koji način? O tome niko, možda ni sam mladi Đinđić, još ne zna ništa, ali neko ko je dovoljno senzibilan sluti da će nesumnjivo tako biti. Otuda Lakićević rano u knjizi zauzima strateški pravac priče kojeg će se prilično dosledno držati do kraja: biće to neka vrsta „dvostrukog“ biografskog diskursa, s tim da će se Đinđićev život detaljno pratiti samo u onoj meri i na onim mestima na kojima su im se životi preplitali, dok će periode u kojima su išli svako svojim putem ostaviti drugima, jer u njima nema pravog štofa za svedočenje, a Lakićeviću je baš do toga stalo: do svedočenja o jednoj epohi (vrlo su zanimljivi Lukićevićevi opisi atmosfere u socijalističkoj gimnaziji šezdesetih, o šezdeset i osmoj, studentskim pokretima, Praksisovcima i Korčulanskoj ljetnoj školi, atmosferi u disidentskim krugovima poznog titoizma i posle, ali i o „arbajtovanju“ naših izgnanih filozofa u Nemačkoj...), i do suptilnog, prijateljskog ali i kritičkog portretiranja lično mu i intelektualno bliskog čoveka, koji će u istoriji srpskih političkih ideja, ali i političke prakse, zauzeti mesto kojem je teško naći ekvivalent, i koje će još dugo intrigirati istraživače svih mogućih stručnih i ideoloških provenijencija.

Prikazujući traženja i lutanja, zablude i posrtanja svoje generacije i svoja lična, autor polako vaja i Đinđićev intelektualno politički portret, hroničarski precizno prikazujući razvoj njegovog mišljenja i ideja koje su ga nadahnjivale, ali i način na koji bi ih bez žaljenja odbacivao kada više nisu zadovoljavale njegove standarde i kada su bivale prevaziđene njegovim potonjim saznanjima.

Lakićevićev Đinđić veoma je daleko od toga da bude svetac ili uvek superiorni intelektualno-politički vitez bez mane i straha; neretko će autor pisati o njegovim greškama, nedoumicama, dubioznim ili nekorektnim postupcima, o čudnim ili zasenčenim mestima u intelektualnoj, političkoj i privatnoj biografiji. To je veoma osetljiv teren i odatle je veoma lako – a da i ne osetiš – preći u ogovaranje boljeg od sebe, pri tome bezbedno mrtvog. Iako zalazi nekad i na rub trača (da li je to uopšte moguće izbeći ako pišeš iole poštenu biografiju doslovno bilo kog čoveka?), autor ipak nesumnjivo čuva autentično poštovanje prema „modelu“ svog portreta, ne štedeći se ni kada treba ubedljivo demonstrirati koliko je taj nesavršeni čovek Đinđić umeo da bude superioran svojim konkurentima i oponentima, koliko je bio vredan, talentovan, ali i solidaran i nesebičan (osim kad je bio nesolidaran i sebičan, tako odviše ljudski!), osobito ističući ono što je i nama koji ga nismo lično poznavali moralo imponovati: vulkanski snažan nagonski, ali i programatski, otpor svakom nametnutom autoritetu, praznoj hijerarhiji, „svetim istinama“, filozofskim, političkim ili bilo kojim drugim, snažnu volju za učenjem i neutaživu glad za znanjem, ali i zapanjujuće jak poriv da se znanje „proveri“ u životnoj realnosti, koje je sastavni deo i tzv. politička praksa, što ga je naposletku nekako neizbežno odvelo u politiku. A nekako baš nedugo pre tog vremena, autor ove knjige i Zoran Đinđić polako će presta(ja)ti da budu bliski, a knjiga će doći svom logičnom kraju – ne računajući tragični apendiks koji je, dakako, dan Đinđićevog ubistva.

Neobična je ovo knjiga, teško smestiva u žanrovske i druge fioke, ali naposletku podsticajna i dragocena. Utoliko je i veća šteta što je korektorski i lektorski vrlo brljivo obrađena, sasvim netipično za ozbiljnog i kvalitetnog izdavača kakav je Arhipelag. Mogli smo i bez ni na jednom jeziku nepostojeće reči *suncilote* kao opisa francuskih sankilota (sans-culottes), i bez „nožnog članka nogu“ i bez Ulrike Majnhof tipično naški-frljatorski preimenovane u Urlike (na koga li urliče Urlike?), i bez Šentvida koji je prvo Šentvilj pa onda Šentilj itd, ali hajde sad, biće bolje u drugom izdanju, ako ga bude, a ne bi bilo loše da ga bude, *indeed*. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Buđenje Fruške gore

U Sremskim Karlovcima u Kapeli mira, mestu koje ima istorijski važnu ulogu i za naš region i za Frušku goru , održana je 13. juna konferencija „Buđenje Fruške gore“. Tom prilikom predsednik Pokrajinske vlade Igor Mirović predstavio je infrastrukturne projekte koje realizuje Pokrajinska vlada na teritoriji Fruške gore, dok je direktor Fondacije „Novi Sad 2021- Evropska prestonica kulture“ Nemanja Milenković govorio o kulturnim programima čija je realizacija planirana do i tokom 2021. godine

Intervju: Igor Mirović, predsednik Pokrajinske vlade

Otkrivanje vrednosti

„Ono što je, rekao bih, pre svega drugog do sada nedostajalo povodom Fruške gore, jeste potpuna svest o svemu što sam pomenuo, a onda i odgovarajući odnos koji bi bio pretvoren u praktično delanje”

„VREME“: Koliko je buđenje Fruške gore važno za Novi Sad i Srbiju?

IGOR MIROVIĆ: Za Novi Sad, Vojvodinu i Srbiju Fruška gora je mnogo više od geografskog toponima ili geografski atipične prostorne celine u vojvođanskoj ravnici. Zbog 16 pravoslavnih manastira od kojih neki, poput Velike Remete ili manastira Bešenovo, potiču iz doba Nemanjića, dok su ostali, uključujući carsku lavru Krušedol, koja je pre nekoliko godina obeležila pet vekova postojanja, uglavnom nastali u vreme Brankovića, ona je jedna od ključnih tačaka naše sveukupne duhovne vertikale. S druge strane, Sremski Karlovci, Irig, Vrdnik i druga mesta razasuta na njenim padinama bila su i mesta odigravanja velikih istorijskih događaja, poput osnivanja Karlovačke mitropolije pre više od tri veka ili Majske skupštine i formiranja Srpske Vojvodine. Istovremeno, Fruška gora je, direktno ili u njihovim neprolaznim stihovima, zavičaj velikih srpskih pesnika – Branka Radičevića, Jovana Grčića Milenka, Milice Stojadinović Srpkinje, Miloša Crnjanskog... Fruška gora je i planina sa jednim od najvećih kompleksa lipove šume u Evropi, a zahvaljujući sve većim zasadima vinove loze i otvaranju niza novih, vrhunskih vi-

narija, ponovo postaje jedno od najznačajnijih vinogorja ne samo kod nas. Najzad, ona je celom dužinom svojih severnih padina spojena sa Dunavom i to čini jednu čudesnu prirodnu celinu. Sve to mora biti mnogo bliže i našim ljudima, i ljudima koji dolaze iz drugih zemalja i zbog toga je njeno buđenje zaista izuzetno važno.

Šta je to što Fruška gora nema, a dobiće projektima koje planirate da realizujete?

Ono što je, rekao bih, pre svega drugog do sada nedostajalo jeste potpuna svest o svemu što sam pomenuo, a onda i odgovarajući odnos koji bi bio pretvoren u praktično delanje. Zbog toga Fruška gora do sada nije imala ni odgovarajuću infrastrukturu koja će sve pomenute vrednosti učiniti dostupnim, ni konkretnu brigu o gradovima koji su ne samo njeni, nego i nacionalni biseri, poput Sremskih Karlovaca, recimo, niti nove objekte koje će je učiniti još atraktivnijom i privlačnijom za turiste. Upravo to je ono što projektima koje planiramo želimo da promenimo.

Koje projekte planirate da realizujete na prostoru najstarijeg Nacionalnog parka u Srbiji?

Najpre želim da posebno podvučem da je na inicijativu Pokrajinske vlade nedavno formiran poseban budžetski fond za obnovu Sremskih Karlovaca, pre svega arhitektonski, istorijski i, naravno, duhovno raskošne centralne zone „Srpskog Siona“ koji će, sigurno, dobiti novi sjaj. Prošle godine smo započeli, a ove godine ćemo završiti obnovu potpuno zapuštenog Grebenskog puta koji povezuje dva prevoja – Iriški venac i Banstol – i manastire, izletišta i sve druge atrakcije planine čini bližim onima koji žele da ih posete. Reč je o 12,9 kilometara puta za šta smo već izdvojili više od 345 miliona dinara. U toku su i radovi na obnovi deonice takozvanog Starog beogradskog puta od Sremskih Karlovaca do Banstola, u dužini od sedam kilometara, u šta će biti uloženo 240 miliona. U toku je i rekonstrukcija, da je tako nazovem, fruškogorske deonice buduće brze železničke pruge Beograd – Budimpešta. Uveliko su

Fotografije: Fondacija EPK

poodmakle priprema za gradnju buduće deonice državnog puta prvog reda Novi Sad – Irig – Ruma, sa tunelom kroz Frušku goru, što će u bliskoj budućnosti biti jedan od najvećih infrastrukturnih projekata, ne samo u Vojvodini. U potpunu obnovu rodne kuće Borislava Mihajlovića Mihiza u Irigu, koja je završena prošle godine, uložili smo blizu 12 miliona, a obezbedili smo i sredstva za njeno opremanje. U novi Sportsko-turistički centar „Letenka" koji će imati veliki broj otvorenih sportskih terena, sportsku halu, zatvoreni bazen, hotel, smeštajne paviljone i niz drugih sadržaja, do 2020. godine investiraćemo 1,65 milijardi dinara. Od toga, 350 miliona biće uloženo već ove godine. Uz to, u bliskoj budućnosti Sremski Karlovci i Banoštor dobiće nova pristaništa na Dunavu, biće rekonstruisan zavičajni muzej u Čereviću, centar Iriga, park u Vrdniku, nekada raskošni Špicerov dvorac u Beočinu.

Koliko će dostupnija Fruška gora biti privlačnija za turiste?

Neuporedivo više nego što je to sada i upravo to i jeste smisao svega što radimo. Turizam je, i u Vojvodini, sve važnija privredna grana, o čemu najbolje govori podatak da je od početka januara do kraja aprila ove godine našu pokrajinu posetilo više od 136.000 turista, što je za 11,4 odsto više nego u istom periodu prošle godine. Probuđena na način na koji to upravo radimo, Fruška gora će, sasvim sigurno, doprineti da njihov broj bude neuporedivo veći. ¶

Intervju: Nemanja Milenković, direktor Fondacije „Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture"

Za nove mostove

„Verujemo da je projekat Evropska prestonica kulture idealna prilika da pokrenemo još jedan nov potencijal – društveni"

„VREME": Kako će projekat Evropska prestonica kulture da doprinese buđenju Fruške gore?

NEMANJA MILENKOVIĆ: Iako paradoksalno, deluje zaista kao da je decenijama unazad Fruška gora u zapećku, da spava, tavori i čeka da njeno blago koje je nama dato na poklon otkrijemo i podelimo sa drugima. Što kažu: „Čovek ima samo ono što je podelio sa drugima, ostalo i ovako nikad nije bilo njegovo".

Mi u Fondaciji Novi Sad 2021 verujemo da je projekat Evropska prestonica kulture idealna prilika da pokrenemo još jedan nov potencijal, a to je onaj društveni. Podsetiću, pored Novog Sada u projekat Evropska prestonica kulture uključene su još tri fruškogorske opštine: Sremski Karlovci, Irig i Beočin. To je prilika ne samo da približimo ove opštine Novom Sadu kao nosiocu titule, već da prvi put, kroz slogan „Za nove mostove", snažno povežemo javni i privatni sektor, nevladine organizacije i verske zajednice. I upravo zato priča o buđenju Fruške gore počinje u Kapeli mira, na mestu gde razlike ne postoje, gde su svi podjednako važni, što će Frušku goru učiniti dostupnijom, vidljivijom i privlačnijom.

Kako definišete vezu između infrastrukturnih projekata i kulturnih projekata kojima je u fokusu upravo Fruška gora? Zbog čega je ta veza važna?

Relacija je vrlo jasna: da bi strani ili domaći posetioci uopšte stigli da vide, čuju ili dožive neki program koji im se učini privlačan, mesta na kojima se održavaju programi moraju biti vidljiva, ali i lako dostupna. Primera radi, Fruškogorski put vas mora bezbedno i udobno odvesti do banje Vrdnik u opštini Irig. Morate imati redovnu autobusku liniju koja vas vodi »

BUĐENJE Fruške gore

Foto: Marija Mandić

od Novog Sada do Vrdnika. To do sada nije bio slučaj. Uskoro hoće, što će banju Vrdnik učiniti mnogo dostupnijom građanima i turistima iz Novog Sada: S druge strane, zahvaljujući privatnim ulaganjima, novim atraktivnim sadržajima poput najvećeg ziplajna u ovom delu Evrope i novim termalnim bazenima, banja Vrdnik postaće vidljivija i turistički atraktivna. Turisti postaju nova publika za postojeće i buduće manifestacije koje planiramo u Vrdniku u godini titule. Konačno, u saradnji sa ustanovama kulture i nevladnim sektorom, proslavljajući veliku pesnikinju Milicu Stojadinović Srpkinju u Vrdniku i Irigu, dovešćemo tokom 2021. godine možda najznačajnije evropske pesnikinje i umetnice savremenog doba.

Istovremeno, ako znate da imate Kulturnu stanicu i sređeno pristanište u Sremskim Karlovcima, sa jedne strane, a u Banoštoru kod Beočina drugo pristanište, i Brod teatar spreman za plovidbu, već sada možete da planirate atraktivan program koji će privući posetioce. Mnogi turisti su već sada redovni gosti Sremskih Karlovaca, a biće ih još više jer će im stalne i privremene postavke u Zavičajnom muzeju u Čereviću, obnovljenom Špicerovom dvorcu u Beočinu, biti lako dostupne zahvaljujući dobroj putnoj infrastrukturi.

Ovo su samo neki od primera koje smo u saradnji sa Pokrajinskom vladom prepoznali kao važne tačke daljeg buđenja Fruške gore kroz projekat Evropske prestonice kulture. ¶

R. K.

Prve promene

Buduće jez

Započeo je veliki posao rekonstrukcije Kineske četvrti, centralnog dela projekta „Novi Sad 2021". Arhitekte Darko Polić i Srđan Jovanović Vajs objašnjavaju kako će se odvijati proces očuvanja autentičnog i transformacije ovog popularnog dela grada

Centralni deo projekta „Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture" jeste tzv. Kineska četvrt. Kineska četvrt (ili skraćeno samo Kina) nalazi se blizu novosadskog keja, odnosno Štranda, a nadomak Limanskog parka. Tu se pre Drugog svetskog rata nalazila fabrika „Kramer", a nakon rata fabrika „Petar Drapšin". Nakon njenog iseljenja, prostor je pripao preduzeću „Poslovni prostor" odnosno – gradu. Zatim su se u unutrašnjem delu naselile majstorske radionice bravara i stolara, prostorije Ronilačkog kluba, nekoliko specifičnih kafana... Od tada, Kineska četvrt je bila u međuprostoru čekanja na egzekuciju ili rekonstrukciju. Postojao je predlog da tu osvane Muzej savremene umetnosti, čak je bio i raspisan konkurs za idejno rešenje, ali se čitava stvar izjalovila. U svakom slučaju, tokom poslednje tri decenije Kineska četvrt je nekim čudom odolevala promeni, istovremeno je i priželjkujući.

U međuvremenu, u jednom od prostora vajar Petar Mirković napravio je atelje i podelio ga sa slikarom Tadijom Janičićem, u drugi prostor se uselio Studentski kulturni centar, tačnije klub „Fabrika", zatim se otvara klub „The Quarter", „Firchie think thank studio"...U unutrašnjem delu su se naselile majstorske radionice bravara i stolara, prostorije Ronilačkog kluba, nekoliko specifičnih kafana... Ukratko, supkulturna umetnička scena oživljava prostor.

Po projektu „Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture" rekonstrukcijom Kineske četvrti prostor postaje urbani distrikt, tačnije centar kreativnih industrija.

Radovi su započeti i to je povod za razgovore sa arhitektom Darkom Polićem, koji je predsednik grupe za kapitalne infrastrukturne projekte u okviru realizacije projekta „Novi Sad 2021", i sa arhitektom Srđanom Jovanovićem Vajsom koji radi u Njujorku, a inače je član ekspertskog tima Fondacije „Novi Sad 2021". Zajednički imenitelj oba razgovora je jasna namera koja dolazi iz njujorške i novosadske perspektive, da Kineska četvrt sačuva autentičnost i širi kontekst delovanja, kao i da uspešno sadejstvuje sa gradom nakon rekonstrukcije.

Srđan Jovanović Vajs je predavao na Harvardu, Kolumbiji, univerzitetima Pen i Kornel, projektovao je i izgradio niz savremenih galerija i muzeja, njegov njujorški biro *NAO.NYC* radi na savremenim umetničkim projektima.

Studenti Srđana Jovanovića Vajsa radili su projekat koji se bavi Kineskom četvrti. Kao rezultat dobili su, kaže Vajs, „četiri projekta o ideji o renovaciji četvrti od kojih su dva rada izložena 19. juna u galeriji u Njujorku. Ta dva projekta čuvaju više od 90 posto sadržaja u četvrti. Veoma je sretna okolnost imati nove i sveže ideje sa Menhetna. Novi Sad ipak pripada svima. Studenti su došli sa najrazličitijih krajeva sveta, od Bolivije, Sirije, Švedske do Bruklina. To je bogatstvo različitih osećanja koje Novi Sad može da prihvati." Ta vežba, objašnjava arhitekta Vajs, nije značajna samo za projekat rekonstrukcije Kineske četvrti, „već i na međunarodnom nivou. Niko od mojih studenata nije bio u Novom Sadu. To je bila jedna od oslobađajućih okolnosti da se osmisli deo grada koji je daleko. Ali ono što je daleko nije u istu ruku nesvakidašnje. Tako da studenti, koji su iz celoga sveta, shvataju značaj lokacije Kineske četvrti kao

gro kreativne industrije

da su deo nje. Za nas nije toliko bitno da je neko iz neke sredine, već mnogo više znači šta da radimo sa takvom prilikom i kako da krenemo u budućnost."

Koje prilike se otvaraju pretvaranjem Kineske četvrti u Novom Sadu u urbani distrikt odnosno teren na kojem su kreativne industrije? Vajs kaže da je „projekt veliki i značajan, a osim toga, važno je istaći da nisu samo evropske vrednosti u pitanju nego mnogo šire, ljudske. U Njujorku je vest o Novom Sadu kao evropskoj prestonici kulture 2021. godine prošla odmah, a obnova Kineske četvrti je primljena kao savremena praksa koju jedan grad kao što je Novi Sad može da izvede." Vajs kaže da je Kineska četvrt „fenomen koji treba sačuvati. Poslednji put sam bio u četvrti sa mojom ekipom matematičara iz Jovine gimnazije i bilo nam je sjajno. Šta treba da se menja? Menjati neformalnost je nemoguće. Ne postoji formula koja može da zameni ljudsku potrebu za neformalnošću."

Srđan Jovanović Vajs

Foto: Iz privatne arhive

Ocenu arhitekte Darka Polića da je Vajsov pogled dragocen jer je gotovo metafizički, Vajs komentariše stavom da „Novi Sad ima sudbinu da bude prvi u inovacijama, novim idejama i ludilima koje samo on može da napravi. Možda je moj pogled sa strane metafizički, ne znam. Mislim da je realan. Mi možda baratamo sa metafizikom na drugačiji način od Zapada i zato smo naročiti."

Pretvaranje Kineske četvrti u kvart koji je jezgro kreativnih industrija je

Darko Polić

Foto: Iz privatne arhive

izazov. Naročito ako u okolini nema na koga da se ugleda – osim, možda, na Žolnaji projekat u Mađarskoj. U takvoj situaciji, arhitekta Darko Polić postavlja sledeće prioritete: „Projekat Evropska prestonica kulture nas uči i šta su vrednosti evropskog društva, posebno u domenu kulture i stvaralaštva. Stvaralaštvo koje se bazira na novim idejama jeste kreativno, a njegovi produkti postaju dobra koja mogu i treba da obezbede sredstva za rad i život autora. Iako po obimu male, kreativne industrije Novog Sada treba podržati, jer time podstičemo stvaralaštvo Novosađana u smeru koji će im obezbediti i lično ostvarenje. Kineska bi trebalo da bude živahno i podsticajno okruženje za individualni i zajednički komšijski rad. Mogućnost za dalji napredak i razvoj tokom celog života jeste evropski kvalitet. Prioriteti u razvoju Kineske bi se usmerili na obezbeđivanje povoljnih uslova za dalji rad umetnika, ali i novih kvalitetnih delatnosti koje su u Novom Sadu u naglom usponu ili začetku. Zato smatram da ne treba odmah popuniti sve prostorne kapacitete. Treba obavezno misliti na mlade koji treba da imaju šansu da u novom prostoru budu inspirisani za sopstveni rad i napredak. Ono što je veoma važno: stvaralaštvo je osnovna namena Kineske, a konzumerske delatnosti su prateće."

Osnova odgovora na zadatak očuvanja organskog jezgra Kineske četvrti, „ono što ostaje kao kontinuitet je prostor, jer se zadržava velika većina objekata. Izgradnjom novih objekata prema dolmi, gde su bili privremeni objekti u lošem stanju, doprineće postojećem prostornom i novom funkcionalnom konceptu četvrti. Izazov je bio predvoditi tim koji treba da razume i istumači vrednosti i značenja koja su Kineskoj četvrti dali njeni korisnici. Za mene bi Kineska, kao i do sada, možda pre bila heterotopija, sa svojim sopstvenim zakonitostima. Suživot sa gradom će se formirati kontinuitetom starih, ali i novim delatnostima, odnosno ljudima, jer oni su – Kina. Ti novi odnosi će tek biti uspostavljeni."

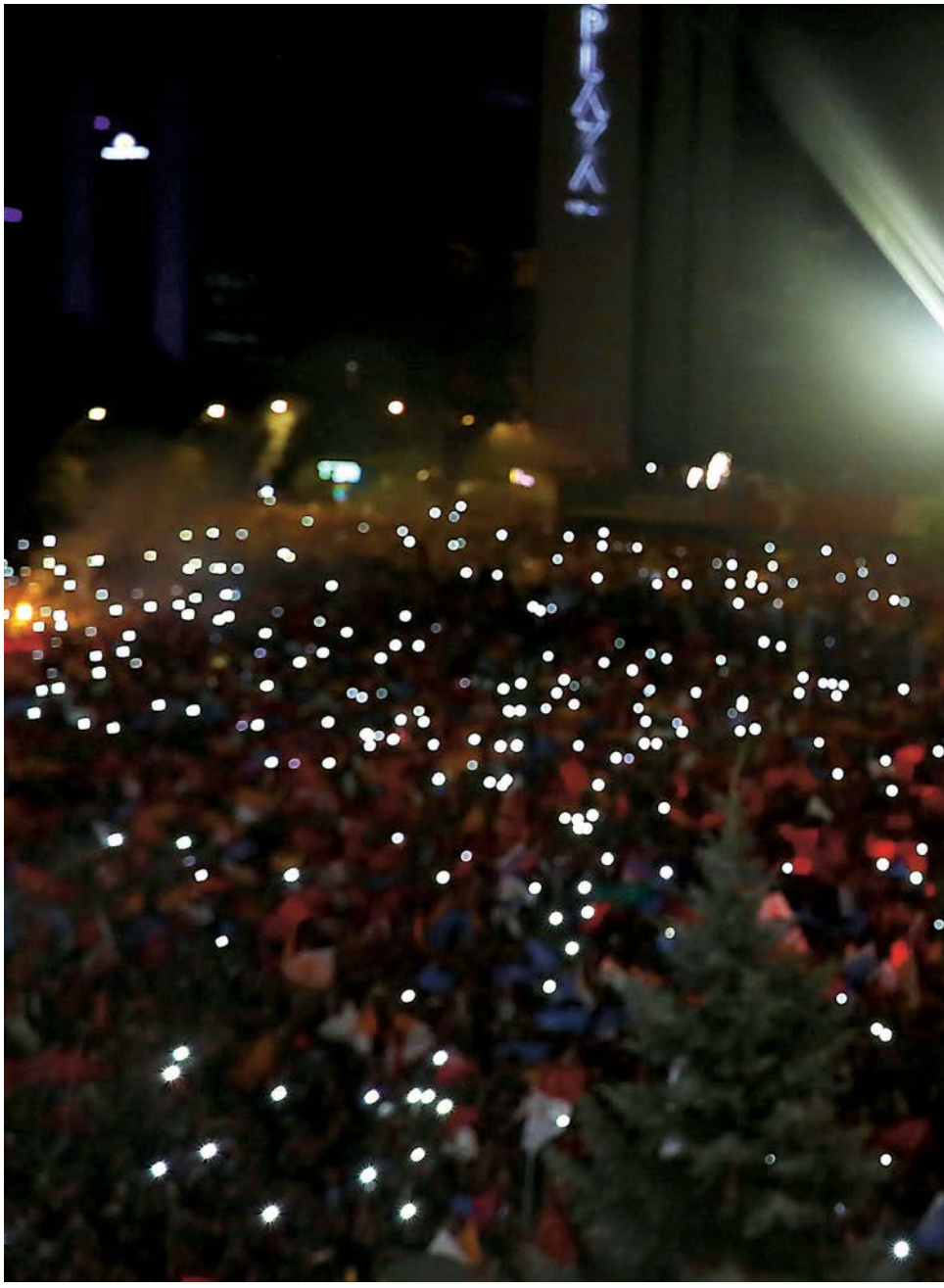
Veliki posao rekonstrukcije Kineske četvrti je započeo. Polić nabraja da je do sada „uklonjen deo objekata, a pripreme za izgradnju komunalne infrastrukture su pri kraju, što je najveći i najskuplji deo i veliki napor grada. Projekti obnove tri objekta su u izradi i njihova realizacija će započeti u drugoj polovini godine. Gradske uprave zadužene za ove procese rade intenzivno. Plan je da se sledeće godine završi opremanje infrastrukturom i započne obnova ostalih objekata. Voleo bih da krene izgradnja novih. Ove godine počinju razgovori o sistemu menadžmenta Kineske, na međunarodnom skupu u oktobru. Smatram da smernice procesa transformacija Kineske četvrti nisu ograničenja. Verujem da će Kineska biti onakva kako se dogovorimo, ali pre svega, suštinski autentično novosadska, stvaralačka i slobodna."

Kako komentariše kritike? „Lično sam zadovoljan kada građani komentarišu planska rešenja koja radim. To znači da im je stalo do nečeg, svog ili javnog interesa, da se traži dijalog. Poslušali smo primedbe da za nove objekte treba predvideti javni konkurs i mogućnost zadržavanja velike hale, koja se doživljava kao centralni objekat Kine. Moram posebno da istaknem veliki trud Fondacije „Novi Sad 2021" koja je pomogla da komunikacija, u vidu Divana (otvorenih razgovora o projektu Kineske četvrti koju je organizovala Fondacija „Novi Sad 2021" – prim. aut) sa korisnicima Kineske bude jasna i fer. Da se čujemo i razumemo." ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Tehnički nokaut u

Pobedom Erdogana na predsedničkim i parlamentarnim izborima na snagu stupa predsednički sistem koji mu daje gotovo neograničena ovlašćenja. Treba očekivati da će sada još žešće da se obračunava sa opozicijom, da će nastaviti sa islamizacijom zemlje, da će voditi još agresivniju spoljnu politiku

U nedelju 24. juna održani su predsednički i parlamentarni izbori u Turskoj. Rezultat: Redžep Tajip Erdogan je sa više od 52 odsto glasova pobedio u prvom krugu predsedničkih izbora, a njegova Partija pravde i razvoja u koaliciji sa ekstremno desnom Partijom nacionalnog pokreta osvojila je većinu u parlamentu. Pod datim okolnostima svaki drugi rezultat bio bi senzacija jednaka onoj da je reprezentacija Irana uspela da pobedi i tako eliminiše nacionalni tim Portugala na SP u fudbalu u Rusiji. Samo što je Iran bio bliže pobedi nego turska opozicija.

"Najveći pobednici ovih predsedničkih i parlamentarnih izbora su demokratija i narod Turske", rekao je Erdogan u pobedničkom govoru. Onaj isti narod koji je „juče golim rukama zaustavio tenkove, topove, avione, helikoptere i naoružane pučista", naglasio je turski predsednik pozivajući se po ko zna koji put na pokušaj vojnog puča protiv njega 15. jula 2016. Od tada je u Turskoj na snazi vanredno stanje, vlast je propali puč iskoristila da u međuvremenu liši slobode na desetine hiljada protivnika, ne samo vojna lica, već i opozicione političare, novinare, nastavnike, advokate, privrednike, zatvorila je mnogobrojne kritičke medije, uklanjajući tako svaku potencijalnu opasnost po Erdogana u ime „slobode i budućnosti" i „svih potlačenih ljudi na svetu". Predsednički kandidat Kurda Selahatin Demirtas kampanju je posmatrao iz zatvora.

Erdoganovo držanje i govor posle pobede odisali su osvetoljubivom euforijom. Poruka je glasila da ne samo da je svim smutljivcima i zlonamernicima pokazao ko je gazda u kući, nego da će tek svima da pokaže na koga su se namerili – i teroristima, i pučistima, i Kurdima, i Evropskoj uniji, i Nemačkoj i Americi. Ovi izbori će „obeležiti sledeće stoleće u Turskoj", rekao je Erdogan.

POBEDNIK

Redžep Tajip Erdogan ne zna za poraz još od 2001. godine. Čovek koji je u početku slovio za reformatora koji će

prvoj rundi

SULTANSKA OVLAŠĆENJA:
Erodgan nakon proglašenja izbornih rezultata
Fotografije: Tanjug AP Photo

dodatno demokratizovati Tursku i približiti je EU i Zapadu promenio je politiku za 180 stepeni: čitav politički sistem je prilagodio vlasti jednog čoveka, sebi samom; započeo je unutrašnji i spoljni rat protiv Kurda; proganja neistomišljenike, ulične proteste guši batinama i hapšenjima, sloboda mišljenja i medija svedeni su na minimum. Zapadni mediji Erdoganovu Tursku porede sa azijskim „polu i četvrt demokratijama".

Erdogan je u kampanju upregao policiju, pravosudni sistem i državnu upravu. Državna televizija posvetila mu je za vreme kampanje 180 sati emitovanja, gotovo deset puta više nego petorici protivkandidata na predsedničkim izborima zajedno.

Kao Rusija ili Mađarska ili Srbija, Turska bi mogla da se okarakteriše kao demokratska diktatura: izbori se održavaju pod formalno demokratskim pravilima, ali pod apsolutističkim uslovima. Princip je isti, samo se nijanse brutalnosti i metodologija obračuna sa političkim neistomišljenicima, koji se tretiraju kao neprijatelji i kojima se lepi etiketa izdajnika, razlikuju. Društvo se uvlači u borbu „nas protiv njih", pri čemu smo „mi" vođa koji se poistovećuje i koga poistovećuju sa narodom.

PROSLAVA POBEDE:
Erdoganove pristalice u Istambulu
Fotografije: Tanjug AP Photo

PROJEKCIJA VELIČINE

Tako je Erdogan još jednom dobio izbore uprkos velikoj inflaciji, sve većem spoljnom dugu, dramatičnom padu turske lire, islamizaciji zemlje, sveprisutnoj korupciji u koju je uključena i njegova porodica.

Kao važnija se ispostavila spoljna politika koja bi, valjda, trebalo da povrati uticaj Osmanskog carstva, uplitanje u rat u Siriji i bombardovanje sirijskih Kurda. Većina Turaka kao da se identifikuje sa Erdoganovom vizijom Turske kao svetske sile, projekcijom sopstvene veličine koju samo on može da povrati, a za trenutnu privrednu stagnaciju okrivljuju spoljne i unutrašnje neprijatelje koje valja potući do nogu. Pogotovu one unutrašnje. A to Erdogan dovoljno verodostojno obećava.

Posmatrači Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) konstatovali su, doduše, da predsednički kandidati i opozicione partije nisu imali ravnopravan tretman, ali osim pojedinačnih prigovora koji nisu imali uticaja na ishod izbora, prilikom samog izbornog procesa nije bilo većih nepravilnosti – građani su slobodnom voljom birali koga su hteli.

NEMOĆ OPOZICIJE

Najjača opoziciona stranka Republikanska narodna partija (CHP) osudila je „pokušaje prevare“ na predsedničkim i parlamentarnim izborima, ali je ipak priznala poraz. Nemački nedeljnik „Špigl“ citira učitelja iz Ankare Erkana Polateina koji „ne zna šta će sa sobom od besa koji oseća“. „Nećemo valjda skrštenih ruku da posmatramo kako se naša zemlja pretvara u diktaturu“, rekao je Polatein. Opozicija i posle ovog bolnog poraza najavljuje borbu, sledeću šansu vidi naredne godine na komunalnim izborima koji se održavaju na proleće.

Kao što je već rečeno: moderni autoritarni sistemi su slični, ne samo vlast, već i opozicija. Posle nade dolazi otrežnjenje, kod pristalica opozicije s vremenom se javlja sumnja da li uopšte ima svrhe da se izlazi na birališta.

Izlaznost na ovim izborima bila je 87 odsto, makar su to zvanični podaci, najveća još od 1987. godine. Za Erdogana to je zato bila „lekcija iz demokratije“ održana čitavom svetu.

PREDSEDNIČKI SISTEM

Erdogan je 2017. godine raspisao i dobio referendum o ustavnim promenama koje treba da stupe na snagu posle ovih izbora. Turska tako postaje zemlja sa predsedničkim sistemom, predsednik države Erdogan će istovremeno biti i predsednik vlade, koji po sopstvenim nahođenjima može da menja ministre i koji odlučuje o većini sudija ustavnog suda. Toliku vlast nije imao niko od osnivača moderne turske države Mustafe Kemala Ataturka. Erdogan, koga su podrugljivo nazivali „sultanom“, sada i formalno dobija sultanska ovlašćenja.

Erdoganovi pobornici nadaju se da će to dovesti do stabilnosti izvršne vlasti, jer je za 95 godina od osnivanja moderne Turske države promenjeno 65 vlada.

Kritičari se pribojavaju još radikalnije vlasti jednog čoveka, još veće represije prema opoziciji i izgradnji nezauzdanog državnog kapitalizma.

Lider CHP Muharem Ince kaže da ovaj „novi režim“ predstavlja veliku opasnost za Tursku jer jedna partija, čak „jedna osoba“, otelovljava državu, izvršnu i sudsku vlast. Pritom, tvrdi Ince, politički sistem ne poseduje mehanizme koji bi sprečili Erdoganovu samovolju.

ZAPADNA ZEBNJA

Na Zapadu se postavlja pitanje u kom pravcu će Erdogan sa novim ovlašćenjima da povede Tursku. Iako članica NATO-a, Turska je i do sada pokazala da je sklona soliranju u ratu u Siriji, ili da kupuje oružje od Rusije. Postoji bojazan da bi se Erdogan, ukoliko bi ga Vašington i EU isuviše pritisli zbog „ukidanja ljudskih prava“ i „sultanizacije Turske“, potpuno okrenuo Moskvi i Pekingu. Turska je važna baza NATO-a u tom delu svetu i nezaobilazan, mada svojeglav partner za rešavanje sirijske krize.

Uz premijera Mađarske Viktora Orbana, predsednik Rusije Vladimir Putin među prvima je čestitao Erdoganu na pobedi. Izborni rezultat govori o „velikom političkom autoritetu“ i podršci puta koji je zacrtao, napisao je Putin u telegramu. Samo dan nakon izbora predsednici Turske i Rusije potvrdili su nastavak saradnje.

Sudeći prema pisanju nemačkog „Handelsblata“ (Privrednog lista) nemačke privrednike ne uzbuđuje naročito stanje ljudskih prava u Turskoj. Strane investitore, piše ovaj list, pre svega zanima da li pravni sistem može da pruži garancije za strana ulaganja, što je neophodno za strateško planiranje, i da li će se stabilizovati turska lira.

Ni od evropskih političara ne treba očekivati baš prevelike pritiske na Erdogana, koji u svojim rukama drži ključeve tora u kome su zatvoreni milioni izbeglica koje imaju Evropu u viziru. Status kandidata za prijem u EU se odavno pretvorio u farsu. Kakva je strategija Donalda Trampa za odnose sa Turskom i da li je uopšte ima, to verovatno ne zna ni sam Tramp.

Sve u svemu, turska opozicija ne može da računa na pomoć sa strane iako se očekuje još veća islamizacija Turske, još veća marginalizacija etničkih i verskih manjina, još veće razgrađivanje građanskih prava, neoosmanska ekspanzionistička politika, rat protiv Kurda ili još veće zatezanje odnosa na Kipru.

Isto važi i za srpsku opoziciju, iz posve različitih razloga. ¶

ANDREJ IVANJI

Sam protiv svih

Uvođenjem protekcionističkih carina na čelik, aluminijum i brojne druge uvozne proizvode iz gotovo svih najmoćnijih zemalja sveta, predsednik SAD Donald Tramp naljutio je i saveznike i konkurente, a globalnu ekonomiju uveo u nepredvidljivu spiralu trgovinskih ratova

Foto: AP

"Trgovinski ratovi su dobri i lako ih je dobiti". Ove preteće reči napisao je još u martu predsednik Sjedinjenih Američkih Država Donald Tramp na svom omiljenom glasilu Tviteru. Time je najavio ono čega su se pribojavala svetska tržišta: da će krenuti da ispunjava jedno od ključnih obećanja iz svoje predsedničke kampanje koju je vodio pod sloganom "Amerika na prvom mestu".

Obećanje da će po svaku cenu ojačati američke proizvođače iz metalske industrije uvođenjem tarifa, odnosno dodatnih poreza na uvoz čelika i aluminijuma iz brojnih zemalja sveta, bilo da su konkurentske ili savezničke, podjednako.

MERE I KONTRAMERE

Već u martu Vašington je uveo tarife od 25 odsto na čelik i 10 odsto na aluminijum iz Kine, Rusije, Indije i Turske, da bi krajem maja ova "kaznena" mera bila proširena i na donedavno najbliže saveznike i trgovinske partnere SAD – Evropsku uniju, Kanadu i Meksiko.

"Naša industrija čelika je u lošem stanju. Ako nemate čelik, nemate zemlju", rekao je Tramp i naložio svojoj administraciji da hitno uvede carine čime je pokrenuo čitav niz opasnih lančanih reakcija, čije se posledice teško mogu u potpunosti sagledati u ovom trenutku.

Osim što je uveo "kaznene" takse na uvozni čelik i aluminijum, Tramp je sredinom juna uveo i nove carine od 25 odsto na uvoz kineske robe (na više od 1.100 različitih proizvoda) u vrednosti od 50 milijardi dolara. On je, takođe, zapretio Pekingu da ne pokušava da odgovori kontramerama jer će se u protivnom suočiti sa još većim ekonomskim pritiscima Vašingtona.

"SAD će uvesti dodatne tarife ako Kina primeni kontramere", navodi se u saopštenju Bele kuće. U toj izjavi kaže se i da će najnovije mere SAD, kao odgovor na navodnu krađu intelektualne svojine, pogoditi kinesku robu "koja sadrži značajne industrijske tehnologije". Kako se navodi u analizi britanskog "Gardijana", iza ovih ekonomskih mera Vašingtona se, sa jedne strane, krije "široki i sve veći antagonizam u američkoj političkoj klasi prema rastućoj moći Kine i njenom izazovu američkoj hegemoniji, podstaknut rastom autoritarnosti Pekinga kod kuće i prisilom u međunarodnim odnosima".

Sa druge strane, američki zazor od Kine samo je jedan od faktora koji utiče na politiku aktuelne američke administracije. Tramp, smatraju analitičari, svojim trgovinskim potezima iz korena menja postojeći neoliberalni sistem, u kome su ideje globalizma i širenja korporativnih, tehnoloških, medijskih i političkih multilateralnih savezništava bile okosnice dominacije kapitalizma faktički na svim meridijanima. Ukoliko je tačno da je proces globalizacije dosegao svoje prirodne limite, krupni kapital, posebno onaj iz Amerike, a čiji je Tramp jedan od najistaknutijih eksponenata, želeće da potraži nove mogućnosti za rast i ekspanziju.

Predsednik SAD stoga želi da revidira gotovo sve postojeće multilateralne sporazume koje Amerika ima sa ostatkom sveta. To je i jedan od razlog zbog čega je imao i ima podršku određenih krugova koja su ga uveli u Belu kuću. Osim podrške koju su mu zdušno pružili finansijski, vojni i energetski lobiji u SAD (dovoljno je pogledati sastav njegove administracije u Beloj kući), Donald Tramp je uspeo da očara američke birače upravo obećanjima da će sve ključne industrije SAD – koje su zbog liberalnijih propisa ili pak jeftinije radne snage bile izmeštene u druge zemlje – vratiti u Ameriku. Takođe, još tokom kampanje najavljivao je da će svi budući sporazumi koje SAD budu sklapale sa drugim zemljama biti bilateralne, a ne multilateralne prirode.

NOVI GLOBALNI POREDAK

Već na startu svog predsednikovanja Donald Tramp je povukao SAD iz Transpacifičkog partnerstva (TPP). Najnovijim trgovinskim sukobom sa Kanadom i Meksikom on ugrožava i Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA), kojeg bi se američki predsednik očito najradije trajno rešio, a uvođenjem »

visokih uvoznih carina faktički ignoriše i Svetsku trgovinsku organizaciju (STO).

U autorskom tekstu za "Gardijan", a koji je preneo "Peščanik", nekadašnji kontroverzni ministar finansija u grčkoj vladi Janis Varufakis navodi da je "Tramp zaključio da ako Amerika više nije u stanju da stabilizuje globalni kapitalizam, onda može i da ga sruši, raskine postojeće multilateralne konvencije i ispočetka izgradi novi globalni poredak koji će ličiti na točak, sa Amerikom u centru i ostalim silama kao paocima simetrično raspoređenim oko nje sistemom bilateralnih sporazuma, koji osiguravaju da Amerika u svakom od njih bude jači partner".

Varufakis podseća i da je Tramp ostvario dobre ekonomske rezultate kod kuće i izdejstvovao smanjenje poreza na dobit i prihode, te da je "uz evidentno visoku zaposlenost, naročito među Afroamerikancima, pri nezaposlenosti manjoj od 4 odsto, inflaciju pod kontrolom i rastu na berzama" Donald Tramp uspeo da "dovede kuću u red pre nego što se okrenuo gostima iz inostranstva".

Varufakis stoga smatra da je šef Bele kuće, preispitujući trgovinsku razmenu sa ostalim članicama G7 i "naoružan jedinstvenom prednošću kontrole nad štamparijama dolara", došao do neizbežnog zaključka: "ne postoji način da izgubi trgovinski rat sa zemljama koje imaju tako visoke suficite u trgovini sa SAD (Nemačka, Italija, Kina) ili zemljama (poput Kanade) koje dobijaju upalu pluća svaki put kada američka ekonomija kine".

Otuda, zapravo, potiče i Trampova samouverenost kada kaže da su trgovinski ratovi dobri i da se lako dobijaju. Međutim, ukoliko je "obuzdavanje" kineskih globalnih aspiracija zaista jedan od ključnih Trampovih ciljeva, za to su mu potrebni partneri, pre svih oni iz EU i Kanade. Uvođenjem trgovinskih barijera prirodnim saveznicima Amerike u evroatlantskim i međunarodnim organizacijama, Donald Tramp teško da će podstaći lidere tih zemalja da ga podrže u akcijama protiv Kine. Naprotiv, dovešće svoje doskorašnje zapadne saveznike do toga da partnerstvo, umesto u Vašingtonu, radije potraže na nekoj drugoj, istočnijoj strani.

ODGOVOR KINE I EVROPE

Reagujući na najnovije Trampove carinske mere, Kina je momentalno odgovorila i najavila da planira da uvede "tarife sličnog obima i intenziteta u nastojanju da uzvrati SAD", kako je saopštilo kinesko Ministarstvo trgovine. Peking je zapretio i da će svi ekonomski i trgovinski sporazumi dveju strana biti poništeni, među njima i dogovor sa Vašingtonom o smanjenju deficita u trgovinskoj razmeni između Kine i Sjedinjenih Država. A upravo je taj deficit (375 milijardi dolara u 2017. godini) u trgovinskoj razmeni sa Kinom kost u grlu Trampove administracije.

I baš kao u ping-pongu, predsednik SAD odmah je zatražio od svoje administracije da napravi novi spisak kineske robe u vrednosti od 200 milijardi dolara na koju će biti primenjene nove sankcije, koje će stupiti na snagu "ako Kina odbije da promeni svoje postupke, ali i ako insistira na tome da nastavi sa novim tarifama koje su nedavno najavili", naveo je Tramp u saopštenju Bele kuće. Na to je Peking poručio da će uzvratiti istom merom ako bude bilo neophodno.

Na protekcionističke mere Vašingtona odgovorila je i Evropska unija, koja je prošlog petka objavila kontramere uvodeći carine na američku robu. Za svaki slučaj, uvođenje tih tarifa EU je prijavila i Svetskoj trgovinskoj organizaciji, navodeći da je to odgovor na odluku Vašingtona da se nametnu takse na uvoz aluminijuma i čelika iz Evrope.

"Odluka SAD da uvedu takse na robu iz Evrope je protiv svih pravila, ali i protiv svake logike i tradicije. Naš odgovor mora biti jasan i odmeren", izjavio je predsednik Evropske komisije Žan Klod Junker. Taj odgovor usvojen je jednoglasno među članicama Unije, što je jedan od retkih primera evropskog jedinstva u pret-

POSLEDICE: Poskupljenje aluminijuma u SAD i američkog viskija u EU
Foto:grafije: AP

hodnom periodu. Mere EU podrazumevaju tarife za američke proizvode u vrednosti oko 3,4 milijarde dolara. Među proizvodima koji će biti dodatno oporezovani stopama od 10 do 50 odsto nalaze se čelik, poljoprivredni i drugi artikli kao što su brusnice, sokovi od pomorandže i puter od kikirikija, zatim roba široke potrošnje, kozmetika, čuvene Levis farmerke ili motori Harli Dejvidson. Slično su reagovale i vlade u Meksiku, Kanadi i Turskoj, koje su takođe najavile uvođenje svojih tarifa na uvozne proizvode iz SAD.

Američki predsednik je umesto racionalnog odgovora samo dodatno pooštrio retoriku, zapretivši Evropi uvođenjem takse od 20 odsto i na perjanicu evropske industrije – automobile. Ovo bi svakako bio veliki udarac za EU jer pokazatelji govore da više od četvrtine ukupne proizvodnje evropskih automobilskih marki završava upravo na američkom tržištu.

U prevodu, to bi značilo da bi se iz jedne gotovo simboličke ravni u sadašnjem trgovinskom sukobu – imajući u vidu da su ukupne brojke koje su do sada međusobno oporezovane od strane sva tri globalna svetska igrača nedovoljno velike da bi ozbiljnije poremetile globalne ekonomske tokove – gotovo naprečac ušlo u privredne ratove nezabeležene još od tridesetih godina 20. veka i perioda tzv. Velike depresije.

Neprijatne posledice sadašnjih, ali i budućih trgovinskih sukoba mogle bi uticati na smanjenje međunarodne trgovine, zatim pad globalnog rasta BDP-a, kao i na povećanje nezaposlenosti.

Ukoliko bi kriza eskalirala, ekonomisti predviđaju da bi se privreda SAD već tokom 2019. mogla naći u recesiji, dok bi zbog posledica eventualnog trgovinskog rata u punom obimu u Kini posebno teško bila pogođena srednja klasa, koja je ojačala u prethodnom višedecenijskom periodu rasta kineske privrede.

Domino efekat koji bi usledio mogao bi da ostavi ozbiljne posledice po čitavu svetsku ekonomiju. Zbog toga su se u Pekingu u ponedeljak sastale delegacije Kine i Evropske komisije, kako bi razmotrile zajednički odgovor na Trampove pretnje i "suočile se ne samo sa unilateralizmom SAD-a, već i sa projekcijama investicija u EU i evropskim zahtevom za većim pristupom kineskim tržištima", kako je navedeno u saopštenju.

INVESTICIONA OGRANIČENJA

Nije, međutim, problematična samo trgovina. Očekuje se da će već krajem juna Bela kuća uvesti ozbiljna ograničenja i na kineske investicije u SAD, a sva je prilika da će i ove nove restriktivne mere naići na adekvatan odgovor Pekinga. Prema podacima Američkog biroa za ekonomsku analizu (*US Bureau of Economic Analysis*), američka investiciona ulaganja u Kinu iznose 627 milijardi dolara, dok su investicije Kine u SAD "samo" 166,8 milijardi dolara. U tom smislu, pitanje je kome će više nauditi investiciona ograničenja, da li Kini ili Americi, ukoliko bi obe zemlje pribegle takvoj restriktivnoj taktici.

Zanimljivo je da se još jedna velika globalna sila, Ruska Federacija, drži upadljivo po strani kada je u pitanju Trampov trgovinski rat, iako je portparol ruskog predsednika Dmitrij Peskov izjavio da u Kremlju dele zabrinutost sa evropskim prestonicama i da "pažljivo analiziraju situaciju".

Suzdržanost je razumljiva imajući u vidu da američke carine na aluminijum i čelik neće prouzrokovati veću štetu ruskim interesima. Naime, od Rusije, koja je treći najveći izvoznik čelika u svetu, SAD nabavlja svega 8 odsto od svojih ukupnih uvoznih potreba za ovim materijalom. Uprkos tome i Rusija će, prema rečima ministra ekonomije Maksima Oreškina, uvesti tarife na uvoz određenih proizvoda iz SAD kao odgovor na američke carine na uvoz aluminijuma i čelika.

Svetski mediji već spekulišu ko bi eventualno mogao da ima koristi od američkih carina na čelik. Američki "Blumberg" upozorio je da će, sasvim sigurno, štetu pretrpeti i Vašington, jer će krajnji rezultat biti usporavanje rasta proizvodnje američke nafte. "Rusija i Organizacija zemalja izvoznica nafte OPEK će od toga imati najviše koristi, a aktuelni događaji trebalo bi da zadovolje Moskvu, Teheran i Karakas", navodi se u analizi ovog portala. Takođe, uprkos tome što će od uvoznih restrikcija korist imati američke čeličane, na gubitku će biti i industrijske grane i kompanije u SAD koje troše mnogo čelika i aluminijuma pri proizvodnji svojih proizvoda.

OZBILJNE POSLEDICE

Opasna spirala pretnji i privrednih sukoba mogla bi teorijski trajati u nedogled, sve dok se, po oceni analitičara, ne iskristališe jedno od dva rešenja nastale situacije: prvo je, što je manje verovatno, rasplamsavanje trgovinskog rata do "istrebljenja", odnosno ekonomske kapitulacije jedne od strana.

Neuporedivo izglednije rešenje jeste, ipak, pronalaženje načina da se spuste tenzije, postepeno popusti u maksimalističkim zahtevima, kako bi i Kina i Amerika i Evropa mogle da se osete makar moralnim pobednicama u ekonomskom sukobu. Time bi se povratio i narušeni odnos poverenja i donekle spasao obraz svim uključenim stranama.

Međutim, posle Trampovog prevremenog odlaska i naknadnog odbijanja da potpiše zajedničko saopštenje sa skupa najrazvijenijih država G7 u Kanadi – čiji cilj je upravo i bio smirivanje tenzija u trgovinskim odnosima – poverenje između SAD i preostalih šest velikih sila danas je jednako nuli. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Festival šumadijskih vina

Renovirana degustaciona sala u Kraljevskoj vinariji na Oplencu

U subotu 23. juna otvoren 5. Festival šumadijskih vina, a pored tradicionalne izložbe likovnih radova "Umetnost i vino", muzičkog i edukativnog programa, održana je i degustacija vina u novoj degustacionoj sali Kraljevske vinarije

Potpuno opremljena Degustaciona sala predstavlja jedinstveni regionalni centar za prezentovanje ponude vina Šumadije, a u svom sastavu ima i prodavnicu i izložbeni deo.

Adaptacija višenamenske sale za organizovanje zajedničkih aktivnosti vinara šumadijskog vinskog regiona u Kraljevskoj vinariji predstavlja integralni deo projekta "IMPULS wine", čiji je nosilac Regionalna Agencija za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja, a koji je finansijski podržala švajcarska vlada u okviru programa Podrška ruralnom i regionalnom razvoju u Srbiji.

Festival je i ove godine posetio veliki broj predstavnika javnog, kulturnog i političkog života, ali i ljubitelja i poštovalaca vina iz cele zemlje i regiona.

Na ceremoniji svečanog otvaranja prisutnima su se obratili Irina Slavković zamenica vođe PRRR projektnog tima, predsednik Udruženja vinara Šumadije Veselin Despotović, direktor Agencije za regionalni ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja Nenad Popović, a čast da svečano otvori Festival pripala je piscu Draganu Velikiću.

"Naš donator, Vlada Švajcarske, odvojila je 3,3 miliona evra kako bi podržala unapređenje koordinacije između resornog ministarstva, Razvojne agencije Srbije i Regionalnih agencija i pilotiranje novih modela saradnje partnera iz javnog, privatnog i civilnog sektora.

Pored Degustacione sale Kraljevske vinarije, finansijski je podržana i nabavka laboratorije za proizvodnju vina, uspostavljanje vinskog i rakija centra u Kragujevcu, otvaranje prodavnice vina i rakije u Beogradu, donirana je oprema proizvođačima vina i rakije, a posebno je podržano unapređenje ekonomskog i socijalnog položaja žena u selima kroz obuke, opremu, preporuke kako da se dalje unaprede proizvodnja hrane i smeštajni kapaciteti.

Zadovoljstvo mi je da ovom prilikom mogu da najavim da će se naša saradnja nastaviti i u narednim godinama kroz drugu fazu projekta, sa postojećim i novim partnerima i nekim novim aktivnostima, koje imaju za cilj dalje unapređenje regionalnog razvoja. Druga faza projekta traje do 2022. godine, a visina donacije je 2,9 miliona evra", istakla je Irina Slavković, zamenica vođe PRRR projektnog tima. Dragan Velikić je svečano otvorio Festival rečima: "Malo je toga što Srbija može da ponudi svetu, ali jedno od toga su sigurno srpska vina."

Od 23. juna posetiocima Šumadije i ljubiteljima vina biće na raspolaganju kompletna ponuda šumadijskih vina na jednom mestu, u prostoru od izuzetnog istorijskog značaja za vinarstvo u Srbiji i Šumadiji – Kraljevskoj vinariji na Oplencu. ¶

Poslednje školsko zvono

Svojevremeno mi je drug pričao kako mu je instruktor savetovao da puši tokom časova vožnje budući da je ionako pušač. Smatrao je kako je bolje da svoje navike ugradi u vožnju još dok savladava osnove, nego da ga posle cigareta ometa.

Toga sam se setio prateći vrlo živu i aktuelnu raspravu u svetu o tome treba li đacima zabraniti ili ograničiti upotrebu pametnih telefona od sledeće školske godine. U Grčkoj je upravo donesena odluka o zabrani, Novom Južnom Velsu (Australija) i Francuskoj su veoma blizu te odluke, Finci tvrde da su mobilni telefoni, odnosno ometanja pažnje koja izazivaju, jedan od ključnih razloga za sve slabije rezultate na testovima znanja kod sadašnjih generacija đaka. Strahuje se da bi posledice mogle da budu drastične ako se korišćenje telefona nekako ne uredi.

Gotovo sve škole zabranjuju đacima da koriste telefone tokom časova izuzev ukoliko je korišćenje odobrio nastavnik iz nekog razloga. A razloga ima, evo nekoliko dobrih: pametni telefon ima moćan kalkulator, može da posluži za pretraživanje interneta kada je to potrebno za neki školski zadatak, đaci mogu da fotografišu sadržaje koji im nisu lako dostupni, pa i školsku tablu (mada je bolje da pišu rukom odnosno da prepišu i potom fotografišu za slučaj da su pogrešili u prepisivanju), mogu da koriste napredne aplikacije za učenje koje na dobar način spajaju njihove navike i sticanje novih znanja, unutar školska komunikacija je veoma olakšana kao i kontakt sa roditeljima koji to ne bi trebalo da zloupotrebljavaju.

Ne zaostaju ni negativne strane: postoje aplikacije koje rešavaju matematičke zadatke, korak po korak, što poništava potrebu da se matematika uči, a to je najbolja mentalna gimnastika koja postoji, đacima je mnogo zanimljivije ono što se dešava na društvenim mrežama i jutjubu od onoga što nastavnik predaje, mozak stalno upija nove informacije a nema vremena da ih procesira, što znatno smanjuje razvoj kritičkog mišljenja i sposobnost rešavanja problema, idealna su platforma za uznemiravanje i maltretiranje.

Kada ovako postavimo argumente za i protiv, teško je doneti odluku koja neće napraviti štetu. Kao u primeru mog druga koji je učio da puši i vozi, tako je i đake potrebno naučiti da koriste podatke koji su im pri ruci jer će to raditi čitavog života. U suprotnom će škola postati arhaično mesto gde se stiču teško upotrebljiva znanja.

Ima, naravno, i sive zone. Nekim nastavnicima smeta potencijalno snimanje časova jer ih dekoncentriše, a možda i izlaže njihov način rada javnosti. Umesto novca đaci mogu da nose elektronski džeparac, što smanjuje mogućnost zloupotrebe (cigarete, alkohol, reketiranje), ali vrši novi pritisak na roditelje. Telefon je sredstvo za praćenje kretanja, a to je dobra odnosno loša stvar u zavisnosti da li ste dete ili roditelj. Ali i najsavesnijeg roditelja valja pitati da li bi voleo da su njegovi roditelji znali za baš svaku situaciju u kojoj se našao. Jer je i snalaženje važno za sazrevanje.

Pametni telefoni u školi biće u narednim godinama svakako najveći izazov s kojim se današnja škola sreće, a kraj školske godine najbolje je vreme da se pripremi neki plan za sledeću. Ima dobrih predloga, recimo da svi telefoni budu podešeni na aplikaciju koja onemogućava bilo kakav drugi rad osim onog vezanog za školu, a to se može kontrolisati kroz školsku mrežu (u tom slučaju svi moraju biti povezani, a dopunski uređaji zabranjeni). Tako bi se kontrolisala i komunikacija tokom školskih časova.

Najzanimljiviji mi je bio komentar jednog roditelja iz Australije koji je zdušno podržao ideju da škole zabrane deci korišćenje telefona. Drugi roditelj ga je pitao zašto tu zabranu sam ne uvede i kod kuće. Ko se sa detetom borio oko mobilnog telefona zna o čemu govorim. ¶

PRODAJA & PRETPLATA (cenovnik važi od 1.7.2018.)

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

ŠEŠIRI U KRIZI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

GODINE 1960, BEOGRADSKA ILUSTROVANA POLITIKA JE U RUBRICI "ŽENSKI RAZGOVORI" OBJAVILA ČLANAK "ŠEŠIRI U KRIZI", KOJI LAMENTUJE NAD ČINJENICOM DA ŠEŠIRI VIŠE NISU POPULARAN MODNI DETALJ, KAO NEKU GODINU RANIJE: "NEŠTO SE DEŠAVA SA ŠEŠIRIMA. ČAK I NA IZVORIMA MODE, U PARIZU, RIMU, MILANU – RETKO ĆETE SRESTI ŽENU SA ŠEŠIROM NA GLAVI".

"ZBOG TOGA NAJVIŠE OČAJAVAJU KREATORI ŠEŠIRA. NE POMAŽE NIŠTO NJIHOVE KREACIJE PROMOVIŠU POZNATE FILMSKE DIVE – BRIŽIT BARDO, ANA MANJANI, ODRI HEPBERN... ZATO KREATORI ČINE SVE DA POVRATE NEKADAŠNJU SLAVU ŠEŠIRA, NASTOJEĆI DA OVAJ DEO ŽENINE TOALETE PONOVO ZAUZME VAŽNO MESTO"!

"NEKO ĆE, MOŽDA, REĆI DA SU ŠEŠIRI SKUPI I SUVIŠNI, I DA SE ŽENE DANAS TRUDE DA NOVAC UTROŠE NA NEŠTO ŠTO IMA PRAKTIČNU NAMENU... MEĐUTIM, U SVAKOJ ROBNOJ KUĆI POSTOJE ODELJENJA ŠEŠIRA KONFEKCIJSKE IZRADE, I NJIHOVA CENA UOPŠTE NIJE VELIKA".

"U NAS SU PRILIKE DONEKLE DRUKČIJE – POZNATO JE DA SU SE U VREME OKUPACIJE NAŠE ŽENE OPROSTILE OD ŠEŠIRA I DA SU NAVIKLE DA IDU GOLOGLAVE ILI SA UVEZANOM MARAMOM."
"ODMAH PO OSLOBOĐENJU, KAD NAM JE MNOGO ŠTOŠTA NEDOSTAJALO, NIJE BILO VREMENA DA SE MISLI NA ŠEŠIRE. A MOŽDA JE I ZLOGLASNA BEOGRADSKA KOŠAVA UČINILA SVOJE"...
"MEĐUTIM, ISTINA JE DA SU NAŠIM ŽENAMA MARAME DOSADILE, I DA ZAPRAVO NEMAJU NIŠTA PROTIV ŠEŠIRA. NAPROTIV, OVE ZIME SU PRIHVATILE MODU VUNENIH KAPA, NOSILE IH NA HILJADU RAZLIČITIH NAČINA I ČESTO IM DAVALE OBLIK ŠEŠIRA. ZAR TO NIJE DOKAZ DA NAŠE ŽENE ŽELE DA NOSE I NEŠTO DRUGO, KAKO BI "OD PETE DO GLAVE" BILE DOBRO ODEVENE"?

Leto u pet negativa

U podrumu jedne zgrade u Beogradu pronađena je nečija kutija sa beleškama i negativima. Na osnovu ograničenih informacija izvučenih iz po jedne fotografije sa datumom i iscrpnim, mada fragmentarnim beleškama koje su pronađene uz fotografije, zaključak je da su momak i devojka sa fotografija bili ili su i dalje zaljubljeni.

Negativ 1: Devojka u helankama i gornjem delu trenerke koji je zategla oko sebe kao da joj je malo hladno. Stoji u dvorištu škole, prstima desne ruke steže ogradu, levom obmotava trenerku oko struka. Slikano jula 2013.

Stojim na ulici oko šest ujutro, mašem u pravcu kombija koji odvozi dvojicu mojih drugara u Zaječar. Ulazim u dvorište škole u kojoj živimo tih nedelja, skrivam se iza ograde i pratim kombi pogledom dok nije postao bela tačkica. Ostajem iza ograde, s osećajem da mi se nešto u stomaku iskidalo njihovim odlaskom, od bespomoćnosti bih izgrebala svu zaostalu razljuštenu boju sa zelene ograde. Objašnjavam sebi da samo treba da otrpim malo i to će da prođe. Samo što u tom trenutku ne znam da neće baš brzo da prođe.

Negativ 2: Prozor bez zavesa, na podu sobe su biljke u saksijama koje delimično zakrivaju staklo od pogleda komšija. Prozor gleda na park i susednu zgradu, svetlost se kroz lišće probija u sobu. Slikano jula 2014.

Budimo se rano jer Mitja ide u bolnicu na praksu, a ja jedva čekam da vidim šta ima napolju jer sam stigla po mraku. Mitja kaže: "Sanjao sam da ti nameštam infuziju." Momentalno osetim neprijatnost igle na prednjem delu šake, gde je infuzija stvarno bila nekoliko meseci ranije. "Juče me je jedna pacijentkinja, baka, pitala: 'Doktore, hoću ja da živim?'", a ja sam joj rekao: 'Hoćete. Živećete sve do smrti', i brzo sam izašao. "Je l' shvatila šta si joj rekao?", pitam. "Sigurno jeste, ali tad sam već bio napolju", kaže mi on. "Šta joj je?", opet ja pitam. "Ima rak". U tom trenutku, potpuno sam budna i ne gubi mi se vreme na razvlačenje po krevetu, jer život ipak nije toliko dugačak. Poslepodne šetamo i držimo se za ruke.

Negativ 3: Dvoje na obali jezerceta na obodu Tbilisija, Gruzija. Devojka je bosa, momak nosi japanke. On čita iz neke male knjige, a ona u ruci drži diktafon. Slikano juna 2015.

Toliko smo se posvađali da sam bila sigurna da više nikada nećemo razgovarati, ali sam se odmah te večeri otrovala hinkalijem (gruzijska punjena testenina), a i napila sam se, pa mi je bilo loše od vina. Onda sam ga pozvala i zamolila da dođe jer u sobi više nije bilo vode za piće i nisam mogla sama da izađem da je kupim. Doneo mi je flašicu vode i bananu (kaže, zbog kalijuma), ostavio mi vitamine i otišao. Rasplakala sam se, pa sam ga opet pozvala i zamolila da dođe, a on je rekao: "Imam da radim", ali je svejedno doneo laptop i seo u dnevni boravak. Kada sam se probudila, bila sam u krevetu, a Mitja je još sedeo i radio u dnevnoj sobi. Posle smo se razišli svako na svoju stranu.

Negativ 4: Momak u bermudama i sa bradom stoji pored prozora koji gleda na kanal u kojem su parkirane gondole. Puši. Prednji deo kadra popunjava grupa ljudi, piju, pričaju, smeju se. Slikano jula 2016. Nismo razgovarali od one svađe. Volontiram i trudim se da ne razmišljam ni o čemu, radim samo lake stvari, mnogo spavam. Javlja se Mitja i kaže: "Gde si?" Razmišljam da li uopšte da odgovorim, pa ipak kažem: "U Portugalu." Nekoliko sati kasnije, dobijam poruku sa njegovom avio-kartom za Porto: "I ja ovog leta dolazim u Portugal, pa mogu da svratim do tebe ako je to u redu." Do njegovog dolaska opet ne razgovaramo. Pošto je došao i otišao, plačem u prijateljičinim kolima: "Dobio je stipendiju i posle toga će ga sigurno poslati u neku sjebanu zemlju da leči ebolu", kažem. "A možda i u Južnu Ameriku, i tamo je sjebano, ali je super", dodajem. "Hoćeš da ideš ako ga pošalju u Južnu Ameriku?", kaže ona, više me zadirkuje nego što pita. "Ne znam", kažem, a u stvari znam.

Negativ 5: Momak i devojka sede na klupici odlaznog perona na BAS-u. Zagrljeni su, on kao da joj nešto priča, a ona gleda u beton. Slikano avgusta 2017.

Mitja je došao na par dana i radili smo samo obične stvari: šetali, spavali, jeli, gledali televizor, prali veš. Nešto mi se desilo dok sam ga gledala kako stoji na terasi i slaže suve čarape. Ne znam da l' se tako osećaš kad nekog voliš – samo te preplavi onaj osećaj da ti je neko strašno drag i razmišljaš kako su mu lepe uši iako su malo klempave. Ponekad ti dođe da izgrebeš zelenu boju sa ograde ili da se spakuješ i zbrišeš daleko i zauvek. Međutim, u tom dugom trenutku, dok gledaš kako slaže čarape, sve je tačno kako treba da bude. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

TEOFIL PANČIĆ

"Pilule protiv zaborava",

280 strana, format B5, latinica,
30 fotografija

Pisao sam ove nekrologe, u novinarskoj brzini, a opet s neizbežnom ambicijom da nekako potraju, da prežive i nadžive povod, kontra samoj naravi novina. A zašto? Možda iz taštine, ali nadam se ipak zato što se o onima koji napuštaju naš jedini zajednički svet, a u njemu su nešto (meni, nama) značili, mora da sudi i strože i blaže nego dnevnim i tekućim povodima, ali svakako temeljitije.

Iz predgovora autora

VREME

OBRATI PAŽNJU!

DRAGAN TODOROVIĆ

"U tri lepe"

216 strana, format A5, mek povez, ćirilica

Autobusi su i dalje pristizali, iz Šapca, još njih sa Uba, pristigli narod se raspoređivao, bilo i onih koji stigli sopstvenim prevozom, jedan auto se parkira naspram bine, ono energično žensko povika, Sklanjaj, to je samo za "Pink". Autobusi su još dolazili, u sklanjanje autobusa se uključi i Šef protokola Vlade, skloniše sve autobuse iz vidokruga. [...]

Preko mikrofona dadoše komandu, Svako po dva metra nazad, na levu i desnu stranu se raširite, oslobodite traku koja treba da se preseče, nemojte se nabijati... Samo što prošlo osam sati, sve beše postavljeno, začu se žamor, od usta do usta prođe uputstvo, Svi smo mi meštani, nekolicina otvori fascikle i upisa dnevnu zapovest, Svi smo mi meštani.

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova
Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad
Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica
Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec